

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. vidéken felé 5 frt. egész év 10 frt. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések hermentesen küldendők. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újkért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél úgyszintén 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: dr. Markusovszky Lajos. Kiadó: Müller Emil.

Tartalom: Az ember saját szemtekéje reczeg-pálczika rétegének bellátásáról. Előleges közlemény Czermák N. Jánostól. — Corvisart Luciánnak a hasnyál körüli tapasztalatai, Moleschott után közli dr. Balogh K. — Lapszemle: A reggőri sikeres gyógyítása nagy adag gyűszűnkével. — Burg éroztanának sikere sapos méhkór esetében. stb.

Tárca: Úti töredékek III. X. Z.-től. — Vegyesek. — Szerkesztői levelezés.

Az ember saját szemtekéje reczeg-pálczika rétegének bellátásáról.

(Ueber die entoptische Wahrnehmung der Stäbchenschicht).

Előleges közlemény Czermák N. Jánostól.

„A míg valamely észlelet a természetismeretek körében magányosan áll, a míg az más többé kevésbbé fontos tapasztalatok és alkalmazott tárgyakkal szoros viszonyba nem jön és az egész rendszerrel való cserehatás által bizonyos jelleget és állást nem szerzett magának, azon veszélyben van, hogy vagy hosszabb ideig ismeretlen maradjon, vagy pedig, hogy ha eleinte különös megjelenési mód által feltűnt, ismét feledékenységre jusson, miglen a tudás szakadatlan fejlődési folyamában a hozzá legközelebb álló rokon tárgyak többszörösen reá nem mutatnak, és az őt megillető helyre végtére fel nem veszik, a mikor azután a tudomány érdemlett fényétől világol és a rejtek homálya reá soha többé nem vonul.“

Purkyně (*Beobachtungen und Versuche zur Physiologie der Sinne*, Bd. I. Calve, Prag 1823. pag. 37.) ezen szavaival találólag megjósolta az alanyi látás terén való számos és meglepő felfedezései sorsát. Az általa történt észleletek gazdag kincse, (azon feltűnés daczára, melyben munkái saját idejében részesültek, mint ezt a Goethe részéről a szelleműs szerző személyisége irányában való tisztos elismerés és figyelemre méltatás mutatja) — lassankint nagyobb részben majd egészen el lőn feledve, miután azokat sem mire se tudták használni.

Azon negyven év alatt, mely az idézett értekezlet első megjelenése óta lefolyt, csak kevés bűvár érezte magát indítatva, hogy a fáradságot ne sajnálja Purkyně többnyire megerőltető és a látszerv egész ségét fenyegető láti kísérleteit vizsgálat alá venni, továbbá kifejleszteni és az alanyi látás ama ábrándszerű szagát saját vizsgálódás után megismerni; — igen, még egyes tünetek leírása is, csak kevés élettanban volt látható.

Csak a legújabb időben lőn ismét megkísértve azon tünetek némelyikét tanulmányozni és az élettanban felhasználni.

Ezt tévék, mint emlékezem, H. Müller, ki az „edényárnyékok“ (Aderfigur) a reczeg fényfógo elemeinek megtudására használta fel; Vierordt, ki a „reczegben való vérkeringés szembei látása“ segélyével az ember hajszál edényi vérkeringésének gyorsaságára nézve becses adatokat szerzett, és én, ki a „szemalkalmazási fénytűnet“ méltatásával a szemalkalmazási erőművet bizonyos mozzanatait értelmezni iparkodtam.

Engedtessek meg itten, hogy idevágó új kísérletre vonatkozó előleges közleményt tegyek, egyszersmind pedig, hogy ama csinos tüneményt, melyet Purkyně az i. h. „fényárnyék kép“ (Lichtschattenfigur) név alatt leír és lerajzolni iparkodik, az életbűvár figyelmébe ajánljam.

Ha a szem előtt világosság és homály gyorsan változik, az egész láttér saktáblaszerűleg elhelyezett igen csinos világos és homályos négyszögletű térecskékkel, melyek a környi határtól a központfelé kisebbek és tisztábban láthatók lesznek, van behintve. Ezen a fő téren váltakozva kisebb alakok láthatók, melyeket mellőzök, miután itten csak amazzal akarok foglalkozni.

Hogy a tüneményt előidéző külok teljesen hatalmamban legyen, haránt tengelye körül könnyen forogható, vastag papírlémezből készült korongot használok, melynek szélén egymástól 3 ujjnyi távokra egy szeres sorban tizenkét 8 vonal magas és 4 vonal széles lik van.

A kísérlettételkor a gyors forgásban lévő korong likain keresztül az égre vagy fénylő lámpa tejszínű ürgömbére meresztem szemeimet. Purkyně a világosság és a homály közti változatokat vagy a szétvetett ujjaknak a szem előtt való ide s tova mozgatása, vagy feketén és fehérén kifestett forgó konrongra való tekintés, vagy pedig a szinte mozgó kerék küllőin keresztül a világos háttérbe való nézés által eszközölte.

Ezen körülmények közt a fényárnyékkép csakhamar megjelen.

A kísérlet tartama s a világosság és a homály váltakozásának gyorsasága szerint saktáblaszerű ké-

pek, káprázási tünetek és a láttér ingadozása következnek be.

A fő és a mellék alakok rendetlen változása tűnik elő s az önészlelésben való gyakorlat szükséges, hogy az ember magát a káprázatos kép-hajhászatban tájékozza és a tűnékenytől megkülönböztesse és rögzítse.

Már Purkyně fáradozott, hogy a szem finomabb szerkezetében a fényárnyékkép alap alakai értelmezésére támpontokat találjon (i. h. 43. l.), majd a száradt lencsét szedte szét, majd a fagyott üvegtest szemcséit vizsgálta, majd pedig a reczeget tette görcsői fürkészése tárgyává, kellő felvilágosítást azonban sehol se találhatott.

Ha Purkyně akkor a reczegpálczika rétegének Huschke és Treviranus által majdnem egy évtizeddel később felfedezett elemeit bámulatosan rendes elhelyezésében ismerte volna, ama tűneménynek Chladni hangábráival való kétségkívül meglepő és szelleműs összehasonlítását a végletig nem vitte volna, hanem a pálczika-réteg szerkezetét a fényárnyékképpel összefüggésbe hozza vala.

Megvagyok győződve, hogy ezen kép elemi alakait senki nem tekintheti a nélkül, hogy amazokra ne gondoljon és közöttük összefüggést ne sejtjen annál inkább, mivel Bruecke felfedezése szerint ama szöveti elemek egyszersmind tükrözési készülékek is.

Midőn ezen irányban tovább bűvárlék, a főtér egy alakját, mely minden kétséget kizár, sikerült felfedeznem.

Ugyanis, ha a kísérletet a közép forgási sebességet elért papírlémezzel egy ideig folytatom, az egyes látás körében (sárga folt) állandón a legnagyobb tisztasággal láthatom, a mint a Purkyně finom négyszögű alakokból álló saktáblaszerű képe, apró kerek élesen határozott korongok szabályos mozaikjával váltatik fel.

Az apró korongok szorosan egymás mellé nyomva vannak elhelyezve s csak egészen keskeny közti térek avagy határvonalak által választvák el egymástól; amazok kevésbé, emezek pedig inkább világosak.

Ezen mozaik előállása előmozdítatik, ha a szem közelításhoz erőtetik. Az ezen mozaikkal tölt tér néha rendetlenül határozott, néha pedig fekvő dült négyszög alakát mutatja; az alak és a kiterjedés úgy változik mint a láttér ingadozásánál (Wettstreit der Sehfelder). A mozaikot alkotó apró korongok mindig nagyobb látszöglet alatt mutatkoznak, mint ez a sárga foltnál előjövő csapszerű pálczikák átmérőjének megfelelően, egyszersmind a különböző körülmények szerint a korongok látszólagos nagysága változó. Mindamellett, ki ezt egyszer észlelte és a pálczika réteg görcsői lapképét ismeri, a közvetlen látás körében (a sárga folt), hol csak csapszerű pálczikák jönnek elő, szemlélhető egymás mellé szorult kerek apró korongokat azonnal a sárga folt csapszerű pálczikái mozaikja nagyított képének fogja tekinteni (hasonlítsd össze Ecker Icones physiologia művét rajzaival).

Mely sajátos fény-elhajtás (Reflexion) vagy törés által származik a csapszerű pálczikamozaik ama

többé kevésbé nagyított tiszta képe és vettetik a reczeg legélesbben felfogó elemi részeire, vagy pedig mely különös állapot okozhatja, hogy a reczeg ama mozaik észlelését eszközölje s. a. t. eddig meg nem fejthető.

A reczegpálczika rétege azonban mindenestre a szem ama részeihez tartozik, mely egyrészről szemtekébeni látást (entoptische Wahrnehmung, Purkyně fényárnyékképe) támaszthat, másrészről pedig bizonyos körülmények közt mint „világító“ közbenső tárgy (a csapszerű pálczikák korongmozaikja) világosan látható lesz.

Végül megemlítem, hogy Purkyněnek szemre való nyomás és a Volta-féle oszlopnak szemén keresztüli kiürítése által is sikerült a fényárnyékkép alakait előidézni.

Corvisart Lúciának a hasnyál (suc pancréatique) körüli tapasztalatai.

(Kivonat Moleschott „Unters. z. Naturlehre d. M. u. d. Th.“ című folyóirata 7. kötetéből).

Közi Dr. Balogh Kálmán.

Eberle 1834-ben felfedezte, hogy a hasnyál a zsíryananyagokat finoman szétoztja, miáltal azok felszívását előmozdítja. Bernard tíz évvel később ezen felfedezés valóságát becses kísérletei által megerősítette.

Purkině és Pappenheim 1836-ban tapasztalták, hogy a hasnyál a fehérnyeananyagokat feloldja, s a hasnyál ezen tulajdonságát rövid, de határozott tételbe foglalták.

Valentin 1844-ben volt az első, ki úgy találta, hogy a hasnyál a kemnyét cukorrá változtatja. Sandras és Bouchardat 1845-ben ezt megerősítették.

A hasnyálnak kemnyeváltoztató és zsír-szétosztó hatása csak mellékes. Az előbbi már a szervezeten kívül mesterséges úton megtörténhetik, míg az utóbbit az epe is könnyen létesíti. Sokkal jelentékenyebb a fehérnyeananyagokat feloldó tulajdonsága.

Bernard, Memoire sur le Pancréas, Lec. s. les prop. phys. des liquides de l'économie T. II. és Lec. de phys. 1856. T. II, munkáiban Purkině és Pappenheim állítására vonatkozólag észlelte, hogy a hasnyál egymaga csak a rohadás következtében oldja fel a fehérnyeananyagokat. Ő látta továbbá, hogy a hasnyál a fehérnyeananyagokra rohadás nélküli oldó hatást csak akkor gyakorol, ha azok először főzés vagy a gyomornedv befolyása következtében előkészítettek, s egyszersmind idevágólag szükséges állítása, hogy a hasnyál az epével egyesüljön, mert amaz e nélkül a fehérnyeananyagokat még a mondott változások után sem emészt meg. S ezen általános szabály alól csak mint kivételt említi, hogy a csiriz (Kleber) és a sajtany (Casein) a hasnyálban nem rothadnak.

Eberle, Purkině, Pappenheim és Valentin a hasnyálát a hasnyálmirigynek vízzel való kihúzása, Bernard pedig sipoly alkalmazása által nyerte.

Ezen előzmények után tévé Corvisart első kísérleteit, melyek eredményei 1857—1858-ban „Sur une fonction peu connue du pancréas“ című értekezésében jelentek meg. Corvisart ezen kísérleteinél a vizsgált anyagot vagy a kutya lekötött és kitisztított nyombelébe tette, vagy a hasnyálmirigynek vízvonatát, vagy pedig az így nyert hasnyálból borlang által kiválasztott hasnyálsant (pankreatin) használta. A következmény mindig egy s ugyanaz volt, mert a fehérnyeananyagok mindazon körülmények közt gyorsan, minden rohadás nélkül megemésztettek.

Corvisart Bernard-ellenes kísérletei megtámadására

fel lehet hozni, hogy Bernard a hasnyálat sipoly által, míg 6 más úton nyerte. Hogy Corvisart ezen ellenvetést megegyeztetje, újabb kísérleteinél sipoly által nyert hasnyálat használt, melyeknél a következő kérdéseket tette fel: 1-ször van-e a sipoly által nyert hasnyálatnak azon hatása, milyen a víz általi kivonás következtében nyertté? 2-or ezen két módszer melyike vezet legelhatározóbb eredményhez?

Purkyné és Pappenheim felfedezését Corvisart mindannyiszor megerősítettnek találta, valahányszor a víz által oly hasnyálmirigy vonatott ki, mely a gyomoremésztés 6—7 órájában megölt állattól való volt. Egy ilyen hasnyálmirigy nedve 50—75 grm. fehérnye anyagot könnyen megemészt. A víz kivonásánál nyert hasnyál a gyomoremésztés negyedik óráján alól s a 9-en felül lévő vagy egészen éhes állattól véve — semmi, az 5. és 8-ik órában kivégezettől használva pedig csak csekély hatású volt. Így tehát a sipolyból előzőzőnlő hasnyálatnak is, hogy sikeres eredményű legyen, az emésztés 6—7 órájában kell vétetnie s a Bernard-dal való ellenkezés könnyen lesz megfeythetvé azon körülményből, hogy ezen kísérő a sipolyból a hasnyálat az emésztés 1—2 órájában nyerte, midőn ennek még semmi fehérnye oldó hatása sincs, mert a ható hasnyál képezésére jelen lévő gyomoremésztékek (Magenpeptone) tova mozgataa okvetlen megkivántatik.

Corvisart az emésztés 6—7-ik órájában nyert hasnyálat csak akkor használta, ha az a sipolyból a metszés megtétele után nem több mint két órai közben folyt ki. Az így kapott hasnyálat három részre osztotta, melyek mindegyike 15 gramme volt, az első adagba 5 gramme friss rostonyát, a másodikba 10 grm. nyers hasnyálmirigyet, míg a harmadikba 5 grm. tojásfehérnyét tett. A rostonya két, a tojásfehérnye négy, a nyers hasnyálmirigy pedig 8 óra múlva a rohadás legcsekélyebb nyoma nélkül teljesen meg volt emésztve. Corvisart ezen kísérleteit a tudományban előkelő tanúk előtt mindannyiszor teljes sikerrel végezte, minélfogva habozás nélkül állítható, hogy úgy a sipolyból, mint a víz kivonás által magából a mirigyből a gyomoremésztés 6—7 órájában nyert hasnyál, a fehérnyeanyagokat minden előleges elkészítés s az epe közbejövetele nélkül teljesen megemésztí, úgy hogy a rohadásnak még csak nyoma sem észlelhető.

A hibák, melyek a hasnyál működésére vonatkozó ellenmondásokat szülték, a fentebb említett nyerési időben való eltérésen kívül a következőkben rejlenek:

- 1) a használt tápszerek romlottságában;
- 2) a hasnyál régiségében;
- 3) a hasnyálemésztés hosszan tartásában. Ha a mesterséges gyomoremésztési kísérletek 12—18 óráig eltartanak megjárja, mert a tápszerek 6—12-ig is elidőznek a gyomorban. Egészen másképen van ez a mindenfelé teljesen nyílt nyombélben, hol minden nagyítás nélkül állítva a tápszerek legalább 6-szor kevesebb ideig lévén, a hasnyál emésztési kísérletnek legfeljebb 2—5 óráig szabad tartania, s ezt megerősíti a tapasztalás is, mert kellő tulajdonú hasnyál 42—45 C° hő mellett a mit a rostonyából 2—3, a tojás fehéréből pedig 4—5 óra lefolyása megemészt, a feloldás netovábbját teszi.

4) A hasnyál és az emésztendő tárgy mennyiségei egymáshoz való viszonyában, mert ha az utóbbi mennyisége az előbbié felett túlnyomó, megtörténhet, hogy rohadás következik be.

5) A következő rohadást okozó esetekben: a) midőn a hasnyál beteg állattól való, b) ha az genyes, c) ha a kibocsátó csőnek a sipolyba való tétele után 6, 12, 14 órára nyeretik és d) ha a sipolyból a cső bevitale után csakhamar folyni megszűnt hasnyál 6—24 órára előtt s használtatik.

A sipolycsinálási és a vízkivonási helyességre vonatkozólag az életbúvár előtt következő fontos tételekre kell ügyelni: hogy a vizsgált tárgynál mely életfeltételeket kell eltávolítani, megtartani, vagy átváltoztatni, hogy az egész életi jelentőséget minden oldalról áttekinteni lehessen. A hasnyál tulajdonsága fürkészésénél ama követelményeknek megfelelhet-

ni, ha a hasnyál tisztán nyeretik, ha a kísérleti idő alatt a hasnyálmirigy káros befolyásoktól őrizve van, s végtére ha a hasnyál hasznossága, vagyis az általa egy emésztési időszakban feloldott tápanyagok mennyisége megállapíttatik.

Tekintsük most, hogy a két hasnyál-nyerési mód közül melyik vezethet biztosabban az elősorolt feltételek betöltésére.

A sipoly alkalmazás által a már felhozott feltételek teljesítése mellett is csak igen nehezen lehet alkalmas hasnyálat kapni, mert a mirigy közelében a kivezető csőbe, miután ez igen rövid, helyezett csap mint inger hatván, a hasnyálmirigy-életiséget többé kevésbé átváltoztatva ez a rendestől úgy mennyiségi mint minőségi tekintetben eltérő váladékot nyújt, mint ezt a hasnyál elválasztási viszonyaiból s emésztési tehetetlenségéből vagy rendellenességéből következtetni kell. Így tehát a sipoly által nem kaphatni tiszta hasnyálat, mert a sipoly-csap által ingerelt mirigyből csak többé kevésbé átváltozott váladék nyerhető; nem lehet elérni, hogy a kísérleti idő alatt a hasnyálmirigy káros befolyásoktól megóva legyen, mert a kivezető csőben lévő sipoly a csap ingerhatásának folyton ki van téve. S végtére nem határozhatni meg a bizonyos mennyiségű hasnyál által feloldható fehérnyetömeget, mert úgy mennyiségi mint minőségileg átváltozott hasnyálat ezen célra használni nem lehet.

Azon eszmére, hogy a hasnyálmirigynél folyton sipoly-csap alkalmaztassék, a gyomorsipolycsapok nyújtottak okot; azonban itt feledve van, hogy a mi egy helyen jól türetek, az máshol hatalmas inger. Így például a homokszem másképp hat a szájbán mint a szénben s eként van ez a sipoly-csapokkal, melyeket a gyomor jól tűr, míg a hasnyálmirigyben jelentékeny változást idéznek elő.

A mi a mirigyből a víz kivonása által nyert hasnyálat illeti, mindenekelőtt azon ellenvetésre kell válaszolni, mintha az élni megszűnt állat mirigye ép anyagot nem nyújthatna. Az ellenvetők feledik, hogy a tárgyalt szerv hevenyen kivégett állattól való, midőn az még csak úgy él mint az izom, noha már a szervek összetartó élete megszűnt; továbbá pedig nem veszik figyelembe, hogy a hasnyálan (pancréatin) az emésztényhez (pepsin) hasonlóan az élet után is hosszabb ideig ható gerjéből nem veszítve eláll.

A vízkivonás által készült hasnyál tisztaságában hiányt lehetne látni a vér miatt, melyet a víz a hasnyálanynyal egyetemben magába vesz. Ezen vérmennyiség azonban oly csekély, a kérdéses emésztési folyamatnál pedig annyira közömbös, hogy méltán nem levőnek tekinthető. Egyébiránt a vízkivonat jósága legbiztosb ismervél meg van az állandóság, úgy hogy a mintegy 250 gramme víz által a kutya mirigyéből az emésztés 6—7-ik órájában kivont hasnyál 4—6 óra lefolyása alatt 35—50 grm. aludt tojásfehérnyét képes megemésztetni.

Ha meghatároztatik, hogy a gyomoremésztés egyes óráiban a vízkivonás útján nyert hasnyál emésztési nagysága milyen, meglehetősen pontossággal kiszámítható, hogy 15 kgrm. súlyú kutya, egyszeri emésztés ideje alatt, mennyi fehérnyeanyagot képes feloldani. Ez 200—300-ra tehető. Tudjuk, hogy az embernek naponta 500 grmm. friss légeny tartamú tápszer szolgál étmértékül.

A mondottak után a vízkivonás módszerének a sipoly alkalmazásá elébe való tételén habozni nem lehet.

L A P S Z E M L E.

(M.) A rezgőrz (delirium tremens) sikeres orvoslása nagy adag gyűszűnkével (digitalis) G. M. Jones-tól.

Mr. Jones Jersey-közkórházi sebésznek ezen gyógy-módja nagy figyelmet gerjesztett az angol orvosok közt. A kis czikkecske, mit csak is öt látogató londoni ügytársai felszólítására a „Medical Times“ sept. 29-ki számában e tekintetben közölt, a tényt oly egyszerűen és őszintén állítja elő, hogy adatai már e tulajdonoknál fogva is hitelt érdemelnek. Mr. Jones következőképen nyilatkozik:

„Tizenkét évvel ezelőtt egy rezgőjében szenvedő beteghez hívtam, ki egy (angol) mértföldnyire lakott tőlem és már szinte *in articulo* volt. Rendeltem neki mákony-oldatot halvány-égenynyel (aether. chlor.), de felesége, ki az orvosság után jött, esetleg egy obonnyi gyűszünke-oldatot (tinct. digitalis) vitt el. Én a tévedést észrevettem és rendkívül elrémültem, midőn hallottam, hogy azt a beteg egyszerre vette be. De ép oly nagyon elcsodálkoztam, mint megörültem, midőn azt állíták, hogy a beteg nemcsak megmérgezve nincs, sőt hogy sokkal jobban van. Azt hiszem, hogy a közönséges gyógyszerelés mellett meghalt volna, midőn most gyorsan felgyógyult. E tapasztalatot felhasználva, azóta úgy magán mint kórházi gyakorlatomban a delirium tremens minden eseteiben e szernél megmaradtam, s azt már is valami 70 betegnél alkalmaztam.

Az adagra nézve azt találtam, hogy egy latnyi (Unc. semis*) tinctura digitalis, kis mennyiségű vízben, a legcélszerűbb adag. Nehány esetben egy ilyen adag elegendő, de rendszeren négy óra múlva még egy megkivántatik. Ritkán szükségeltetik egy harmadik, mely azonban sohasem nagyobb két drachmánál. A legnagyobb mennyiség, mit valaha adtam, fél obon volt első adagra, fél obon négy óra múlva az első, és még egy fél obon hat óra múlva a második adag után, tehát összesen $1\frac{1}{2}$ obon tíz óra alatt.

A szer nekem az idegizgatás ezen esetében az agyra látszik hatni és nem a szívre. A gyöngye érverés mindjárt az első adag után teljesebbé, erősebbé és rendessé válik; a hideg tapadós izzadság szűnik és a bőr melegszik, a félelem s az agyrémek engednek. A szer teljes hatásánál 5—7 órai álom lép föl, s ez szolgál irányul az adag ismétlésére nézve. A vesék működése változatlan marad. A has némely esetekben kissé megindittatik, de ritkán. Félelmetes tüneteket e nagy adagoktól sohasem tapasztaltam. Csak három esetben kényszerültem más szerekhez nyúlni, mert a gyűszünke álmodat nem idézett elő. A hetven beteg közül egy halt el, kinek agyában dagot találtunk. — Előbbeni gyógybánságom mákonynyal és készítményeivel, görcselleni szerekkel stb. nem volt oly sikeres, a gyógyulás lassabb volt s a meghaltak száma aránylag nagyobb.

Mr. Jones ezen tapasztalatait egy kórrajzzal szaporítja, melynek sikeres gyűszünkével eszközöltött meggyógyulásának az említett londoni kartársak: Mr. Spencer Wells, Dr. Ballard és Mr. Morea tanúi voltak.

„Azt hiszem, így fejezi be J. közleményét, hogy gyógy-módom ezen jó sikere buzdítani fog másokat annak követésére; de ezeket figyelmeztetem, hogy kisebb adagokkal, mint milyeneket én rendelék, kísérleteket ne tegyenek, úgy mint én tettem, nem csak idejüket vesztegetnék, de betegeiknek is talán ártanának. Fél — egy nehezkényi adagok mitsem használnak, s az érverés, mint ezt némely esetekben tapasztaltam, félbenhagyó lesz. Ezt nagy adagoknál sohasem vettem észre, sőt ellenkezően a gyöngye és félbenhagyó érverés erősebbé és rendessé vált.“ (Medical Times 1860. sept. 29-ki sz.)

A „Med. Times“ következő számaiban több orvos szólal fel e tárgy mellett vagy ellen. Ballard, ki Jones betegét látta, a digitális valószínűs ellenméregnek hajlandó tartani, s említi, miként Pereira tr. Th. Williams nyomán egy esetet említ, hol egy részeg mészáros két obonnyi gyűszünke-oldatot ivott meg két adagban egymásután anélkül, hogy legkisebb baja lett volna. Hasonlót beszél Dr. Webster egy általa tapasztalt esetről. Dr. H. Baker kutyákon tett kísérleteket s a tinct. nagy adagai ártalmatlanoknak bizonyultak. Ő azt hiszi, hogy a léloldat a digitalis legkevésbé mérges készítménye, s meglehet, azt mondja, hogy a szesz már magában is ellenszere toxicus hatásának, vagy hogy legalább módosítja annak hatását, mint ezt más készítményeknél is tapasztaljuk. — Dr. Armstrong említi, mi-

ként 1831 és 1832-ben valami S. dr. jött Londonba s a nehézkor gyökeres gyógyítására (epilepsia ellen) sok iratban ajánlotta a digitalis nagy adagbani rendelését, mikkel gyakran a közeledő rohamnak is elejét lehet venni. Egy ily szerencsétlenül végzett esetet is hoz fel. — Bármint legyen a dolog, az ajánlott gyógymód figyelmet érdemel, természetesen illő óvatossággal. — A készítmény, mit Jones használt, jónak mondatik, s ő maga a léloldatot gyakrabban az Apothecaries Hallból hozatta.

(P.Zs.) Burg érzégyógytanának sikere sápos méhkór (Hysteria chlorotica) esetében.

A Hôtel-Dieu kórházból egy efféle gyógyítás felől következőleg értesítettünk. Egy 24 éves asszony, ki gyermekkorában sokat betegeskedett, 11 éves korában havadzott, 15 éves korában férjhez ment, 16-ik évében az első, 18-ikban a második gyermekét szülte, e két terhessége s a gyakori orrvérzés által annyira elfogyott, hogy gyöngesége és érzékenysége túlságos lett, mi közben férje halálának nem várt hírére megijedvén, idegkór által lepetett meg, mihez aztán sápkór is csatlakozott. Páris különféle kórházaiban kinal, vas, nagy adagú mákony, fürdők, hideg zuhany, s egyebekkel sikertelenül szereltetvén, végtére a Hôtel-Dieu-be ment. Itt a beteg következő állapotot mutatott. Arcza halvány, izmai petyhüdtek, a takhártyák szintelenek, a nyak vér-ereiben halvkóros moraj, érverése kicsiny 66 volt. Továbbá étvágyhiány, emésztetlenség, gyomorfájás és hányás meleg ételek után, rendszeren s fájdalmas havadzás, csekély halvány vérkülöléssel, méhkór csomó (clavus hystericus). Burg jan. 31-én az osztályra meghívott, hogy eljárását alkalmazzon. Miután ő a bőr érzékenységét először csipkedéssel, azután tűszúrásokkal kémlelte volna, kiderült hogy a jobb láb hátát kivéve az az egész testen hiányzott; ugyanezen állapot tapasztaltatott az ahhoz férhető takhártyákon is, kivéve a hüvelyét, mely épen ellenkezőleg oly érzékenynek találtatott, hogy érintésére a legélénkebb fájdalom, sőt görcsroham is idéztetett elő. Nemkülönbben a bőrhaizsálér keringése is mutatott fogyatkozást, miután a végtagok egészen hidegek, s oly vértelenek voltak, hogy mély tűszúrásokra is halványok maradtak, s egy csepp vért sem mutattak. Végre az erőmérővel (Dynamometre) tett kísérlet nem csak izomerőtleniséget, hanem a jobb és bal kar ereje közti arányos különbség hiányát is mutatta. Nehány érzélemezek alkalmazásával tett rövid kísérlet után kitért, hogy a réz felel meg a jelen kór állapotának; mert míg a többi érzélemez alkalmazása eredménytelen volt, a néhány centimetre átmérőjű rézlemez alkalmazására annak helyén rögtön megtért az érzékenység, s öt perc múlva a környéken is; egyúttal az izomerő 25 kilogr.-ról (kb. 50 font) 32-re emelkedett, a beteg hangya mászás és égetésig fokozott meleg érzetét állítja karjában, s egyúttal az imént halvány tűszúrások pirosodni s vérzeni kezdettek. Ennek következtében minden reggel és este tétetett egy felszerelés, azaz széles rézkarika minden végtagra és egy rézlemez a törzsre, néhány percre; mely eljárásnál azon különös tünetmenny mutatkozott, hogy ezen réz eszközök néhány nap múlva elveszték hatásukat, de azt, miután izzó tűzbe tétettek, azonnal visszanyerték. Burg nem késett a reztet belsőleg is adagolni az ugynevezett Swediaur-féle labdacok alakjában (Rp. Cupri ammon. 40 Centigr. micae panis q. s. ut f. pill. 40) naponként két szemet. Febr. 15-ig mutatkozott ugyan általában javulás, különösen a gyomrot, s a méhkóros rohamokat illetőleg, mindazáltal a lemezekkel való felszerelés alatt mindenkor visszatérő érzékenység és izomerő az időköz alatt nem volt maradandó. 14-én visszatért a hőszám és pedig ez alkalommal 20 nappal később. A fájdalom csillapítására és a hőszámfolyás elősegítésére a hasra réz lemez tétetett, de miután az nyolcz percznél tovább nem türetett, alkalmazása két óránként megújított. Következő reggel a vér folyás megindult, ámbár szűken, de napközben az is elállt. Esti szemlekor a réz lemez ujjalag alkalmaztatott, mire a havadzás éjén át bőségesen folyt, és sok idő óta most először három napig tartott. A lemezekkel való gyógymód, valamint a Swe-

*) Az angol obon = 426,43 osztr. szmr.; tehát $53\frac{1}{2}$ szemerről kisebb a mi Unciánkna. — A Pharm. austr. a tinctura digitalis készítésénél 1 obonnyi füvet rendel 6 obon szesre; a Ph. Lond. ellenben 1-et 10-re; minélfogva az angol gyűszünke-oldatnak töményebbnek kellene lenni a miénknel.

diaur labdacsook folytattattak. Ekkor történt, hogy 16-án a beteg, miután napközben a neki rendelt adagot venni elfeledte volna, este egyszerre háromszoros adagot vett, azaz 6 szemet, mire éjjel hányás, erős láz, vörösség és vérteljes nemcsak az arcon, de az egész felbőrön mutatkozott. A reggeli szemlénél a beteg azon örömdetes közlést tette, hogy az érzés egész testén visszatért, mit a vizsgálat szintén bebizonyított. Egyedül a hátán hiányzott az érzékenység tökéletes helyreállása, az izomösszhang — mint azt Burg nevezi — szintén helyre állott, az erőmérő a jobb kézben 35 kilogrmt mutatott, a balon 29-et. A hányás egészen megszűnt, valamint a hasfájás is a beteg 19-én elhagyta a kórházat. Nyolcz hó múlva látta őt dr. Borgia a „Gazette des Hôp.“ tudósítója véletlenül ismét, állapotát kitűnőnek találta, a hányás nem tért többé vissza, a havadás mutatott ugyan még némi rendellenességet, de a kifolyás szinesebb volt mint az előtt, a beteg közölte, hogy Burg gyógymódját még két hónapig folytatta volt.

Ezen eset Burg tanát igazolni látszik, mely szerint különböző kóroseteknél, különféle fogékonyság létezik bizonyos érzékek iránt, és hogy ezen rokonságot fölfedezzük ha belszerezés előtt, külsőleg alkalmazzuk ezen érzéket, melyek közül az üdvös azonnal kitűnik. A nevezett beteg Aran és Malgaigne által hosszabb ideig gyógyított vastartalnu szerekkel de mind hiába, míg Burg által alkalmazott különféle érzékelemek kísérlete azt mutatta, hogy a réz lehet egyedül a gyógyító szer, mert egyedül ennek alkalmazása idézett ellenhatást elő, és a siker igazolta az előlegesen tett föltevést. (Gaz. des Hôpit. W. M. Woch.)

(K.A.) Anacuite-fa, egy új aszkór ellenes gyógyszer.

Tampico-ban (Mexikó) egy fa terem, melynek forgácsával az indiaiak mindennemű mellbetegséget, nevezetesen tüdő bajokat meggyógyítanak. Az ott lakók szintén megkísérlették

e szert s az aszkórtól teljesen megszabadultak, a mennyiben köztük oly mellbajosok valának, kiknek családjában örököltető volt e betegség. A porosz consul több éveken át tapasztalta az Anacuite-fa gyógyító hatását s miután e szer használata következtében minden (?) beteg kigyógyult bajából, a consul kötelességének tartotta kormányát erről értesíteni s egy jókora mennyiségű Anacuite-ot Berlinbe szállított, hol azzal a gyógyintézetekben kísérletek tételnek e szer gyógyerejének kifürkészése tekintetéből. Alkalmazása igen egyszerű. A kergétől megfosztott fa apróra fölvágatván, forró vízzel leöntetik s theaképpen használtatik, az így elkészített folyadék aztán reggel éhgyomorra, este pedig lefekvés előtt vétetik be. Azon esetekben, melyekben a betegség már nagyon előhaladt, annyiszor kell azt inni, a hányszor szomjúság jelentkezik. Fűszeres étkek, erős italok, kávé stb. a gyógyidő alatt kerülendők. A vérképés kevés idő múlva megszűnik, minden esetben pedig tanácsos a szert, még a teljes gyógyulás után is, hosszabb ideig folytatni.

Az Anacuite-fával eddigelé már többrendű kísérletek tételnek több kórházban mint szintén a magángyakorlatban is s az eredmény közzététele kevés idő múlva várható. (Archiv der Pharmacie, Novemb. 1860.)

(K.A.) Zöld zászpa (Veratrum viride) Vittáncz s másnemű ránggöresők ellen.

Dr. Baker északamerikai orvos számos kísérleteire hivatkozva a zöld zászpanak, a legkülönbözőbb görcs-alakok ellen, minden más görcsellenes szerek között, melyek a gyógyszer-tanban eddigelé említettnek, elsőseget ad. Sikeres hatását főképen a gyermekek és szülönők ránggöresénél (Eclampsia) és a Vittáncznál tapasztalta, s a szert melegen ajánlja a többi orvosok figyelmébe. (The american Journal of the med. Sciences 1859 IV.)

T Á R C Z A.

Üti töredékek X. Z. töl.

III.

A rajnai gőzhajón. September 1860.

Bingen-nél hajóra szálltunk s — mi ez év legnagyobb ritkaságai közé tartozik — felhőtlen ég alatt haladunk lefelé a szép folyamon. Gőzhajón a legelső órák, nem tudni hogyan, a legkelembes időtöltés közt telnek el: a vidám társaság, minden osztályaiból az úrnak — reggelizés, szivar, csevegés s más hasonló fontos dolgokkal foglalkozik; urak és hölgyek kis és nagy távcsövekkel felfegyverkezve, ölkben szalagféreg módjára feltekert rajnai tájképekkel; szép és nem szép arcok, melyeknek vonásaiból a nemzetiséget találgatja az útas; — mindennek előtt pedig a változatos elragadó vidék, mely jobbról balról, előttünk és hátunk mögött, hegy, völgy, várak, kastélyok, sziklák és városok alakjában terül el — a rajnai útazás első óráit mindig új élvezetté, valódi ünneppé emelik a mostani vasúti robotba-útazás egyoldalúsága fölött. Azonban bizonyára nem egyedül a vidék szépsége az, mi az útazást e folyamon, századunk kezdete óta, a turisták ezreinek célpontjává tévé, sőt korántsem ellenkezem azokkal, kik e tekintetben vetélytársainál alantabb fokra helyezik. A Duna Orsovánál hasonlíthatatlanul nagyobb szerű, s Orleans és Tours közt a Loire sokkal bájosabb; igenis, a vízparttól egész a hegycsúcsok alá nyúló szőlőművelés lekoppasztá a vidék testéről az erdők gyönyörű mezét, a folyam közepéből kiemelkedő tornyok, a bizonyos távolságnyra ismétlődő szorosok és tekervények valóban igen szépek és festőiek lehetnek, semmi esetre sem oly dolgok azonban, melyek bámúlatra ragadnának. Részemről szívesen elhiszem, miszerint a nélkül, hogy életúttak lennének,

mindezt a legnyugodtabb kedélyvel engedjük szemünk előtt elvonulni, hogy Lorelei-t és Stolzenfels-et, a Mäuseturm-ot és bármiképen hívassanak is ezen a tájképekre éhező angolok búcsúhelyei, megtekinti az ember a nélkül, hogy beszélgetését félbeszakítaná, vagy szivarja kialudna; és a rajna-útazás mégis hasonlíthatatlan és egyetlen marad a kerek ég alatt.

E nem hervadó érdek — úgy tetszik nekem — legalább is épen annyira ha nem egészen, a Rajnának, a civilisatio fő-útjának, inkább művelődés-történeti fontosságában, mint bizonyára nem mindennapi természeti szépségeiben rejlik. A Varus legióitól kezdve újra meg újra nagy hadtestek keltek át e folyamon, hogy a keletet meghódítsák, és midőn a Rajna az első nyugoti császár nagy birodalmában megszűnt két nemzet határvonala és csatahelye lenni, és a german műveltség sehol előbb és hatalmasabban fel nem virágzott, mint itt, akkor ez lett ismét századokon át első bölcsője az emberiség tiszta fejlődés-történetének, melynek holt betűit vár és zárda romokban, városok és falvakban még ma is följegyezve látjuk. Itt virágzott a középkori művészet és tudomány; itt üzetett a kereskedelem és ipar s örömdtek a rendezett állam és városi szerkezetnek, még midőn Bécs falunak is alig volt nevezhető s Brandenburg siktérei pogány csordák gyűlhelyei voltak. Itt a Rajna partján Európa története Julius Caesar-tól kezdve szemünk előtt lebeg, s a meglévő romokból, annak minden egyes phásisát fáradság nélkül összeállíthatjuk: mint roskadt össze a cheruskok és alemannok óriás karjai alatt a császári Róma; a nagy frank birodalom alapítójával Aachenben, melyet Angilbert „második Rómának“ nevezett, hová a Lateranból előzőtt Leo pápa menekült, hogy Padeborn-ban kettőjük kedvencz tervét, az új császárságot megérlelhessék:

*„Rex Carolus simul et summus Leo praesul in orbe
Vescitur atque bibunt pateris spumantia vina
Post laetas epulas et dulcia pocula Bacchi
Mulla pius magno Carolus dat dona Leoni.“*

Itt Kaiserlautern-ben székel a nagy Hohenstaufen és igazgatja kelet és nyugot történetét; itt fejlődött ki a suverain „Ritterthum“ a fejedelmek mellett s itt is hullt végre mint túl-érett gyümölcs a mai állam ölébe; itt vívja csatáit a reformatio; itt jelenik meg legelőször Franciaország mint nagyhatalom és mint hódító s a világrész nyugalmanak úgynevezett megzavaró eleme; itt lép ki végre az egy és osztatlan köztársaság a küzdőterre valamennyi egyesült fejedelmek ellen, és szórja, győzve-e vagy bukva, azóta szakadatlanul a népek közé az új eszmék halhatatlan táborát, a leghatalmasabb fegyvert a történet nagy arsenáljában, melyek nem törődve minifegyverek és vont lövegekkel, lépésről lépésre, de ellenállhatatlanul hódítják meg maguknak a világot.

Az utazás érdeke természetesen annak indokával fel nem cserélendő. Ez utóbbi annyiféle mint az emberek s viszonyaik. Tanulmány, üzlet, foglalkozás, dologtalanság, divat, betegség, kíváncsiság, regényesség utáni viszketeg s száz más nemű okok egy vándorsereget hoznak évenként e vidékre Mainz-tól egész Köln-ig. Ezek közt lehetett azon angol is, ki az egész saison-on át egyik nap Mainz-tól Köln-ig, másik nap Köln-től Mainz-ig utazgatott, mert neki a hajó egész berendezése tetszett s a konyha izlésének megfelelt; más valaki a régi rajnai mondát követi: *„Zu Bacharach am Rhein — Zu Klingenberg am Main — Zu Würzburg an dem Stein — Wachsen die besten Wein.“*

A contingens tömegét azonban azon utasok teszik, kik délfelé húzódnak, a német fürdőkhöz, az Alpesekbe, s Olaszországba. A hajó most természetesen nincs úgy telve, mint én ezt más időkben láttam, midőn még vasút-vonal nem húzódott a part hosszában, e helyett azonban több a kényelem, mióta a kereskedő világ jobbra vagy balra a gyorsabb vasutat választja, és a mint látja ön, levelet is lehet írni a hajón, midőn ez előtt örült az ember, ha egy székét küzdhetett ki magának a fődélzetben.

Ezen levél eddigi tartalmát igazolja talán azon tarka környezet, melyben irok; ez nem lehet fürdői levél — ez csak úti levél lehet, s a heti lap t. olvasóinak úgy kell azt venni, a mint van: vegyi gyógyvíz-bontás, kúra-indicatio és gyógytani haszonvétel nélkül. Azonban minthogy épen szemeim előtt a komoly Siebengebirge tűnik elő, minthogy Bonn-nak evezünk, s Godesberg mellett haladunk el, tehát ön s olvasói nem veendik rossz néven, ha én a rajnai egyetem legújabb *cause célèbre*-jét, melynek aktáit Schauenburg két brochure-je alakjában ma délelőtt olvasám, itt megemlítem.

Schauenburg, kinek szemészete a legtöbb orvostanuló kezén forog, ki a Cramer és Donders alkalmazékonysági tanának német nyelven kiadásával az irodalom körül érdemeket szerzett s ki három év óta az orvosi tudományok encyclopedia-ján dolgozik — ön előtt nevezetesen 1858-ik évi Lipsebeni tartózkodásunk idejéből személyesen ismeretes, melyben mi ő vele és Coccius-sal néhány barátságos estét töltöttünk. Hogy emlékszik-e ön az ő sarcastico-ironicus beszélgetési irányára nem tudom, annyi azonban bizonyos, hogy ezen irányra legtöbb befolyással volt azon katastrofára, mely őt kevés idővel találkozásunk előtt érte volt.

Schauenburg, előbb a Wutze-vezetése alatt álló sebészeti tankóroda segédje Bonn-ban, ugyanitt 1852-ben habilitálta magát az orvosi karnál, s ez idő óta mint akadémiai magántanár jó sikerrel működött, legfőképp a szemgyógyászati téren, melyet ő három kiadásban megjelent s holland nyelvre is áttett szemészete, valamint több más értekezések által is gazdagított. Docensünk 1857-ik évi július 11-én Wutze tanártól, mint az orvosi kar dékánjától egy egyszerű jelentést kap, „miszerint a fakultás a statutumok 74-ik §-sa értelmében elhatározza, hogy a Schauenburg-nak adott engedély — előadásokat tarthatni — a nyári fél évvel együtt lefolyó 4 éven túl meg nem hosszabbíttatik.“ Schauenburg-ra nézve villámcsapás volt ez tiszta ég mellett, mely az iparkodó embert egyszerre meg-

semmisíté, melynélfogva azon életpályáról, melynek magát testi és lelkileg áldozá, örökre kivettette. Balgatag lett volna, ha nem gyanítja, miszerint itt valamely idegen, az ő tanítási működésén kívül eső kezeknek titokban kelle munkálkodniok, miután az ismeretes s eddig még soha alkalmazásba nem vett § előírása mindenbizonylyal az indokok eltakarására szolgálhatott.

Maga a § egyébiránt, mely így hangzik: „dass einem Privatdocenten die licentia docendi von der Fakultät nur für vier Jahre ertheilt werden darf, nach deren Verlauf aber durch einfachen Fakultäts-beschluss verlängert werden kann“ — megengedni látszik azon magyarázatot, mintha a „licentia docendi“ ha az a négy év elteltével azonnal meg nem vonatnék, hallgatóságosan a további négy évre ipso facto meghosszabbíttatott. Miután pedig egy másik §-nál fogva a magántanárnak a kinevezetése utáni első két félév alatt nem szabad tulajdonképi előadásokat hanem csak repetitoriumok s examinatoriumokat tartani, úgy itt a fakultás a tanítási engedélyt két fogalmi mozzanatra osztá szét, mely az ő pontos megkülönböztetésének becsületére válik ugyan, itt azonban annál kevésbé igazolható, miután Schauenburg habilitálásától kezdve sebészeti előadásokat valójában tartott volt.

Az orvoskari határozat egész formális alapja azonban összeesik, ha az tulajdonkép egy oly cikkre támaszkodik, mely tetteleg soha fogamatba nem vétetett, (mert az egyszer habilitált magántanárok háborítlan gyakorlatában maradnak tanítási engedélyüknek mindaddig, míg azt hasznukra fordítani jónak látják) mely ma már de jure nem is létezik többé, miután a porosz kamarák azt az utolsó gyűlésük alkalmával eltörölték.

A fakultás eljárása egyébiránt, mint fennebb mondvá volt, a törvényre való formászerű hivatkozás által csupán el volt takarva és Schauenburg nem sokkal ezután azon bizalmas értesítést nyeré, miszerint egy magán ügy adott alkalmat az említett határozatra. Én visszariadnék és pedig nem állszeméremből, hanem a botrányos történetek iránti valódi utálatból azon eset folyamának elbeszélésétől, mely Schauenburg szerencsétlenségére vezetett, ha a megbotránkozott magántanár két rendbeli irata a dolgot egész a legesekélyebb részletéig tartózkodás nélkül a nagy közönség elé nem hozta volna, és ha ez eset sajátságos világot nem vetne a legjobban rendezett államok egyikének társasági viszonyaira.

Tehát egész Némethon akadémiai közönsége megtudá, hogy Schauenburg-ot azért rekesztette ki a fakultás, mert ez, tagjainak egyike és pedig C. O. Weber tanár ellen a törvényt előt panaszt emelt, még pedig mint mondják gyűlöletes szenvedélyből. Egy nő, kinek neve Menner s kit Schauenburg gyógykezelt, sírva panaszlá el előtte a terhességtől féltését s hogy a nevezett tanár, akkoriban a sebészi tankóroda segédje, ejtő őt e szerencsétlenségbe, ki azonban készen nyilatkozott, miszerint havtisztulását ismét visszaszerzendő s e végből többször megkísérlé, éles eszközökkel nemzörészeibe hatni; ezen műtétől származtatja jelen baját is.

Schauenburg, ki ez időben Dr. Boecker bonni kerületi orvossal gyakrabban összejött, beszéd közben elmondá ennek a nő által tett nyilatkozatokat. Az utóbbi nem igen látszott hajlandónak a dologba keveredni, hanem tanácsosabbnak hitte a közleményekből semmi további tudomást nem venni, egy elhatározás, melyhez még ügytársi viszonyok is járultak az egyetem részéről, melyhez mindnyájan tartozának. Minthogy azonban e közben a Menner-nő állapotja valamint a rajta végbevitt magzatüzési kísérletek nyilvánossá kezdettek válni, és dr. Boecker arról győződött meg, miszerint ő a szándékolt és már véghez vitt bűneset tudomásra jövele esetében, nemcsak hivatalos állását, hanem általában existenciáját is veszélyezteté, megkérte Schauenburg-ot nem sokkal ezután, hogy véle a nő nevét és lakását közölne, mely alkalommal azonban határozottan megigéré, mikép a Schauenburg nevét említeni nem fogja. Dr. Boecker ez utóbbi tekintetben nem tartá szavát, hanem Schauenburg-ot a vádlott gyűlölségének kitette, mely részéről talán tisztán igazolható önvédelem volt, miután különben magát tette volna ki mindazon üldöztetéseknek, me-

lyeknek Schauenburg esett áldozatul. E közben Menner-nő terhességéről úgyszintre Weber határozott ígéretéről, mely szerint ez őt egy műtét által ismét tisztulásihoz vezetendi, annyit beszélt mindenfelé, miszerint ezen az életből vett „falusi história“ kimenetét mindenütt feszültséggel várták. Boecker az esetet kezdetben azon község polgármesterének, hol Menner-nő lakott, későbbben pedig Schauenburg-gal Ammon bonni fő procurator-nak jelentette föl, mire a vizsgálat megindított. Ezen vizsgálat folyamában az említett nő, fenyegetés vagy másnemű ráíjesztés által e vagy nem, terhességét bevalotta ugyan, de a szóban lévő műtét kísérleteket nem, ennél fogva a vádlott elleni kereset megszüntetett.

Egy hatalmas párt tehát, mely az orvosi-kar kebelében létezett, eleintén titokban, később azonban nyíltan fölépített Schauenburg ellen, őt a hozzá kollegiális viszonyban álló egyik tudós elleni rosszindulatú rágalommal vádolván, és felettte az ítélet ki lőn mondva, anélkül hogy Weber, kinek becsülete, szabadsága, jövője és existenciája a legérzékenyebb módon fenyegetve volt, még csak kísérletet is tett volna Schauenburg ellen rágalmozási panaszt emelni. Föltűnő, hogy Weber az ellene megindított kereset megszüntetésével megelégedett s magát a rágalmozás ellenében egészen szenvedőleg viselte. Most még föltűnőbb lenne, ha Weber Schauenburg ellen semmi törvényszéki keresetet nem indítana, miután Schauenburg az előttem fekvő két röpiratban Weber elleni vádját nemcsak hogy határozottan fenntartja, de sőt a Menner-nő későbbben ujjal tett állításával meg is erősíti.

A fakultás határozata ellen a letett magántanár egy három év óta kérelhetlen erélyvel folytatott harcot vezet, mely részben ugyan sokat tett a tudva lévő diktatori czikknek a kamarák általi abrogatiojára, az elbocsátottnak rehabilitatio-ját azonban nem eszközölte ki.

Hasztalan fordult az elítélt az alsóbb hatóságoktól a felsőbbekhez, a kultus ministertől az igazságügyi ministerhez, a királytól a kamarákhoz, a periratok revisiója s ügyének általában egy rendes törvényszék előtti tárgyalása végett, ő el volt és el lőn utasítva, és ha egy hire és állásában károsult férfinak általában elégtétele lehet, úgy ő ezt végre azon §§. eltörlesztése által érte el, melyekkel a fakultás visszaélt s melyeknek ezután senki áldozatul esni nem fog. Schauenburg-nak pedig nem maradt egyéb hátra, mint az ügyet a nyilvánosság elé hozni, és ezt tette ő nem sokkal ez előtt két röpirata által, oly erélyes, semmi kiméletet nem ismerő modorban, miszerint a felelet egyik vagy másik részről bizonynyal el nem marad, mely tehát kikerülhetlenül a német egyetemi életre nézve a legnagyobb horderejű vitát idézend elő: s épen ennél fogva nem tartám egészen czélszerűtlennek általában e kétértelmű történetet elbeszélni.

Egészen eltekintve egyébiránt a kérdés akadémiai oldalától, melyet Schauenburg annyi dialectikai ügyességgel taglal; eltekintve a testületi szellemtől, mely a helyett hogy a tudós-köztársaság magaslatára emelkednék, minden alkalommal czéhbéli türelmetlenségre süllyed; eltekintve a magántanári intézvény veszélyeztetésétől, ha a fakultást illeti a körében habilitáltak iránti legfőbb törvénykezés: — e helyen sürgetőleg egy más általános polgári horderejű kérdés merül föl előttünk. Nem lehet tagadni t. i. miszerint az állampolgár a törvény betűi közt, melyek a tudomására jött büntényt följelentnie parancsolják, és a társadalom kíváncsi közt, nem egyszerűen csak zavarba. A följelentő ez esetben kikerülhetlenül árulkodóvá lesz, s mint ilyen, polgártársai becsülését eljásztotta. És, habozás nélkül hozzá teszem hogy joggal, habár más részről azon hathatós erkölcsi kárt sem feledhetem, melyet a törvényhozás szenved, melynek egyes tételeit nemcsak betű szerint, hanem általában parancsnak vennünk sem szabad. Reánk orvosokra nézve, mint ezt mindenki saját tapasztalásából tudja, ezen nehézség egész nagyságában felmerül. Tartózkodás nélkül kérdelem, hányan fogják magokat a kollegák közül, azokat kivéve kiket hivatalos állásuk kötelez, (minden körülmények közt) valamely czélba vett vagy véghezvitt magzatelhajtás följelentésére határozni, mely pedig a törvény által szigorúan parancsoltatik? És tartózkodás nél-

kül megjegyzem, miszerint én ezt ép oly kevéssé fogom tenni, mint bármelyik a kollegák közül. Hanem ez épen azon ellenmondás bizonyos törvény megtartása és a becsületesség közt, melyet említeni akarék.

Mintha szándékosan kellene a rajnatartományok fennmaradását műveltségét és civilizatioját kedvezőtlen világításba helyezni, Koblenz-ben épen e napokban fog egy borzasztó gyilkossági ügy tárgyalás alá vétetni, mely egy Ehrenbreitenstein-i korcsmároson követtetett el, a nő beleegyezésével a Koblenz-i iskolamester által, egy gyilkosság a legelvetemültebb rablásvágy, fajtalanosság s minden rendű bűnök kíséretében. Ha Nagykőrösön esik egy idegen a korcsmáros pénzvágának áldozatául, akkor az „Augsburger Allgemeine Z.“ tíz éven keresztül meg nem szűnik ismeretes thema-ján, magyarhon lakóinak vadságán, folytonosan nyargalászni. Hasonló hibába essünk-e mi — habár nem is hasonló szándékból — és a porosz rajnatartományok műveltségét kétségbe vonjuk-e azért, hogy ott nem sokkal egymásután két ocsmány tett követtetett el?

V e g y e s e k.

Pest, november 30-án. A budapesti orvosegylet f. hó 25-én a Schuster-Bugat-féle segélydíj ügyében tartott rendkívüli ülésében, a szabályok értelmében titkos szavazattal új bizottmányt választott annak kiosztása és kezelése végett a legközelebbi időben. A régi bizottmány tagjai t. i. Bene F., Grósz X. F., Havas J., Jankovics, Plósz, Tormay és Wagner D. urak mind újonnan megválasztottak.

— Ezután dr. Bókai gyermekkorházi ig. orvos tartott előadást a fővárosunkban a múlt nyár és ősz folyamán rendkívüli mértékben elterjedve volt vörhenyről (scarlatina). A t. előadó úr az általános, mindenki által ismert és mindenütt olvasható dolgokat mellőzván, tisztán az uralgott járványra térve adta elő tapasztalatait, megemlítvén annak főbb alakjait, a kór lefolyását és annak szöveményeit, s legjobbnak bizonyult egyszerű gyógyszerelését. Az őszinte és tanulságos jelentést — melynek érdekét Tormay főorvosunk statisztikai összeállítása is növeli — közölni fogjuk.

— Miután az orvosi pályakérdés újabb szerkezete a közgyűlés előtt eddig fel nem olvastatott, annak szövegét ezúttal még nem közölhetjük.

— Tanár előadásának megnyitása alkalmával következő szavakkal vázolta a vegyészet jelentőségét és hasznát:

„Uraim! Midőn e tanteremben először van szerencsém önöket üdvözölni a czélből, hogy a természettudományok egyik legnevezetesebb részének ígét drága anyai nyelvünkön hirdessem, oly örömezzet fogja el keblemet, melynek csak silány tolmácsolására is, alig volna képes csekély szónoki tehetségem.

Ezen örömezzet kútforrása kétféle:

Az első azon boldog öntudat, hogy féltékenyen szeretett kincsünk, édes anyai nyelvünk évtizedes száműzetés után jelenleg mint egyetemünk tannyelve méltó jogaiba vissza van helyeztetve.

A második azon körülmény, hogy ezen egyetemünk történetében korszakot alkotó esemény által, nekem jutott ama nagy szerencse, hogy kedvenek szaktanulmányom szép törvényeivel és nagy igazságaival önöket megismertessem, ama tudományeival t. i. melynek gyermekségem óta erőm és időm legnagyobb részét a haza és tudomány iránti tiszta szeretetből gyönyörrel szenteltem.

Fölöslegesnek tartom uraim, önöknek ama nagy szerepet, mely századunkban a vegytannak jutott, minden részleteiben fejtegetni, csak futólag óhajtom jelentőségének nevezetesebb mozzanatait önöknek emlékeztetésben fölűdítani, mit azáltal vélek legjobban elérhetni, ha a vegytannak a bennünket közelebből érdeklő tudományokhoz, az iparhoz és az újabb művelődéshez viszonyát néhány szóval vázolni megkísérlem.

Alig létezik tudomány, sőt ismeret, melynek fejlődésére a vegytan, ha közvetlen nem is, legalább közvetve, jótékony befolyást ne gyakorolt volna.

Az orvosi tudományok közt a vegytannal legszorosabb

kapcsolatban van az élettan, annyira, hogy amaz e tudomány alapjának lényeges részét képezi, melyen épületének nagy része szilárdan nyugszik; ezen alap terjeszkedése az élettan fejlődésének egyik főfeltétele. Az újabb élettan nagyszerű mozgalmainak törekvése leginkább oda van irányozva, hogy testi életünknek csodás ködbe rejtett törvényei a vegytani igazságok által láthatóvá tétessenek. A mai élettan nem elégszik meg a külső formák és mechanikus folyamatok ismeretével, hanem égető szükségét érzi az életfolyamok mélyebb, bensőbb vegytani fölfogásának. Igen könnyű belátni, hogy e célhoz csakis a vegytan alapos tanulmányozása vezethet. Egyedül a vegytan képes a következő és egyéb hasonló nevezetes kérdésekre felelni, mint p. miféle változást szenvednek az eledelek, ha vérré változnak? és miféle a vér, ha az a szervek alkatrészévé alakul át? vagy pedig miféle vegytani teendője van a belélegzett levegőnek a tüdőben? s. a. t.

Az okszerű gyógyászat napjainkban már a betegágy mellett sem mellőzheti a vegytant, a gyakorló orvos nélkülözhetlen eszközévé vált az elemző vegytan a korisménél és a betegségek korszakának kipuhatolásánál.

Hogy a gyógyszerészetnek tudományos alapját, mondhatnám lényegét képezi a vegytan, alig szükséges fölemlítenem a gyógyszerész uraknak, hivatásuknak gyakorlati teréről be a tanterembe, mindnyájuknak gazdag alkalmak voltak állításom igazságáról tetteleg meggyőződni.

Miként az élettan, úgy a műipar és mezői gazdaságot is alig intézett még kérdést a vegytanhoz, mely ki nem elégtett volna, föltétlenül hogy a kérdés szabatosan és határozottan intéztetett. A kérdés csak akkor maradt felelet nélkül, ha maga sem volt tisztába azon tárggyal, melyről felvilágosítást óhajtott.

A vegytan alakítá át minden ágát az ipar és földművelésnek, és okszerűvé teremtette azokat, általa lett az ipar anyagi jólétünk és kényelmünk leghathatósabb emeltyűjévé, általa vagyunk képesek anyaföldünk termékenységét sokszorozni, és bányáink kincseit értékesíteni.

Végre az általános művelődésnek napjainkban a tudományos vegytan oly lényeges tényezője, a nemzetgazdaságot és politikával oly titkos összeköttetésben áll; hogy vegytani ismeretek nélkül, korunk szellemét teljes nagyságában fölfogni lehetetlen.

A fürkésző szellemnek sehol sem kínálkozik annyi alkalom, mint a vegytanban a rejtélyek megfejtésére. A természet jelenségeinek okai, az élő lények életének eredete, táplálékaik származása, szóval megértése a nagy természetnek, melynek anyagi testünk által részei vagyunk, mindmegannyi magasztos és az emberi szellemhez annyira méltó kérdések, hogy azon tudomány mely ezekre kielégítő választ ad, egyéb tudományoknál nagyobb befolyást gyakorol a szellem művelődésére.

Ezekből láthatják uraim hogy a vegytan mint önálló tudomány egyik leghatalmasabb eszköze a fölsőbb szellemi művelődésnek, és hogy komoly tanulmányozásra nem csak azért méltó, mert hasznos, a mennyiben anyagi jólétünket előmozdítja, hanem mert képessé tesz bennünket ama teremtés mély titkaiba bepillantani, melylyel létünk, fejlődésünk és maradásunk egybe van forrva.

Ha hazai művelődésünk történetére csak egy futó pillanatot vetünk is, azonnal meggyőződhetünk, miszerint az úgynevezett humanistikai és politikai tudományok terén, hazánk nem csak a középszerűség fölé emelkedett, hanem szerette nemzetünk történeti viszonyaihoz képest a fejlettség azon fokán áll, melyért a külföld előtt okunk nincs elpirulni, sőt önámítás nélkül büszkék lehetünk azon eredményekre, melyeket hazánk e téren fölmutathat. Nem így áll uraim a dolog a természettudományok s különösen a vegytan terén. E tudományok tág mezeje amazokéhoz képest fájdalom eddig igen mostohán műveltetett, annyira hogy e tér dolgozó erők hiánya miatt nagyobb részt parlagon hever, és hazai nagyobb közönségünknel, a vegytan köréből alapos elemi ismeretek is csak gyéren találhatók.

Nagy és magasztos feladat vár tehát önökre uraim! mert nem tekintve, hogy mindnyájuknak egyenként kötelessége a természettudományok kincseit magokba gyűjteni, a célból hogy egyéni hivatásuknak becsülettel megfelelhessenek, a haza és közművelődésünk szent ügye önöket még egy magasabb hazafiúi kötelesség teljesítésére is inti, mely abban áll, hogy önök a tudomány ígét e falakon kívül is terjeszteni és azokat másokba beoltani is képessé tegyék magukat, hogy ez által a külföld előtt árnyékát is eltöröljék azon gyanúnak, mintha nem volnánk elég erősek önmagunkat egyéb nemzetek művelődésének színvonalára emelni, és hogy művelődésünk előmozdítását ne kelljen idegenekre bízunk, kik bennünket tévutakra vezethetnének.

Mi jelen állásomat illeti, csekély erőmhöz képest mindent el fogok követni, hogy önöket a vegytan dús gazdag eszmeországával megismertessem. Fáradozásom legkielégítőbb jutalmául fogom tekinteni, ha főnebbi szavaim nem hangzanak el a pusztában, és azon meggyőződésben részesülhetek, hogy a vegytan terén is iparkodunk megfelelni nagy költőnk nagy szavainak.

„Hazádnak rendületlenül légy hive oh magyar.“

Mielőtt e rövid beszédemet bezárnám, az igazság és méltányosság mellőzhetlen kötelességemmé teszik, hogy t. W e r t h e i m tanár úrnak nyilvános köszönetet mondjak, azon buzgó fáradozásaiért, melyek eredményeül tekinthető egyetemünk czélszerű vegyműhelye. E jeles a külföldi vegyműhelyek színvonalán álló intézetet egyedül fönnevezett tanár úr tevékenységének köszönhetjük.

□ Cruveilhier hashajtó vegyítése: Rp. Melis depurat. grm. 30. — Syrup. spin. cerv. grm. 30. Pulv. folior. sennae. rad. jalappae, aa grm. 4, scammonii grm. 1, rad. scillae, calomel. fol. digit. purp. aa grm. 0,40. M. — Négy egyenlő részre osztva, minden másodnap egy rész veendő be. — Ezen szer fehérnye-vizelés ellen alkalmazatik.

= Kátrány szeletké (Theerpastillen). — A kátrány belső használatának könnyítése s egyszersmind ezen gyógyszer czélszerű alakbani kiállítására, D a n n e c y a legjobb norvégiai kátrányt súlyának 15 résznyi szénsavas magnesiával keverteti s a keveréket 14 napig a lombikban állva hagyja. Az anyag ez idő alatt oly összeállást nyer, hogy abból labdacot, bolust sat. minden nehézség nélkül készíthetni. Ha ezek még fűszeres czukrokkal is behintetnek, a kátránynak minden szaga elfedetik. (Journ. de Pharm. d Anvers, Buchners Rep.)

Heti kimutatás a pestvárosi közpórházban f. é. november 22-től novemb. 28-ig ápolat betegekről.

	Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt				
	Beteg			Beteg			Beteg			Beteg			szülő nő	gyermek
	férf.	nő	Összeg	férf.	nő	Összeg	férf.	nő	Összeg	férf.	nő	Összeg		
Nov. 22-én.	11	7	18	12	—	12	2	1	3	320	237	—	—	13
„ 23-kán.	10	5	15	11	—	11	—	1	1	319	241	—	—	13
„ 24-én.	11	3	14	11	3	14	—	1	1	319	240	—	—	13
„ 25-én.	5	3	8	9	1	10	—	2	2	315	240	—	—	12
„ 26-án.	5	4	9	13	10	23	—	—	—	307	234	—	—	13
„ 27-én.	11	5	16	7	9	16	1	1	2	310	229	—	—	13
„ 28-kán.	9	7	16	11	4	15	1	—	1	307	232	—	—	12

A betegforgalom folytonosan élénk, a takáros bántalmak még mindig uralkodnak. — A holtak száma csekély. —

A m. helytartóság rendelete következtében jövő hó elején a pest dologház helyiségeiben főpórház nyitattik meg.

Szerkesztői levelezés.

Dr. R. úrnak Sárvaron. A lapokat annak idején megrendeltük s el is küldtettük; szíveskedjék a postán tudakozódni, s ha még sem érkeztek volna meg, azt egyszerű reclamatio útján a kiadóval tudatni.

Dr. K. A. úrnak: A hirdetvényt közlendjük.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. külföldön félév 5 frt., egész év 10 frt. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újkért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél útköz 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utcza 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: dr. Markusovszky Lajos. Kiadó: Müller Emil.

Tartalom: Adatok a gögtükrözéshez kór- és gyógytani szempontból, Balassa J. egyetemi tanártól. — Levelek a gyakorlati életből; 1860. év folytán észlelt járványok, dr. Kaczander Aron gy. orvostól Miskolcra. — Lapszemle: Az epekövekről. Oppolzer tr. — Főstenysav hegyes függőlyök és szemölcsök ellen. — Chinin-bedörzsölések kis gyermekeknél. Apróbb lapszemelvények. **Tarcsa:** A vérrokonok közti házasságok egészségtani tekintetben, Devay tr.-tól. — Megjegyzések dr. Grosz Lajos „az orvostörvényszéki személyzet szükségessége” című indítványára, dr. Chyzer K.-tól. — Főhívás hazánk gyógyszerészeihez, Kátai G.-tól. — Vegyesek. — Budapesti orvosegyületi pályakérdés. — Az OHL. t. olvasóihoz.

Adatok a gögtükrözéshez kór- és gyógytani szempontból.

Balassa J. egyetemi tanártól

Két éve, hogy zsenge orvosi irodalmunk e becses lapjában azon meglepő gögmetszési esetek egyikét közzeltük (1858. 42 sz.), melyek egyiránt meghatják a kedélyt, mint a tudnivalókat fölgerjeztik. A 16 éves lányka Z...r B. esetét kevéssel a történt műtétel után (1858 oktob. 5-én) vázolván, félreismerhetlenül azon tragikus jellemű érzemény megrázó befolyása alatt éreztük magunkat, melyet tetszholt egyén életrehozása idéz elő a kedélyben. Akkor a fölmagasztalt érzelem tetőfokáról irt sorainkat azon ígérettel zártuk be, hogy az illető eset körüli gyógyeredményről később számot adandunk. Midőn ma, a tanulmány iránti ilyen ígéretünket beváltjuk, egyszersmind kötelességünknek tartjuk tisztelt ügytársainkat azon további adatok felől tudósítani, melyek azóta e téren tapasztalatunk tárgyaivá lettek. Ugy hisszük nem minden becs nélküli járuléklul fognak azok szolgálni a gögtükrözés megbíralásához kór- és gyógytani tekintetben.

Mielőtt e tárgy érdemleges kezeléséhez járulnánk, legyen szabad a honi kórbuvárlat és gyógyászat nevében, elfogulatlanul kifejezni szívélyes köszönetünket Czermák tanár tisztelt barátunk iránt, ki lankadást nem ismerő buvár geniuszával e téren is dolgozva és működve, nemcsak az elfeledés és elenyészéstől mentette meg általában a gögtükrözést, hanem azt hazánkban érvényre is hozta és meghonosította. *) Ha ki egyszer másszor megkísérlé a gögtükrözés alkalmazását, meg kellett győződnie, hogy a vele való bánás legalább is sok időt és igen türelmes munkát igényel, s hogy az ennél fogva nem egy könnyen válhat a mozgalmas gyakorlatnak köztulajdonává, az úttörés tehát e téren nem könnyű volt; és a kinek másrészt, mint nekünk, alkalma volt a gögbeli kórisme ez újabb eszközének rendkívüli előnyeivel

*) Jelenleg kórodai segédem dr. Tóth végzi a gögtükrözési vizsgálatokat.

megismerkedni, lehetlen, hogy az elismerés meleg érzetét ne küldje a tőlünk megvált ügyfélhez.

Az esetleg, vagy tán két év előtti közleményünk okozták, hogy azon idő óta a szokványosnál jóval több gög bántalmas kóreset lett észlelésünk tárgyává. Ezeket összeállítani, és általuk a gög kór- és gyógytanának tanulmányához adalékokat nyújtani célja a következő soroknak.

Mindenek előtt Z...r B. kórtörténetét föladatunk kiegészíteni.

I. A hangrés alatti gögtér szerkes betömülése gögbeli különne mlöb következtében; tetszhalt; gögmetszés; életretérés.

E lapok olvasói Z...r B. nek általunk közzelt kórtörténeti töredékéből tán emlékezni fognak annyira, hogy a kitűnően görvélyes alkatú nő 7 éves korától többrendbeli görvélyes kóralakokban szenvedén, 1858-dik év tavaszán kezdődve számosabb nyakmirigy-dagok és alkapocs körüli rágó küllemű bőrfekélyeken kívül, erős köhögés és konok rekedtség által lepetett meg, s hogy ez utóbbi a nyárnak vége felé hangtalanságba ment át, melyhez az ősz kezdetén nehéz légzés és éjjeli fuldoklási rohamok szegődtek, és hogy az egyénezen ezen sürgető jelek folytán október 5-én a gögmetszést épen azon pillanatban vittük véghez, midőn az egy ily roham alatt tetszholt lett. Rögtönzött vázlatunkban említettük azt is, hogy a műtét után, habár életre térve, több óráig tartó mánoros kimerültségben maradt, mely kétségen kívül a hosszasan gátolt vérélenyülésnek s ez által támadt vérmérgezésnek eredménye volt; és hogy később teljesen magához jött s a betett csövön át könnyen lélekzett.

Mi ez esetben a gögmetszést alkalmaztuk azon javalatoknál fogva, milyenek minden sebészt hasonló mentő cselekvésre utalnak. A kórtörténeti adatoknál, főleg a gögnek előrement kidagadása, a folytonos rekedtség és később kifejtett teljes hangtalanságnál fogva, lehetlen volt fölne m ismernünk a gögbeli bántalmat, mely a légzési nehézség és fuldoklási rohamok által mint ürszüküléssel párosított jelvényezte volt magát; valamint azon körülményből, hogy a mellkas-vizsga a tüdők átjárhatlanságát nem tanusította, a

felől is meggyőződhattunk, hogy ott a gögmetszést ellenjaváló kórfolyam nincs jelen; sőt a gög egyideig tartó fájdalmas kidagadása, a folytonos köhögési inger és az egyénnek egyéb cselekvőszerű kórállapottai szerint oda is tájékozhattunk, hogy a gögbeli bántalom gögporeczkőri- és takáros lob, s hogy annak eredményeként a takhártya alatti szövet erős beszűrődése — gögvizeny — van jelen. Teljes biztonságunk azonban ez utóbbi felől épen úgy nem lehetett, mint azt nem voltunk képesek meghatározni: vajon a térszükítő gögbántalom annak egész üregére, vagy körülírt helyeire, és melyekre volt legyen elterjedve. Pedig a jóslatra és követendő gyógymódra nézve ezeket tudnunk kellett. Mindezek felől kellő fölvilágosítást nyertünk Czermák tanárnak gögtükrözése által, mely eleinte a garatrészek rendkívüli ingerlékenysége miatt lehetetlen volt, gyakori türelmes alkalmazások után azonban teljesen célhoz vezetett. Szerinte a gögüregnek hangrés-fölötti részét lényeges bántalomtól szabadnak s a bajnak központját a gögnek hangrés alatti felében találtuk. E helyen t. i. a valódi hangszálagok szabad szélei alatt két sötétvörös dudorzat volt látható, melyeket csak egy hosszant menő vályúzat választotta el egymástól. Ilyetén, a gögzárnak a műtétrészhez közel eső széke miatt fölhíva láttuk magunkat a gögbeli kórtermény bővebb ismeretét a műtét-résen át eszközölni. Czermák tanár Neudorfer tudor eszméje szerint alúlróli tükrözés, s mi kutaszolás által. — A tükrözés ezen módja által még tisztábban volt látható, hogy a gög kerekded ürege el van enyészve s helyét kétoldali vöröses takhártyaszerű duzzanatok töltik be, melyek közül csupán egy csekély hosszúkás rés volt észlelhető. A felgömbített kutaszsal ez utóbbiba be s némi hatály alkalmazása mellett rajta keresztül lehetett hatolni, mely perczen a hangszálagok izgatása miatt a beteg mindannyiszor erős köhögési roham által lepetett meg. A réstől pedig jobbra-balra kutaszunk alig engedékeny, szilárd összeállású alapra jött. Világossá lett azáltal, hogy beszűrődmény van jelen a hangrésen alul a takhártyába és a mögötte lévő kötszövetbe két oldalt és hátfelől, a mennyiben tömött és szilárd annak összeállása, és az azt termelő folyamat régi idejű, fölismerteté, hogy e kórtermény jobbadán szervült. A kórfolyamat mivoltára nézve a görvélyes jellemzés nem látszott kielégítőnek, mert az állkapocs körüli bőrfekélyek egészen a bujakórosok küllemét viselték, s mert, mint ez bujakórnál szokványos, oly szilárd és egyszersmind rövid idő alatt szervessé vált gögbeli kórtermény; végre mert a leányka kis öcsce sip- és könyökcsonk dagaiban s nénjéhez hasonló bőrfekélyekben, kétségtelen jeleit tanúsította az öröklött bujakórnak. Ezeknél fogva annyival inkább öröklött bujakórt láttunk betegünknek gögbeli terményt létrehozó kórfolyamatában, mert anyjának vallomása is idevágó volt. Mindez igen leszállította a kilátást a beteg gög-üregének éppé tételére. Miután a szervezett gögüregi kórterménynek eltávolítására csak roncsoló eszköz — edzés vagy metszés — ígérkezett sikeresnek, melyek mindegyike által a gögöt betömő dag meg-

semmisülhete ugyan, de vele együtt a tőszomszégsában lévő hangszálagok is elroncsoltatnak, s ezáltal mindenkorra elenyészik a hangképesség; ezen tért eszközölő gyógyeljárás nyeresiményeül csupán a rendes útoni lehelhetés tűnéen fel. Kétségtelenül olyan gyógyeredmény, mely nem volt eléggé csábító arra, hogy azt tüstént megkezdjük; s helyette helyesebbnek látszott eleve oly gyógykísérletet alkalmazni, mely sikert — és pedig nem egyoldalút ígér vala azon esetre, ha a gögbeli kórtermény nem volna még egészen szervülve. Annak fölshívódását eszközölni misem mutatkozott oly hathatósan, mint helybelileg a nyomás és edzés, általánoson pedig bujakór elleni szerelés. A nyomást eleinte alólról bevezetett kutaszsal, később kutaszra vont száalacsokkal; az edzést szintén ez úton beillesztett, felgömbített orrú s pokolkövel fölshírelt étető-tartóval eszközöltük; eleinte a javalat fönn-tartására buzdító sikerrel. Ez időközben a család rendes orvosa dr. Porges ügyfélleli megegyezés folytán kezdetben iblanyos hamagot, utána egyideig Zittman-főzetet, végre higany kenéseket használtattunk a beteggel. Ezen gyógyhatályok, névszerint az iblany belső és külső használata mellett a nyakfekélyek egészen begyógyultak, a beteg külleme virulóvá s test szervezete mindennemű bajtól mentve lett; de a gögbetömülésére nézve mindamellert több havi fáradozás után az első eredménynél t. i. a kettős száma száalacs bevitelenél tovább nemcsak hogy nem juthattunk, de a nyári hónapokban úgy látszott hogy vissza estünk. Az ezüst csövet, mely eleinte izgatott és bő nyálk elválasztást idézett elő a légesőben, a beteg minden alkalmatlanság nélkül hordta s hordja mai nap is; nyáron és kimenéskor — légy vagy idegen testek ellen — ritka fátyol szöveettel takarja be annak nyilását, és ha nyaka körül keskeny száalagot illeszt, mely a csövet s annak tapaszt-csikjait befödi, a derült arcú és virágzó küllemű nőben a fennvázolt gögbajban szenvedőre ismerni nem lehet. 1859-diki szünnapi kirándulásunkkor a fönnnebbi állapotban hagytuk el a beteget, ki azon közben házi körülményei miatt Bécsben élő rokonaihoz költözött át. Az itt tanácsra hívott ügyfelek Schuh, Pitha tanárok és Türek főorvos a gögdag közti rést már teljesen átjárhatlannak találták és az átfurást javalták. Én őt a tavasszal láttam ismét és vizsgáltam Czermák és Porges ügyfelekkel együtt, hol a gögnek azóta történt tökéletes betömülése és heges benövése felől meggyőződünk. Ezen körülmény nemcsak igazoló adatul szolgált kórisménknek, a gögebli dag szerves mivoltára nézve; hanem abbeli javalatunknak előtérbe állítására is vezetett, hogy csak az által sikerül a gögön át rendes légjáratot eszközölni, ha a gögbeli dag elroncsoltatik, és pedig legezészerűbben alólról beillesztett galvanocauterrel, mi ha nem történik, ezüst csövel gögjében is jól megélhet. Jelenleg beteg Hebra tanár és Türek főorvos urak kezelése alatt van, kik mint az előbbi nyilvánítá, még egyszeri hathatósabb bekenési gyógykísérletet szándékoznak nála alkalmaztatni. Az eredmény úgy hisszük ismét semleges leend, mely felől tudomást szerzendünk és adandunk.

II. Gögvizeny hagymáz után; gögmetszés; jó siker.

Hanisch János 29 éves Csehországi pipa-metsző, a gögtükörrel vizsgálatnál valódi alakát tüntette elő a gögvizenynek, valamint a gögvizenynél szokványos rohamban kifejlődő fuldoklási tünetek kórodai mintáját mutatta. A gyakorlatra tehát kétszeres érdekű esetének vázlata; egyszer kórmivolti, másszor gyógműködési tekintetben. Nem kétlem, hogy e lapok olvasóinak nagyobb része látta egyszer másszor torok-loboknál a nyelvcsapnak hirtelen kifejlődött földagadását, mely azt 3—4 szerez teriméjűvé s vizenyös kocsonya külleművé teszi; — ha ilyen nyelvcsapra bemetszések történnek, kevés véren kívül vizenyös nedv ürül ki, a dag néhány óra alatt lelohad s vele együtt a köhögési inger és légzési zavarok eltűnnek. Ha ki ily nyelvcsapi vízdagot látott és észlelt, tiszta fogalmat képezend magának a gögvizenynek — oedema glottidis — mivolta s azon tumultuarius kórjelék felől, melyek szükségképen föllépnek olyankor, ha ily savós beszűrődés a gögnek takhártyáján jő létre. Tudva van, hogy erre leghajlandóbb a gögnyilás környezete, és pedig rendesen a gögfedővel együtt, annak mellső és hátsó szálagai — gögfedő nyelvcsalagok (lig. glosso-epiglottica), és a gögfedő kán-szalagok (lig. aryepiglottica) —, ezen a gögnyilás széleire nyúló takhártyaredők, s az alattok lévő gyöngéd kötőszövet. Ritkábban fészkel a baj a gögüregben magában, hol a hangszalagokat éri a beszűrődés. A gögfedő-kán-szalagok legfélelmesebb fészket képezik a bántalomnak, hol a beszűrődés általi dagadást tüstént szűkíti a gögnyilási tért; a mi többnyire, csupán élettani fontossággal bír ugyan, a légzési munka folyamának zavarát eszközölve, — de a mennyiben a kellőnél kevesebb mennyiségű lég behatása által a tüdőbe, a vérélenyítés korlátoltatik, a vérben oly vegyület — szénenyinyeli fertőzés — hozatik létre, s minden lehelettel nőttön nő, melylyel az élet fennmaradása nem fér meg. A beteg megfűl mielőtt teljesen záródnék a gögnyilás; megfűl az, agy- s tüdőhűdés folytán, néha váratlanul, midőn kinos erőlködéseit úgylátszik mintha enyhülés követné; másszor elhal légzési viaskodásai közepette. Megjegyzendő, hogy ezen a gögvizeny neme, hol mint esetünkben tisztán savós beszűrődés okozza a takhártya-pöffedést, rendesen egyéb kimerítő kórfolyamatoknak következtében lép fel lassúdad kifejlődéssel; így betegünknel hagymáz után. Eredeti gögvizeny tisztán lob következtében szerencsére a ritka események sorába tartozik, míg elég szaporák a tisztátalan vagy nagy foku lobok és senyves kórfolyamatokhoz szegődő genyes, savósgenyes vagy eves beszűrődései a gög takhártyájának, az úgynevezett másodlagos gögvizenyek. A tisztátalan lobfolyamatok sorából a gögben, a bujakór előnyözi leginkább ezen ellenséges kórnak kifejlődését. A következőkben vázolándunk egy kóresetet, hol bujakórós fekélyedéshez a gögben szegődött a fekélykörü takhártyának eves-savós beszűrődése, mely ha mihamarább nem alkalmazzuk a gögmetszést, kivégzi vala a leánykát. Mint nagy foku gyuladás kedvez annak a gögporckörilob, így Z. R. kisasszonynál;

továbbá kedvez annak minden nagyobbserű lobfolyamat a gög környezetében, mely továbbterjedés útján eszközölhet másodlagos gögvizdagot; így garat tályog nyelv- és fültömirigy lob, pokolvar a tarkón. Ide vágó adatokint említendjük egy tarkóbeli roppant pokolvarban szenvedőnek esetét, hol néhány óra alatt fejlődött s az egyénnek halálát okozta hasonló gögvizdag. A senyves kórfolyamatok sorából meg a hagymáz, vörheny, kanyaró és a futó orbáncz nyujtanak másodlagos gögvizdag kifejlődéséhez legnagyobb jutalékot. Ilyen volt egy hagymázos hajadon esete, hol senyves kórának folytán eleinte fültömirigy-dagok, s két nappal később a beteget néhány óra alatt kivégző gögvizdag származott.

De térjünk vissza a kóresetre, melynek vázlatánál nem lehetett kikerülnünk a gögkórok ismeretére vonatkozó iménti kitérést.

Hanisch János pipametsző 1859-ik évi octob. 25-én vétetett föl a sebészi kórodára légzési nehézséggel és rekedtséggel, mely bajairól állítá, hogy öt hét előtt kezdődtek, hat hetes hagymáz után, melyet a polgári közkórházban kiállott; hogy az erős köhögés, melylyel iménti baja után a kórházat elhagyá, otthon még folyton ágyban maradásra készíteté, és szorgos ápoltatásának daczára köhögése nőtön nőtt, s hozzá négy nap előtt rekedtség és nagyobbfoku légzési nehézség is párosult. — Korábbi egészségi állapota 11 éves korában gyomor és bélesorva, 3 év előtt csuzos bántalmak által volt zavarva. A beteg légzési, főleg belehelési nehézsége nagy, s hallható fuvó és sipoló zörejjel történik, és időszakonkinti kinos köhögéssel párosult rohamokban a fuldoklásnak fokáig növekedik, melyek alatt fölváltva elhalványodó és megkékülő arcza a halálfélelem kifejezését nyeri, kitoluló gögje erőszakosan emelkedik; a mellkas rendes alkatu, a légzésnél egyformán emelkedik; kontatási hangja mindenütt rendes, a légzési moraj gyöngébb s a zörejjel belégzés által elfödött. Az egyén sovány szikár alkatu és kimerült külemű. A torokba tekintetnél a lágy száypad iveit úgy mint a garat takhártyáját duzzadtak és kissé vörhenyebbnek találtuk. A gögtükör alkalmazásánál, melyet Czermák tanár barátunk volt szíves véghez vinni, a gögben és gögfüdélén mintaképet találtuk a valódi gögvizenynek, a gögfüdél, t. i. úgy, mint a gögfüdő kán-szalag, (lig. ary-epiglotticum) a hangszalagok, nagy mértékben vizenyösen felduzzadvák s a gögfüdő kivételével igen halvány színűek; ez utóbbi piros vizenyösen csillogó, jobb oldalt hólyagszerű savós felpöffedést mutató; legnagyobbserű pedig a beszűrődés a valódi hangszalagokon, melyek egymást érintik, s köztök csupán egy kisded háromszögű nyílás — a hangrés — látható hátfelé, melyen a levegő nagy nehezen be és kitolul, mi alatt rajtok a mozgékonságnak semmi nyoma sem látszik.

Ez levén a gögvizdag észleletünk alá jutott első esete, mielőtt műtéthöz nyulnánk, megvigyázni óhajtottuk a további kórfolyamatot egyrészt, másrészt megkísérteni akartuk, valjon kellő ápolás és erélyes gyógyszerelés által nem sikerül-e a gögbeli kórállapotot csökkenteni. E célból egyarányos agy-meleget,

langy ziliz-főzet italt, orvosszerű kénsvavas rezet (1 szemer 1 obony vízre) rendeltünk a betegnek, s gögje felső részére hat nadályt tetettünk. Miután másodnapra semmi enyhülés nem következett és az orvosszertől származott hányinger csak tetézte a beteg küzdelmeit, azt olajos keverékkel pótoltuk; s harmadnapon octob 29-én annyival inkább siettünk a gögmetesséssel, minthogy előrement éjszakája igen veszélyteljes volt.

A gög megnyitását sürgető veszély és a gög erőszakos föl-alá járása mellett, legezé irányosbna tartottuk azt egy időszakban megtenni a Thomson Luer-féle gögmetesszel a kup idomu szálagon, miután eleve kipuhatólván a paizs és gyűrűporcz közti tért, azt elég tágnak találtuk kellő rés képezhetésére. Így véghez vinni a műtétet Z. R. kisasszonynál kénytelenek voltunk; hol a tetszhalál időszakokra oszló gögnyitásra időt nem engedett. Egy időszaki műtétünknek itt is, ott is, azon hátrányát észleljük ugyan, hogy a bőrres általa nem képeztetik elég tággá a végre, hogy a beteendő csővel a gögnyiláshoz könnyen hozzá lehete férni, azonban a levegőnek rögtöni be és kihatása, a műkezeléssel el van érve, a mennyiben a képezett rés a két ágra nyiló eszköz szárai által tártongóvá tétetik. A benttartott műszer mellett aztán tágitni a bőr nyilást, vagy ha szükség a gögsebet is, gombos kusztorával nem nehéz. Szokványos és elég kellemetlen esemény a gögnyitásnál, hogy a légszomjas utakba nagy erőszakkal rohanván be a levegő, vele együtt besurran a sebvér is, mi által gyakran iszonyú köhögési roham jö létre. E perczen félbeszakítunk minden további műkezelést, csupán a sebrés nyitva létere ügyelvén szorgosan, melyen át mihelyt a roham engedett, az ezüst csövet betesszük. A csőbetétel a legkényesebb műfogás ezen műtétnél, hol egyrészt a folytonos köhögéssel kifecsegő habos vér elborítja a kezelési tért, másrészt a ruganyos légsőnek, habár elég nagyra csinált nyilása rendesen nem tártong annyira, hogy rajta a szabad légzést közvetítő csövet könnyen bevihetnénk. A vastag végű cső bevitelének mechanizmusa szükségképen abban áll, hogy ha szerencsésen bemegy, hatályosb nyomásával ikszerűleg szétyel szorítja az egymásfelé ruganyzó sebszéleket; igen gyakran megtörténik azonban, hogy a cső behatolni nem képes, s mentében behorpasztja a gögrésnek széleit, és ekkor nemesak pillanatnyi fül-doklási rohamot idéz elő, de a takhártya leválását is eszközölheti. Nézetünk szerint ezen több oldalról említett és panaszt kellemetlen műtét esemény előbb hozatik az imént leirt módon létre, mint a gög vagy légső megnyitásánál. Mindezek kikerülésére legczél-szerűbb volna legalább eleinte oly csövet bevinni, mely a háromlemezü hüvelytükör módjára zártan lapos, és megnyitva csővé alakul. Ezen régibb eszménk valóítását Luer párisi műszerkészítőtől várjuk jelenleg.

— A cső, melyet beillesztünk kettős volt s a tisztítást a belsőnek kivétele által előnyösítő a nélkül, hogy az első napokban ügybajos egészbeni kivételt és betételt tette volna szükségessé; és így történt hogy ötöd napig sikerült bennhagyni a tulajdonképi csövet, mely

idő alatt a seb-ből izzadmány által, a cső bevitelét könnyítő tömött, és a változtatás néhány perczei alatt nyilongó sebfolyam kepeződve volt.

A műtét után a beteg köhögési rohamai szemlátomást alább hagytak, nem említve azon kimondhatlan könnyebbülést, mely a gög megnyitását kevés idő múlva követte. Megjegyzendő, hogy a műsebzés lázat vagy jelentékenyebb légsőlobot nem vont maga után, és hogy a műszer benlétének eleinte legkíválób kórszüleményei, gyakoribb köhögési inger és bővebb nyálkváladék voltak, melyek azonban a beteg jól-érzésének élvezetében, s szervezete föléptülő működéseinek menetében keveset zavartak. Míg a köhögési inger élénkebb volt folytatta olajkeverékét; azontúl orvosi szer nélkül volt.

November 23-án történt a műtét utáni első vizsgálat, mely a gögbeli beszűródés tetemes csökkenését s a hangrés nagyobbulását, de a hangszálagok folyton tartó benulását mutatta. A természet működésének zavartalan folyamát észlelendők, még továbbra nyújtottuk a beváro gyógyeljárást, csupán beléndek kivonatot adagolván a beteg köhögési ingere szüntetésére. Ez idő alatt azonban a baj csak keveset javult, s habár a beszűródés jelei enyésztek, a szálagbéli petyhüdség mégis konokul fönttartá magát. Eltávolítására január 28-án alkalmaztuk az első gögbeli edzést, pokolkő tömény olvadékával (két nehezék egy obon vízre) oly módon, hogy egy bárzsingfogó végei közé erősített kised szivacsos, mely a folyadékba mártatott, a gögnyilásba a mennyre lehetett behatoltunk. A nagyfoku ökröndési és köhögési roham, mely ezen műkezelést követte, néhány perczig tartott s vele bő mennyiségű szivós turha és vizenyös folyadék ömlött ki. Ki ne ismerné a pokolkővel edzés fölséges hatását takhártya-bajoknál, mely gögvizenynél könnyen megfejtethető, részint a petyhüdt takhártyának ösztönzése, részint bő elválasztásnak előidézéséből. Teljesen igazolva találtuk ezt betegünk-nél is, kinek hangja az edzés után szemlátomást kezdett tisztulni, s az ötöd napra véghezvitt gögvizsgálatnál hangszálagain először volt rezgésszerű mozgás észlelhető; ugyanaznap három óráig volt képes, a belehelésnél szelepével megnyiló s a kilégzésnél zárodó csövet benttartani, tehát a gögön át szabadon kilehelni. Az edzések februar hó 14-én, 29-én, márt 7-én ismételtettek. A javulásezek után kevésbé feltűnő, de félreismerhetlen volt. A cső, melyet a beteg ez időben hordott, a gögüregek megfelelő gömbölyded nyilással volt ellátva, mely a levegőnek áthatolást a gögön keresztül is engedett s melynek külnyilását ha az egyén belehelés után befogta, beszélni képes volt. Ily mivolta mellett a beteg gögbeli kórának úgy voltunk meggyőződve, hogy teljes fölépülésének fő tényezőjeül gyöngéd mérséklétü, nem száraz lég beszívása szolgálja; míg betegünk hátrányára a szeles és éles légü martius ennek ellenkezőjét nyújtotta. Az általa létrehozott száraz köhögés enyhítésére, langyos gőzét szivattuk be a mákfész és mályva főzetnek. A teste erejében helyreállott egyénnél féleü kórházi élet után mindinkább növekedett a vágy az intézetet elhagyni.

mely végre legyőzhetlenné vált annyira, hogy öt mart 27-én kénytelenek voltunk légsővel gögijében elbocsátani. Ily állapottal mindjárt tavozása után hazájában (Csehország) megfordult, s onnét visszatérve a pipametsző műhelybe beállott, hol azóta minden baj nélkül dolgozik. A kórodán május és június hó folytán gyakrabban megjelent s gögje még nehányszor edzetett. Arra, hogy a cső végleges kivétele végett egy-két hétre a kórodába jöjjön, nem lehetett rá venni; később levén a csövet tovább hordani. Jelenleg is hordja a domború lapján résezett csövet, melylyel szabadon lélegz és ha külnyilását ujjával befogja, könnyen és hangosan beszél; azóta folyton a pipametsző műhelyben dolgozik, honnét néhány hétre Szegeden lakó testvérének látogatására távozott.

Levelek a gyakorlati életből.

Dr. Kaczánder Áron gyakorló orvostól Miskolczon.

1860. év folytán észlelt járványok és nevezetesebb kórosatok.

Habár valaki e sorok olvasásánál írói viselkedéssel sújtand is, melyeket megvalloim nem ezen szándékból írok, mert hiszen jól tudom, hogy sem jövedelmi forrást, sem bérkoszorút nem nyújtandanak, sem hivatal elnyerésére nem versenyezhetnek, de arra sem tarthatnak számot, hogy valamely szembetűnő figyelmet gerjeszzenek; hanem mint göröngyös földünk egyik jó akaratú napszámosa s ez ideig egyetlen becses közlőnyünk önmagam által fölment eddigi volt s jövőre is a körülményekhez képest leendő hű munkása, tespedésbe süllyedést nem akarván magamnak engedni, írom e sorokat azon jó indúlatból, hogy ha csak egy parányi hasznot is eszközölködnek, vagy ha majd a leendő magyar orvosi történelem építéséhez egy homokszemnyi paránysággal járulhatnak — mert hiszen igénytelen soraim egyéb jutalomra nem számolhatnak — fáradságom dúsan meg leendő jutalmazva. Ezen levél írására annyival inkább hivatva érzem magamat, mert az utolsó lefolyt négy hóban egynémely észlelt kórosatok jelleme, ezeknek járványszerű föllépése, miképeni keletkezése, s egyes betegeknek tett tapasztalások oly adatokat szolgáltatottak, hogy azokat e becses lapunkban közölni érdekesnek tartottam.

Folyó év első fele gyakorlati tekintetben oly parlag, betegünk száma általában oly csekély volt, hogy azokból egy határozott körjellemet bárki sem következtethetett volna, de annál nagyobb mértékben szaporodott a betegek száma július hóban. E hó közepe táján a majdnem egész tavaszon, s előnyáron keresztül folytonosan tartó esős, hűvös időt rögtön nagy fokú meleg napok váltották fel, mint ha csak a hideg idő az emberekben szűnnyadó bántalmakat tartotta volna vissza, s növényyszerűen csak a nap keltető sugáira várakoztak, hogy egész fényökben s erejükben a szenvedőkkel éresztessék jelenlétüket.

Az időviszontagság e rögtön változását a váltóláz járvány rögtön terjedése úgy bel- mint külterjére nézve egyenlőpést követte. A váltóláz, melylyel múlt évben s ez év tavaszán csak igen szórányosan találkoztunk, ez év július közepe táján egyszerre nagy számmal keletkezett, s augusztus elejétől napról-napra növekedett, e hó végével s szeptember elején tetőpontját érte el, mert ekkor legnagyobb volt a váltóláz kórosatainak száma. Valamennyi epés-csörväs jelleggel bírt. Nyomatra nézve többnyire mindennapos, igen rövid szabad közidővel, rövid ideig tartó hideg, annál nagyobb fokú s hosszú ideig 10—12 óráig tartó meleg időszakokkal. Veszélyes szövemények csak kisdedeknél csatlakoztak, kiknél a lázroham előtt, s a hideg időszakában gyakran hányászekelés észleltetett. Nem leendő felesleges megemlíteni, hogy soha váltólázban a külbőr színezetében oly hirtelen változást nem tapasztaltam, mert két-három roham után csak a bőr színezetéből

magából ítélve első pillanatban, egy a testben mélyen gyökerző senyvet lehetett vala következtetni; ezzel karöltve járt a lép hirtelen növekedése, s talán ezen utóbbi okból származtatandó a külbőr szennyes színezete is; mert az már tagadhatatlan tény, hogy eredetileg a váltóláz rohamaihoz egy szerv sem áll oly szoros viszonyban mint a lép; azok okozzák teriméjében növekedését, s minél rövidebb a szabad közidő, vagy helyesebben mondva, minél rövidebben követik egymást a rohamok, annál nagyobb arányban gyarapodik, ezáltal a lépben táplálási zavar támad, melynek következtében ez nem képes a vér sajátlagos elemeit tökéletességre fejleszteni s csak ébrényi állapotban (embryonal Zustand) jutnak a vértömegbe, s ez által a vér vegyítékében, s így az egész test, valamint a külbőr is táplálékában csorbát szenved. E tárgyra vonatkozólag idézem Virchow szavait (Cellular Pathologie 117. l.) „Wenn man das Blut in seiner normalen Wirkung ins Auge fasst, handelt es sich nicht so wesentlich um das mehr oder weniger von Zuströmen, sondern um seine innere Zusammensetzung. Bei einer grossen Masse von Blut kann die Ernährung leiden, wenn die Zusammensetzung desselben nicht dem natürlichen Bedürfnisse der Theile entspricht; bei einer kleinen Masse von Blut kann die Ernährung verhältnissmässig sehr günstig vor sich gehen, wenn jedes einzelne Partikelchen des Blutes das günstige Verhältniss der Mischung besitzt.“

Ha a jelen váltóláz-járvány kóroktanát fürkészszük, egyéb káros befolyásu hatányok, u. m. szűk termés, nyers éretlen gyümölcs — melyben csakugyan nem bővelkedtünk — s. a. t. hiányával, hajlandó vagyok hinni, hogy a majdnem egész tavaszon s előnyáron keresztül tartó esőzésekre bekövetkezett hirtelen nagyfokú melegség, mint legkárosabb hatány működött e járvány előidézésében, minek következtében a föld rétegeiben nagy mennyiségben meglévő víz hirtelen elromlott, a benne buján termett szerves testek elrothadtak s a légkörben posványgerjet okoztak.

Ugyanez hó végefelé gyakori volt a honos hányászekelés (cholera nostras), s főkép kisdedeknél bélhurut (Catarrhus intestinorum), mely egész augusztus hóban folytonosan tartott.

Ugyanez év nyárutó s őszelő lefolyása alatt észlelői valánk egy igen húzamos vörheny-járványnak, melynek első kórosatát július hó 21-én s utolsóját szeptember hó 24-én láttam; azért nevezem húzamosnak, mert külterjére nézve lassan, csak mintegy szórányosan fejlődött, s belterjére nézve hosszasan, rendetlenül, veszélyes szöveményekkel a kütégzési és lekorpázdási időszakban párosulva folyt le. Valjon nem kellend-e e húzamos csak csekély számban észlelt vörheny-járványt előpostájául tekintenünk egy későbbben nagyobb terjedelemben kifejlendő járványnak? Július hó 21-től szeptem. 24-ig tizenhat vörhenyt kezeltem, ezek közül öt részint a kütég fejlődési, részint a lekorpázdási időszakban hozzájárult veszélyes kórosatok szöveménye miatt halálos kimenetelű volt. Ezen veszélyes kórosatok voltak: egy 8 hónapos gyermeknél a kütég fejlődési szakában fültőmirigylob (parotitis), 1 éves fiúcskánál ronsoló toroklob (Angina diphtheritica), egy 8 éves lánykánál ronsoló fenés toroklob (angina dipht. gangraenosa), egy 3 éves fiúcskánál a lekorpázdási szakban s a betegség 15-ik napján meghülés következtében a már úgy is bőrvízkióban szenvedőben hirtelen kifejlődött tüdővizeny (oedema pulmonum) s egy 5 éves fiúcskánál ugyanaz időszakban s betegsége harmadik hetében meghülés okozta izzadmányos mellhártyalob (Pleuritis exsudativa). A felgyógyultak közül négy bőrvízkióban szenvedett a lekorpázdási időszakban, s ezeken, szüléik vallomása szerint, semmi kütég nem mutatkozott, sem fekvő betegek nem voltak mindaddig, míg a bőr vizenyős pöffedsége által a szülők gyermekek szenvedésére nem figyelmeztettek; kérdéseimre azon megjegyzést tették, hogy egy pár napi torokfájásról panaszkodtak gyermekeik. Valamennyi vörhenyes vízkórosatnál a vizelet megvizsgáltatott, de fehérnyét nem mutatott fel, jelölül hogy a vesék érintetlenül maradtak. Ezen észlelt esetek nyomán azon folyományt lehet következtetni, hogy valamint más, nem vörheny okozta vízkór eseteiben csupán az alanyi jelek megbirálásából nem lehet feltételezni a ve-

sék bántalmazását, s valószínűséggel csak akkor, ha a vizeletben fehérnye fedeztetik fel, de határozott döntő kórismét csak a görcső segítségével lehet megállapítani, ha t. i. a vizeletben izzadmány hengereket (Exsudat-cylinder) mutat fel.

Levelemben érintett egyes kóresetek közül megemlíten-dő a szomszéd megyebeli városban egy 54 éves embernél észlelt hártvás gégelob (Laryngitis crouposa), melyben a kénsavas rézéleg (sulphas cupri) igen jó hatását tapasztaltam. Az illető egyén korához képest jól táplált. Délelőtti órákban értem oda; már az ajtó benyitásánál lehetett az ágyban felpóczkolt párnákon, ülő helyzetben nyugvó betegen a nagy nyugtalanságot észre venni, ki a körül álló tárgyakba kapaszkodott; még távol a betegről hallható volt a sípoló lélegzés. Az ágyhoz közeledvén, következő kórállapotot találtam: az arczbőr színezete kékes veres, fejét nem képes feltartani, az orrczimpák szüntelen mozgásban vannak, a nyakvisszerek duzzadtak, a gége, melyen nadályoktól sebzett helyeket látni, sebesen fel s lefelé mozog, érintésre fájdalmas, hangtalanság; a kopogtatási hang elől-hátul rendes, a hallgatódzásnál a belégzési hólyagcsás zöreje (vesiculäres Geräusch) igen éles, a kilégzés erősen sípoló, a szív hangjai erősebbek, de rendesek; a lágyíny s ínycsap vörösek, vizenyösen duzzadvák, a mondolák megdagadva, a torok hátsó fele sárgás üledékkel fedett, a köhögési hang rekedt; a has puha; érverés sebes, erős, lélegzése 65—70 — percenkint; a beteg nyomasztó fejfájásról, s mellbeli nyomásról panaszkodik. Az elmondott kórjelek heveny hártvás gégelob kórisméjét kétségkívűlinek mutatták. — Tekintvén a fejben jelen lévő nagyfokú vértorlódást, s a mellbeli szervekben a vérpangást, dacára a beteg látogatása előtt egy nappal történt helybeli vérbocsátásnak, érvágást tettem s belsőleg rendeltem: Rp. *Det. rad, altheae ex Unc. semis parati Unc. quatuor. Cupri sulf. gr. sex; Extr. opii aq. gr. quat. Syr. alth. Unc. semis*, mely szerből eleinte fél óránkint vétettem egy evő kanálankint. Négyeszeri bevétel után látva, hogy semmi hányás nem következik, s a lélegzés mindinkább nehezedik, egy ugyan e folyadékba mártott toll végével — előbb a mennyire lehetett kanállal a nyelvet lenyomván, s a beteggel az A betűt hangoztatván — a gége üregébe hatoltam, minek azon üdvös eredménye lőn, hogy a beteg erős köhögésre s hányásra készítettetett, s hártvás darabokat, nemkülönben genyes, taknyos angagot nagy könnyebbüléssel vetett ki. Ezen műtétet még néhányszor ismétlém, s mindenkor jó eredményt nyertem annyira, hogy mikor alkonyodáskor a betegről távoztam, kinél első pillanatban a rendes orvossal a netalán szükséglen-dő gégemetszésről tanakodtunk, ezt veszélyenkivűli állapotban hagytam vissza azon utasítással, hogy a kénsavas rézéleget kisebb adagban folytassa, s mint későbbben alkalmilag személyesen meggyőződtem, a beteg fel is gyógyult.

E levél befejezéseül érdemesnek tartok még megemlíteni egy méh vérzés esetét, mely ugyan kórtani, vagy kórismei tekintetben semmi különöst nem szolgáltat a t. olvasónak, hanem csak tanúsítja a teljes adagban nyújtott hánytató gyökérnek (rad. ipecacuanhae) méhvérezéseknél már több ízben tapasztalt igen jó, s jelen esetben úgyszólván életet mentő hatását, magában értve csak oly méhvérezésekben, melyeknek semmi szervi elfajulás, vagy álképlet, vagy a méhüregben visszamaradt lepény, vagy pete maradványai nem szolgálnak alapul. Az illető nő 30 éves, három gyermeket szült, vérfolysa ezelőtt hat nappal — július 20-án hívtam a beteghez — egy három hónapos magzat elvetélése alkalmával támadt, s folytonosan hol nagyobb, hol kisebb mértékben tartott. A vérzés megszüntetésére hideg borogatások s összehúzó szerek-ből készített folyó szerekkeli beföcskendések tetettek, belsőleg Hallersav, csertsav (tanin), anyarozs (secale cornutum) s több efféle szerek sikertelenül adagoltattak. Midőn a beteget láttam, inkább egy halotthoz, mint élőhöz hasonlított, egész teteme hideg volt, folytonosan ájuldozott, kiállhatlan fejfájásról panaszkodott, szemei beesvők, tekintete bágyadt, arca megvonulva, igen gyakori ásítózás, száj szárazság — bárha nyelve nedves — foghúsa vértelen, hasfalai összeesvők, tapintásra sehol sem fájdalmasak; a belső vizsgálat a nemzórészekben nagyfokú lazúltságot, vértelenséget tanúsított; a hüvely-

ben darabos vér, a méh szája zárt, érverés kiesiny, gyönges, szapora. Ezen általános kimerültséget s visszahatás nélküli állapotot, a méh zsongtalanságát s ennek következtében a folyton tartó vérzést tapasztalván, oly gyógyhatányra kellett a figyelmet fordítani, mely a legsürgetősebb kórjelet, a vérzést s ennek alapokat megszüntesse, t. i. az idegrendszert működésre serkentse, felvillanyozza. Ezen gyógyhatányt a hánytató gyökérben véltem feltalálni, s nem is csalódtam, mert három terecs hánytató gyökér háromszori bevitelére többszöri hányás következett, s a méhvézés azonnal meg is szűnt. A vérhiány kórjelei zsongító gyógymódra s tápláló étrendre lassan-lassan engedtek, s a nő jelenleg is jó egészségnek örvend.

L A P S Z E M L E.

(M) Az epekövekről (Gallensteine). Oppolzer tanár.

A bécsi orvostudori testület gyógytani osztályának nov. 9-ki gyűlésében O. tanár nézeteit és tapasztalatait az epekövekről szorosabb értelemben közlé, kizárván azon hengerded és ágas összenövéseket, melyek a máj idiopathicus bántalmainál támadnak, például töpörödő ráknál, az epeútak elfajulásánál s. a. t.

Kóroktanilag előkészítő mozzanatok szerinte: az idült kor, a nőnem, testi kövérség s a méz és cholestearinban dús epe; — az epekövek képződésére szükséges föltét pedig az epe szétbomlása, milyen például az epehólyag idült hurutjánál jöhet létre, midőn szénsavas ammoniak képződik, és a mézsavak s a cholestearin lecsapatnak.

Hogy epeköveket soká és minden baj nélkül el lehet tűrni arra nézve O. egy esetet említ a prágai kórodáról, hol az epekövet a petyhüdt hasfalakon át lehetett érezni, s annak resegését hallani, a beteg tüdőlégdagban (emphysema) halt meg, s a bonczolat a kö jelenlétét bebizonyítja anélkül, hogy az valaha alanyi tüneteket előidézett volna. — A kövek vándorlása az összehúzódtott epehólyagon át okozza (rendesen ebéd után) az u. n. epekökölikát, mely alatt a nyomásra nagyobb fájdalom a jobb rászt-vagy gyomortájából indul ki s onnan a jobb váll és nyaktájra terjed el, s nagy fokra hágván ajúlással, lassított érveréssel, hányás és hasmenéssel, s hideg izzadással párosul annyira, hogy azt hányászekelésnek (cholera) lehetne tartani, főkép ha sárgaság még nincs jelen. A közös epevezetékbe (d. coledochus) jutott kö azt vagy egészen vagy részben betömi, s ekkor minden kólikarohamnál sárgaság támad, mely néhány napig tart s rendesen csak az arcot és szemet lepi el. — Ha az epehólyag bedugul, az epe abba nem ürülhet ki, a takhártya fehérnyés folyadékot elválasztó — savós hártává alakul át. Ez állapotot epehólyag-vízkórnak (hydrops ves. felleae) nevezik, mely semmi különös alkalmatlanságot nem okoz.

De ha a kö a máj- vagy közös epevezetékbe jutott, az epe megtorlódik s a kitágult epeútak meggyúladnak s elszakadhatnak; a vérömlenyek (Extravasation) okozzák a serpentin-szerű májtályogokat, melyekben nem csak genyt, hanem epét is találhatni az elroncsolt epeedényekből; hideg borzogatások, láz, kábulás, félrebeszélés, görcsös rohamok, szóval a sárga májsorvhoz (gelbe Atrophie) hasonló állapot fejlődik ki s a májsejtek zsírszerű dörzsedékké (detritus) fajulnak el. — Ha ellenben az epe befolyása nincs tökéletesen akadályozva, akkor az epeútak a kö felett annyira tágulhatnak ki, hogy az epevezeték a vékonybél, a hólyag a gyomor, az apró májedények pedig a holló toll mekkoraságát érik el. Ezen állapotnál, mit közép-kivűli sorvnak (atrophia excentrica) lehetne nevezni, az átmetszett csövekből átlátszó nyákos folyadék ürül ki. Egy esetben, hol a diverticulum Vateri-be fekély által hegedés jött létre, a máj átmetszés után tetemesen összeesett, holott életben igen nagynak látszott.

Az epekövek vándorlása lobot is idéz elő a hólyagban, a hólyag- és a közös epevezetékben, mire fekélyek, fenés pörkök, átfúrás, s heveny, gyorsan halálos, ritkán idült hashár-

tyalob következnek be. Az utóbbi rendszeren körülírt, s összenövésekre a gyomorral, nyombéllel és remesével s ezek folytán sipolyképződésre szolgáltat alkalmat.

Egy 30 éves embernél a kő a gyomrocsok táját átlikasztotta, a beteg alhasi bántalmak után eves tüdő beszűrődésben halt el. Legújabbán látott O. egy 60 éves aggastyánt, ki ileusban halt meg; az epekő a vékonybél betömte s a nyombélt átlikasztotta volt. Egy más esetben, hol a kövek a közös epevezetékét átfúrták, epés hányászekelés után halálos vérhas köszönt be, s a bonczolatnál sipoly földöztetett fel az epevezeték és nyombél közt. — A remesén O. átlikasztást soha nem észlelt.

A kórisme sok esetben könnyű, gyakran nehéz, sőt lehetetlen. Ha epecsömörnél sárgaság nincs jelen, akkor azt borda-közi — és gyomorzsabával (Intercostal neuralgie und Cardialgie) föl lehet cserélni. Az elsőre rá lehet ismerni a fájdalmas pont korlátoltsága s a hányás hiányáról. Az utóbbinak megkülönböztetése csaknem lehetetlen. Az u. n. neuralgia plexus coeliaci (?) Duparquet szerint hasizomgörcs és az alvégtagok hűdésével jár — de e tünetmények epekőveknél is jöhetnek elő.

Sárgaságnál a kórisme könnyebb. Itt az epeútak rákos elfajulását ki kell zárni. Az álképlet tapintása, az idültabb életkor, a sárgaság hosszabb tartama, s a senyves küllem biztosítják sok, de nem minden esetben, a kórismét.

Biztosnak a kórisme csak akkor mondható, ha az epekőveket a hasfalakon át világosan érezzük s ha azok kiürítettnek. O. egy esetet említ, hol az epekővek a lágyéktájban támadt tályogon át ürítették ki, a hólyagvezeték be volt dugulva, a közös szabad, s a beteg sipolylyal hagyta el a kórházat. Egy más esetben az epekő a hasfalak evesedését okozta halálos kimenetellel, egy harmadikban epesipolyt, mely meggyógyult. Az epekővek nemcsak a székllel, de hányás által is ürítettnek ki. — Az epekőveket nem szabad összetéveszteni az Angol és Olaszországban gyakran előjövő zsírképletekkel; az utóbbiak is gyulékonyak, de egyszersmind szappanná is alakíthatók, mire a cholestearin nem képes; a termő epefőstenyt (natives Gallenpigment) az u. n. Gmelin-féle próbával vagy hangyhálgaggal kimutathatni.

A gyógyítást illetően O. mindenekelőtt figyelmeztet a kőbonczatani vizsgálatok folytán bebizonyított önkényes gyógyulási folyamatokra, melyek a kövek elmállása és fölernyedése által eszközöltetnek. Így gyógyult meg egy sebész, ki a carlsbadi s utóbb a marienbadi víz használata után téztás, barnás anyagokat ürített ki, mik cholestearinból állottak. A művészeti gyógyszerközök birálatánál O. rosszalja az erőművi hatányokat, p. a lovaglást, kocsizást döcögős úton sat., miután kivált nagyobb köveknél könnyen halálos átlikadás eszközöltetnék. Hasonló eredményt hánytató szerek is idézhetnek elő. A hashajtókat, melyek az epehólyagot összehúzó-dásra indíthatják, O. hatásosaknak tartja és kevésbbé veszélyeseknek. Vegyi szereink nincsenek, ennél fogva az empiria ajánlottakhoz kell nyúlunk. Carlsbad itt első helyen áll; Vichy oly betegeknek inkább ajánlható, kik hasmenésre hajlandók. Marienbad és Recoaro (Velencei királyságban) hasonlóképen sikeresek.

A fűkúra (Graseur) is ajánlatott azon tapasztalatnál fogva, hogy marháktól tavasszal gyakran epekővek mennek el; a fű- és savókúra; a lúgfélék (Alkalien) és a szappan; a Durand-féle szernek jó hatását O. két esetben látta, de a hatás módját megfejtteni nem tudja.

Az epekőlika kórtüneti gyógyszerelésére legalkalmasabbak a csilapító szerek, morphium, pépek, langyos fürdők; hideg borogatások ritkán hasznosak. Az epehólyag vízkórjánál O. a csapolást nem javallja, egyrészt mivel alkalmatlanságot nem okoz, másrészt mivel a falak vastagodása s a hólyag töpörödése által önkényt meggyógyul. Ép oly kevésbé javallja a csapolást a coledochus bedugulása és az epeútak gyuladásánál, mert a hólyag-vezeték nyomása mindamellett folyton tart. (Zeits. der Ges. d. Aerzte in Wien nov. 26. sz.)

(K.A.) Főstenysav (acidum chromicum) hegyesfüggőlyök és szömölcsök ellen.

A hegyes függőlyök többnyire azon nőknél fordulnak elő, melyek Venus vulgivaga szolgálatában állanak. Mély helyzetük valamint a betegeknek az ollótóli félelme azon ok, mely miatt az orvos a függőlyök gyógyításánál mindig és újra az étető-szerekhez kénytelen visszatérni; az pedig, hogy már mindennemű étető szer megpróbáltatott, a kór makacsságára mutat. — Marshall a függőlyök étetésére a főstenysavat dicséri leginkább, mely szerinte 8 nap alatt gyógyuláshoz vezet. Lange ezért 37 esetben kísérlette meg, és következő tapasztalatokat tett:

A főstenysav oldata — 3 terecs 1 obony vízben M. szerint — majdnem semmi eredményt sem szül; ellenben 9 esetben 3 nehezéknyinek 1 nehezékbeni oldata egyszeri alkalmazásra sikert adott.

A függőlyök egyszerű beecsetelése, mint M. állítja, nem sokat ér, hanem az oldat üveg pálczika segítségével, nevezetesen a bujálkodások alapjába erősen bedörzsölendő.

A főstenysavnak azonban tagadhatlan azon előnye, miszerint először használatnál semmi, vagy csak igen kis fájdalmat okoz, mely végből főleg a terheseknél igen alkalmas. A függőlyöket az említett sav barna-feketére, a takhártyát szürkére festi, mely után azok összetöpörödve, néhány nap múlva egy részök, azután pedig egészen alapjukból leválaszthatók, és csupán nedves sima felületök marad vissza.

L. betegek csupa kéjhölgyek valának, egy szűzeány ki vételével, ki minden tudvalévő ok nélkül nagy kiterjedésű sarjadzások által lepetett meg a czomb-szemérem redőben, melyen egy csomó hegyes függőlyök fészkeltek, a melyek háromszori étetésre mind kigenyedtek s a csersav oldat (1 font vízre 2 obon tannin) 10 napi használata után begyógyult a seb, észrevehető hegjegy hátrahagyása nélkül.

Ha a főstenysav használata a függőlyök ellen némi előnyöket nyújt, úgy L. tapasztalása, a közönséges szömölcsöknek az említett sav általi kiirtatását illetően, minden egyebek felett elsőséget érdemel, miután a legnagyobb s legkeményebb szömölcsök 3—4 bekenésre biztosan elpusztulnak.

L. eljárása e részben következő: A szömölcs bekenése után 6—8 nap múlva, annak legalább egy részét lecsipkedjük; ez eljárás két-háromszori ismétlése után az egész szömölcs leválik. Miután fájdalom és genyedés egészen hiányzik, (csekély fájdalom néha csak a lekaparás alkalmával vérző helyen mutatkozik) ennél fogva számos szömölcsöket étethetünk egy időben s 3 hét alatt rendszeren gyógyulást érünk el. Oly eredmény, melyet sem sósavas légköncggel (Bell) sem főstenysavas haméleggel (Blaschko) el nem érünk. (Deutsche Klinik 32, 1860. — Revue der W. M-halle.)

(K.A.) Kinal bedörzsölések félbenhagyó kórok ellen, kis gyermekeknek.

Oly határozott kinyomatú váltólázakat, minőket a felnőtteknél szoktunk látni, kisdedeknél felette ritkán tapasztalunk; vagy legalább a didergés, forróság és izzadás, szóval a lázroham egész lefolyása, nem oly jellegzők itt, mint a későbbkorban, úgy hogy csupán a félbenhagyás, valamint a tünetek szabályszerű visszatérése szolgálnak kórhatárzati támpontokul. Oly vidékeken, melyeken mocsár-vagy másnemű gerjek honolnak, a kisdedeknél rendszeren igen gyakran jönnek felváltó lázrohamok elő. — Dr. Seemans Lyonban „Traité des frictions quiniques chez les enfants, Paris 1859” című munkájában, a kinallali bedörzsöléseket a gyermekkorban előforduló váltólázak ellen különösen ajánlja. Ezen munka folytán 30 eset említettik, melyek közt csupán egy volt tisztán kifejezett váltóláz, a többi különböző nemű félbenhagyó kór vala, melyek ellen azonban, mint minden félbenhagyó betegség ellen, legfőbb szerül a kinal szolgál. De ezen szer adagolása a kisdedeknél felette sok nehézséggel jár, minél fogva S. azt bedörzsölésképen használta s igen jó sikert tapasztalt. Ő 2 gramm kénsavas kinalt néhány csepp borszeszszel vegyít

s azt 1 csepp kénsav és 20 grm. közönséges zsírral jól elkeverteti. Ez a gyöngö kinalkenőcs; az erősebb kenőcs két ekkora menyinyiségből áll. Ezen ír következőleg használtatik: 1) A beteg egyik vagy másik oldalához képest, a jobb vagy bal mutató ujj tapintó felületével a kenőcsből mindenkor egy mogorónyi vétetvén, az lassudan előbb mindkét hónalj-árokba, azután mindkét oldali lágyékredőbe óvatosan bedörzsöltetik; az eljárás mindenik helyen legalább egy perczig tart. 2) Hogy a bedörzsölt kenőcs le ne töröltessék, hanem a bőrral folytonos érintkezésben maradjon, a gyermek hónaljaiba egy kis párnácska tétetik, a lábak pedig a törzs felé húzatnak; 15 perczig elég a betegnek e helyzetben maradni. 3) A bedörzsölések, nem igen makacs esetekben, óránként alkalmazva 5—6 ízben ismétlendők; makacs és konok esetekben 8—10-szer szükséges a bedörzsöléseket fogantatba venni. 4) Végre legalább is minden 24 órában egyszer szükséges az illető helyeket 1 rész víz és 1 rész borszeszből készült folyadékkal tisztázni.

Az előnyök, miket ezen eljárás nyújt, S. szerint ezekben öszpontosúlnak: a) mert az emésztési zsigerek, melyek a kinal által működésükben bizonyosan zavartatnának, érintetlen hagyatnak; b) mert azon esetben, ha az emésztési szervek már is zavarva, vagy nem teljesen egészséges állapotban lennének, a kinal bőrbe-dörzsölésével várakozni nem szükséges; végül c) mert ezen eljárás mellett a gyermekeknek a rossz ízű kinal s készítményei felhasználata miatti undora ellen soha küzdeni nem kell. (Journ. f. Kinderheilk. Sept. Oktob. 1860.)

(W.N.) A vörheny és kanyaró utóbajai elleni szer.

A vörheny és kanyaró ragályossága ellen igyekeztek óvszereket feltalálni, de mindeddig siker nélkül. Sokkal többet lehet várni a Metzi katonai kórház igazgatófőorvosa Scouetten tanár által ajánlott szertől, mely az említett betegségek utóbajai elhárítására czéloz s melyet minap egy gyilkoló kanyarójárvány alkalmával fényes sikerrel alkalmazott.

„Mindnyájan tudjuk, úgymond, hogy a vörheny és kanyaró veszélyessége annak fölléptekor még nem állott be, ilyenkor elégséges langymeleg italt adni, a gyermeket fölöttele melegen nem tartani, másrésztől meghűtéstől óvni, s a belső szervek működése felett őrködni, hogy a küteg rendes lefolyását elérje. Csak annak multával, úgyszólván az üdülés kezdetével, lép fel a valódi veszély, mely a legnagyobb figyelmet érdemli. Hogy mit kell most tenni, evvel az orvosok, különös de igaz, még nincsenek tisztába; az egyik ki nem eresztí a gyermeket 6 hétnél előbb a szobából, isten mentsen, hogy a nyitott ablakhoz közeledjék vagy friss ruhát váltson, a másik rendel friss levegőt, gyakori ruhaváltoztatást, sőt mozgást a szabadban.

Sc. tanár kiválólag ajánlja az olajjal bekkenéseket. Ha a vörheny vagy kanyaró küteg elvirágzott, darabka flanelt mártunk langymeleg fa — vagy mondolaolajba s azal dörzsöljük be a gyermek egész testét, arcát, kezét, lábát is. Azután ágyba fektetjük, a melyben vagy két óráig pihen. Következő reggel egy félóránnyi 28—29 R°-nyi fürdőt kap, mely után lepedőbe burkolva ágyba tétetik, míg egészen meg nem szárad. Ha ez megtörtént, kapja a második olajkenést. Ezen két bekenés és egy fürdő többnyire elégséges minden veszély elhárítására. Ha a küteg igen nagy volt s az elhalt fölhám még le nem hullott, vagy a bőr igen száraz és korpás, akkor az említett eljárást folytatni kell mindaddig, míg a bőr teljes ruganyosságát és puhaságát vissza nem nyerte. Sc. tanár egyszer sem szükségelt 4 bekenésnél és 2 fürdónél többet. A mellett a gyermek élvezheti a szabad levegőt, s kísértálhat, ha az idő arra való. Azon esetekben hol az anya a gyermek sírása miatt annak arcát olajjal bekenni elmulasztotta, az arczon vizdag (oedema) lépett fel, míg, hol a bekenés teljes volt, ezt sohasem tapasztalta. Ezen erőteljes bekenések a vese — és légzési szervekben fölléphető betegségeket is megakadályozzák, s a veszélyt ezen oldalról is kisebbitik. (Journ. f. Kinderkr. 1860. Heft 9. 10.)

(K.A.) A vörheny gyógyítása iblanynyal.

Dr. Reeves Carlisle-ben egy igen dühös vörhenyjárvány alkalmával gyöngö iblanyföstenyt s gyöngö iblany kenőcsöt használt, mint mondja kitünő sikerrel, az annyira veszéyes torokbántalom ellen. Egy toll segélyével, melyet iblanyföstenybe mártott, beecsetelte a torok egész belfelületét s külsőleg a mirigyekre iblanykenőcsöt, belsőleg pedig szintén iblanyt rendelt. Ez utóbbi czélra, névszerint azon esetekben, melyekben a vesebántalom bekövetkezésétől lehetett tartani, következő vegyítéket nyújtott: *Rp. Kali jodati dr. 1; Jod. pur. gr 2; Kali chlor. dr. 1; Kali nitr. dr. 1 et sem; Li-quor. kali. carbon. dr. 1; Aquae dest. s. unc. 8.* — E szerből az életkorhoz képest 1 kávés vagy 1 evőkanálnyit adott be negyedóránként. R. e. gyógyszer a vörhenyből származó vesebajok ellen a legjobbak egyikének tartja. (Journ. f. Kinderheilk. Sept. u. Okt. 1860.)

(W.N.) Gyúrás és mozgatás, mint kötszöveti keményedés elleni szer.

Egy nem egészen érett gyermek feltünő kötszöveti keményedést mutatott; bőre igen hideg, kemény és merev volt s általában a gyermek gyenge vala. Azonnal rendeltetett, hogy a gyermek minden két órában illatos fürdőbe tétessék, s abban kézzel szelíden úgy nyomassék, mintha húsát puhára kellene gyúrni. Ezen dagasztás mindenkor 10 perczig folytatott, s ugyanazon időben a gyermek végtagjai ide s tova mozgattattak; a fürdés után pedig flanelbe polyálva melegen betakartatott. Egyszersmind kapott időnkint kisebb adagokban meleg tejet, mert szopni nem vala képes. Ezen kitartással gyakoroltatott eljárás által sikerült mind a kötszöveti keményedést eltávolítani, mind pedig a gyermeket életben megtartani. — (Journ. f. Kinderkr. 1860. Heft 9. 10.)

(P.Zs.) Az apa részegségének kártékony befolyása a fogantatás pillanatában a gyermekre.

E tárgyban Demeaux párisi orvos a francia Akademiának jelenti, hogy miután gyakorlatában számos nehézköros eset fordult elő, harminczhat eset közül, kiknek történetét sikerült kikutatnia, öt esetben biztosságot nyert, hogy a fogantatás az apa részeg állapotában történt. Hasonlólag biztositott az anya részéről, két azon egy családból származó, öröklött hűdéses gyermekeknél, hogy a fogantatás apjuk részeg állapotában ment véghez. Ugyanazon okot találta föl továbbá egy tizenhét éves elmeháborodott ifjunál, nemkülönben egy öt éves banga (idiot) gyermeknél is (Gazett. Hebd.)

(P.Zs.) A bódító szerek ellenszere a mesterséges légzés.

Nagy adag bódítószerek okozta bódulás, midőn már a lélegzés annyira ritkúl hogy alig öt belélegzés történik perczenkint, a mesterséges lélegzés által megszüntethetőnek állittatik. Ezen műtét akkint megy véghez, hogy a hanyat fekvő betegnek mellkasára időszakonként nyomás gyakoroltatik, mindaddig, míg az állapot javulása elő nem idéztetik. (The Lancet)

(P.Zs.) A fejföres (Migraine) gyógyítása.

A minő veszélytelen ezen baj, oly makacsul ellentáll néha minden gyógyításnak, mely időszakos visszatérése s rendszeren 12 óráig tartása által nyomorgatja a beteget. Debout a „Bul. de Ther.”-ban következő gyógymódot tanácsol, mely 16 esetben tizenkétszer kívánt sikert nyújtott. Három gramm. (k. b. 40 szemer) kénsavas kinal és egy és fél gramme (7 szem.) gyűszűvirágpör (pulv. digit.) kellő mennyiségű szörppel 30 labdacscsa készítettik, melyből a beteg három hónapon át minden este egyet vesz, azon egy módosítással, hogy a roham napján négy szem lészen beveendő. (W. M. Woch.)

(Gy.) Syrupus ferri et mangani phosphorici.

Rp. Ferri phosphorici grana 72. Mangani phosphorici gr. 48. Acidi phosphorici glac. drachm. VI. Sacchari Unc. X. Aquae dest. q. s. ut fiant Unc. XII.

A sav kis mennyiségű vízben feloldatik, s azután a tizenkét fontnyi súlyhoz megkivántató cukor és víz hozzáadatik. (Pharm. Journ. and Transact. Buchners Archiv.) Kávés kanállal nehányszor napjában oly esetekben, hol vaskészítmények vannak javálva.

(M) Összetett csukamáj olaj.

Több gyakorló orvosok a csukamáj olaj hatását azon csekély mennyiségű iblany, büzeny és vilanynak tulajdonítják, mely benne találhatik. Némelyek e hatás növelésére ezen

anyagokat szaporítani is szokták. — Dr. Fougéra azt a következő vény szerint eszközli, mely által az olaj sem ízéből, szem zamatjából nem veszít: Hidegen készült csukamáj-olaj 125 nehezék, iblany (jod.) 6 szemer, büzeny (brom) és vilany (phosphor) szintén 6 szemer. (Bull de Ther. oct. 365. l.)

(Y) Álomhozó labdacok.

A „Moniteur“ 97-dik száma a következő vény szerint készült szert ajánlja a rászt és méhkórosok, valamint minden ideges egyének álmatlansága ellen: Rp. Asae foetid. drach. 1; Sulphat. morphii gr. 3; form. pil. Nro. 30. D. S. 1—2 szemet lefekvés előtt. Ezen labdacból 2—3 szem igen czélszerű azon száraz köhögés ellen, mely az ideges és rendetlen havadásban szenvedő nőket gyötörni szokta (Med. Times).

T Á R C Z A.

Házasság vérrokonok közt, egészségügyi tekintetben.
Devay tudortól.

Azon káros hatás, mit vérrokonok közt kötött házasságok gyermekeik és utódaik egészségi állapotára és élethosszára gyakorolnak, újabb időben ismételve vizsgálat alá vétett. A statisztikai adatok azonban, melyek e czélra összeállítottak, egyrészt nem igen terjedelmesek voltak, másrészt meg nem eléggé biztosan mutatták ki, hogy milyen volt a szülők egészsége, s milyenek voltak azon örökölt bajok, mikben gyermekeik szenvedtek, melyek talán keresztházasságnál is gyakorolhatták volna befolyásukat az ivadéokra.

Legújabbán Devay tudor Lyonban ilyen összeállításokat újra tett, és vizsgálatánál egyes kis oly család-csoportokra szorítkozott, — melyeknek egészségi viszonyait és életét tökéletesen ismerte. Fűrészeteinek eredménye azon meggyőződésben öszpontosul, hogy a vérrokonok közt i házasságok minden egyéb mozzanat hozzájárulása nélkül tényleg károsak az ivadéokra s az államnak ennél fogva kötelessége azokra az egészségi ügy szempontjából figyelmét fordítani.

Egy déli Franciaországbeli családnak két fia és négy leánya volt, kik mind ép egészségesek voltak és nagy kort értek el; ezen hat egyén közül három vérrokonokkal lépett házasságra, és három idegenekkel; ezen hat házasságból származott ivadék sorsa a következő táblázatból világlik ki:

I. Házasságok vérrokonok közt.

- a) 1 leány 11 gyermek; ezekből korán halt el 11
- b) 1 fiú 8 „ „ „ „ 6
- c) 2 leány 5 „ „ „ „ 3

24

20

II. Keresztházasságok.

- d) 2 fiú 6 gyermek; ezekből korán halt el 2
- e) 3 leány 7 „ „ „ „ 0
- f) 4 leány 6 „ „ „ „ 1

19

3

Ez összeállítás kiegészítésül meg kell jegyezni, hogy azon három családtag, mely a—c alatt említették a testvérek korszorozatában az 1, 3 és 6 helyet foglalja el, s hogy erőre és egészségre nézve semmi tekintetben a többi testvérnek utána nem állottak. Az a) alatt megemlített házasságból származott 11 gyermek mind agyvízkórban (hydrocephalus) és pedig nagyobb részt igen zsenge korban halt meg; csak egy érte el a 14-ik évet. — A b) alatti házasságból eredt gyermekek szintén igen korán haltak meg; a két megmaradt gyermek pedig igen gyöngye egészséggel bírt. — A c) házasság gyermekeinek egyike 14 nappal születése után halt meg, egy másik három éves koráig betegeskedett, s azután elhalt, a harmadik 12 éves

korában esett az agykérlobnak (encephalo-meningitis) áldozatul.

Ezen példát követi egy másik, mely azonban kevésbbé érdekes és bizonyító. Egy egészséges erős ember unoka-hugát, hasonlóképen erős és jó alkatú leányt, vette nőül. E házasságból nyolcz gyermek származott, melyek közül hét a negyedik életév előtt agyvízkóri tünetmények közt meghalt. Az egyetlen e házasságból fennmaradt sarjadék most 33 éves leány igen ingadozó egészséggel bír, s évek óta általános psoriasis diffusa-ban sinlődik.

Ezen feltűnő halálozási viszonyok mellett D. szerint a vérrokoni házasságokból nemzett gyermekeknél még némely organicus rendelleneségek és torzképződések (deformitates) is gyakran tapasztaltatnak. Ilyenek az ujak összenövése (Syndactilie) és számfeletti ujak (Sexdigitismus) mire nézve több példát idéz, hol a tett vizsgálatok által kiderült, hogy szülők i vérrokonságban állottak. Érdekes mit Devay a számfeletti ujak tájkóri előjveteléről említ. Ezt Pottón tr. az Isère departement egy kis Izeaux nevű falujában észlelte. A kis elszigetelt s minden közlekedéstől távol eső helységnek lakói mind egymás közt házassodtak s e szerint egy családot képeztek, melynek minden tagja hat kéz- és hat lábujjal bírt. Mielta az utak kijavítottak s a közlekedés nagyobb lett, s e falu lakói a szomszéd helybeliekkel is gyakrabban házasságra léptek, a lakosság ezen bélyege is lassankint eltűnt s most már csak a korábbi nemzedék maradványainál található fel.

A süket-némaság is egyike azon bajoknak, mely a vérrokoni házasságból származott gyermekeknél gyakran tapasztaltatik, mire már Méniére igen határozottan figyelmeztetett. D. több példát idéz, melyekből egyet kiválasztunk. Egy unoka-testvérek közt kötött házasságból, kiknek mindegyike a legjobb egészségnél örvendett, nyolcz gyermek származott; ezek közül négy süket-néma volt, egy bárgyú, egy öt éves korában agylobban halt meg, kettő pedig nehéz-hallásban s illetőleg tökéletes sziketségben szenvedett, mely csak később fejlődött ki. — Dr. Chazarain a bordeaux-i süketnémák intézetében azt találta, hogy 39 fiú-növendék közül 11 vérrokoni házasságból származott; a 27 leány-növendék közül körülményt 9-nél szintén ki lehetett tudni, s ezeknek még 7 süketnéma testvérök volt. — Franciaországban mostanlag 29,500 süketnémát számítanak s ezeknek legnagyobb része oly vidékekről jó, hol a hegyek miatt a közlekedés nehéz s a vérrokoni házasságok ennél fogva sűrűbbek. Így például az Ariége departementban 161 süketnéma esik 100,000 lakosra, s a vérrokoni házasságok itt oly gyakoriak, hogy a papság a montpellier-i orvosikart felszólította, miszerint azoknak kötése ellen nyilvánosan tiltakozzék.

Mi teljesen osztozunk a közlő azon nézetében, hogy ez ügyet, mely már a legrégibb törvényhozókat foglalkodtatta,

újra vizsgálat alá kellene venni, s hogy kivált az orvosok hivatala van arra, miszerint e tekintetben gyakorlatuk körében adatokat gyűjtsenek és vizsgálatokat tegyenek, melyek a kérdés eldöntésére becses adományul szolgálhatnak. (Berl. M. C. Ztg.)

Megjegyzések dr. Grosz Lajos „az orvostörvényszéki személyzet szükségessége” című indítványára.

A bekövetkezendő reformok bizonyosan az orvosi ügy ezen ágára is ki fognak terjeszkedni, mely természeténél fogva annak idején valószínűen sok vélemény-különbséget fog szülni; s ezért szükséges némely fogalmak tisztázása végett azt, mennyire e lap tere engedi, előlegesen is megvitatni, hogy tisztába jöjjünk azzal, mit akarunk tulajdonképpen? Ha a tárgy minden oldali megvitatása, a szükségesnek a feleslegestől megrostálása a szervezők előtt, mint szakavatottak előmunkálata feküdni fog, akkor úgy hiszem nem lesz hosszadalmas és fáradságos összejövetelekre szükség, melyekben gyakran egyik vagy másik eszme azért győz, mert az ellenpárt már talán megúnta az őt közelebbről nem érintő tárgy felőli vitát, s legfeljebb egy sóhajjal enged meggyőződése ellen is.

Engem e sorok írására dr. Grosz Lajos az OHL. 47-dik számában megjelent cikke indított.

Grosz ügyfelünk első állítására, hogy t. i. „az igazságnak kiszolgáltatása számos esetben orvostörvényszéki ismeretektől föltételeztetik, hogy az orvosi vélemény képezi az ily esetekben a legszigorubb ítélet alapját”, semmi megjegyzésem, az elismert dolog.

De nem annyira hajlandó vagyok már azon elvnek hódolni, mit G. úr abból levon. Ő azt mondja: „E tekintetben dönthetetlen elvnek tekintendő a törvényszéki orvostannak önállósága; melynél fogva a legjobb gyakorló orvos sem képes azon tannak kivételére, ha azt különös tanulmányává nem tette.” Ez utóbbi én szerintem nem áll, s az előbbi sok esetben gyakorlatilag kivihetlenné tartom.

De hát kit lehet competensebb bíró gyanánt használni kétes vagy nyilvános orvosi kérdéseknél, melyek törvényszékeknél megfordúlnak, mint éppen a gyakorló orvost? Vagy lehet-e képzelni theoreticus törvényszéki orvost, ki az élet s betegség viszonyaitól távol, csak akkor nyúl orvosi ismeretei tárába (vagy talán jobban mondva könyvtárába), ha éppen a törvényszéknek arra szüksége van? Én azt hiszem, hogy valamint eddig oly orvosok, kik „törvényszéki orvos” cím alatt működtek, gyakorló orvosok is voltak, úgy ezentúl is, ha ilyenek lesznek, gyakorolni fogják a gyógyítást, kivéven azokat, kik a gyakorlatban nem találják gyönyörűséget, vagy nem szorúlnak rá, vagy kikhez a betegek tanács végett nem fordulnak. De a mely joggal megengedhetjük, hogy a törvényszéki orvos, ki tanát különös tanulmányává tette, képes az orvosi gyakorlatra is: ugyanazon joggal követelem a gyakorló orvos számára is azon képességet, hogy törvényszéki eseteknél ítéletet mondhasson.

S miért nem lehetne a legjobb gyakorló orvos egyúttal törvényszéki, ha megtanulta egyszer a formulát, melybe az egyöntetűség s bizonyos szabályszerűség kedvéért (melyet a törvényszék tőle kíván) orvosi észleleteit egy egyén felől összefoglalja? Én a törvényszéki orvostanban semmi kiváló specialitást nem látok; sőt ellenkezőleg hiszem, hogy az illető véleményadónak a lehető legtágasabb értelemben vett orvosnak kell lennie. Néha még oly esetek felett is kell gondolkodnia, miket megtanulni alkalmá sem volt (Psychoses).

Melyik törvényszéki orvos fogja, ha nem egyszersmind sebész is, vagy jó boncznok, meghatározhatni egy adott sebzésnek könnyű vagy nehézségét, hogyan fogja ő azt, ha ilyen mű sebések gyógyításával nem foglalkozik, csak megközelítőleg is meghatározhatni, hány nap alatt gyógyulhat be az ily seb, s minő utóbajok állhatnak be? Mindezekre szerintem csak az felelhet alaposan, ki folytonosan az orvosi gyakorlatot üzi, s ilyfélekkel foglalkozik. Már pedig hogy az orvosi gyakorlatban számtalan ilyen a törvény elé nem jövő esetek fordul-

nak elő, azt kiki tudja, s láthatni ebből, hogy gyakorló orvosnak sokszor van alkalmá oly eseteket is észlelni, melyek lefolyása neki adott törvényszéki esetben zsinórmértékül szolgálhat.

Ki G. úr sorait tovább olvassa, talán mégis hajlandó lesz az ő nézetéhez csatlakozni, ha azon körülményt oknak fogja tekinteni, miszerint az ugynevezett látletelek, mint Zsogovics tr. jelentésében mondja, néha teljesen érthetlenné. Azt hogy a látletelek vagy orvosi bizonyítványok néha nagyon hiányosak vagy éppen a bennök rejlő tudatlanság végett botrányosak, nem tagadom. Magam is olvastam egy visum repertumot, hol a véleményadó sebész, véleményében azt sütötte ki, hogy ötet verték meg, s végül sürgette a törvényszéket, hogy az ő díjazását ezért hajtsák be. De ebből nem az következik, hogy gyakorló orvos alapos törvényszéki vélemény nem adhat; hanem az, hogy orvoskontárok ne legyenek. S hogy orvosok is találkozhatnak, kik nem a legjobb látleteleket adják, azt is megengedem, de ebből csak a következők, hogy mielőtt szabadszárnyra kelnek, kívántassék tőlük annak alapos tudása, mire az életben szükségök van. Az elismert dolog, hogy számos oly tárgyra kell a tanulóknak csaknem fő figyelmét fordítania, mi tisztán az emlékező tehetség dolga s minek egy nappal a szigorlat után soha többé ez életben hasznát nem veszi.

Egyébiránt itt nem czélom, hogy jelen tanrendszerünket bírálgassam és annak hiányait elsoroljam, csak azt akarom megmutatni, hogy némely egyének tudatlanságából még nem szabad az összes gyakorló orvosoknak az orvostörvényszéki tanbani járatlanságára következtetni. S arról meg vagyok győződve, miután az csak roppant költséggel volna kivihető, hogy mindenütt törvényszéki orvosok legyenek, hogy míg a sebészek rendje, úgy mint most áll, fel fog állani, addig mindig lesznek badar látletelek olvashatók. S aztán ki kényseríthet valakit arra, hogy éppen ettől és nem más orvostól vegyen magának bizonyítványt, ha minekettőnek jogában áll ilyet adni?

Ne vegyük mi kérem a főbb városokat zsinórmértékül, hol minden szaknak akad külön művelője, s hol ha van külön törvényszéki orvos, annak annyi a dolga, hogy tudományunk ezen ágából is specialitást csinálhat, de e mellett folytonosan szakába vágó esetek észlelésével is foglalkozik. De vegyünk egy vidéket, hol békés nép lakik, s hol havonként 2—3 eset fordul elő, mit fog ott a speciális törvényszéki orvos csinálni? vagy nagyobb területre legyen egy törvényszéki orvos, s ez aztán utazzék, vagy utaztassa betegeit? Hogy mily kényelemmel volna ez a népre s az illető orvosra nézve összekötve, azt kiki képzelheti, s akkor úgy hiszem a criminalis jegyzőkönyvek folyószáma tetemesen apadna, mert hogy az utazás költséggel jár az világos, s vannak egyének, kik ha biztosak is abban, hogy a törvényszék a perköltségben az ellenfelet el fogják marasztalni, nem előlegezhetnek 10 garast sem, azon egyszerű oknál fogva, mert nincs.

Arról kell főleg és legelőbb a kormánynak nézetem szerint gondoskodnia, hogy vidéken mentül több orvos szétszórva legyen, s ha egy helyen többen vannak, akkor egyet, ki e tárgyban legtöbb tapasztalatot tanusít, lehet különösen az orvosi törvényszéki esetek felvételével megbízni. S a hol teszem azt csak egy járási orvos van, azt lehet tőle követelni, hogy egy látletet tudjon írni.

A feljebbvezési forumnál ha még oly tudós férfi van is, gyakran hónapok eltelte után a pusztá látletetből el nem igazodhatik, legfeljebb is azt mondhatja, hogy annak idején kellett volna jobb látletet adni, s világosabb körtörténetet; s ebből az következik, hogy az alsó fórumból ki kell a tudatlanságot küszöbölni.

A törvényszéki vegyész szükségességét bizonyosan kiki helyesli, ámbár annak idején, ha alsóbb iskolákban alaposabb előismereteket fog szerezní az ifjuság, az egyetemről ki-jött orvostól, ki jobb vegyész lehet, mint milyenek mi orvosok jelenleg vagyunk, azt is lehetne kívánni, hogy ki tudja keresni egyik vagy másik szert vegyileg a hullában, vagy valamely

corpus delicti-ben; s ha nem is azt, legalább nagyobb alapos-
sággal szólhat hozzá a műtevő vegyész vizsgálatához.

Végül szabad legyen Grósz ügyfelünk megnyugtatóására
megjegyezmem, hogy nézetemet, törvényszéki orvos nem lé-
vén, nem a levegőből, hanem az életből merítettem, mert más-
fél évig oly vidéken voltam gyakorló orvos, hol a járási orvos
exkatonai sebész lévén, fontosabb és bonyolodottabb törvény-
széki esetek fölvetelére a törvényszék által igen gyakran szolít-
tattam fel. — Pest nov. 20. 1860.

Dr. Chyzer Kornél.

Fölvívás hazánk gyógyszerészeihez.

Miután a legújabb események döntő hatalma által vár-
ható, hogy nemzetünk elvégre újra az öntörvényhozás jogos
és végkép teljességgel el nem idegeníthető birtokába és gy-
akorlatába lépend: tökéletesen hiszem, hogy Magyarhazám
gyógyszerészei mindnyájan egyetértének velem abban, hogy
itt lesz az idő, midőn a magyar gyógyszerészeti ügyet rendez-
ni, átalakítani s az ügynek, a gyógyszerészeti rendnek és a mai
időnek megfelelő czélszerű törvények bástyái közé helyez-
ni kell.

A lefolyt zivataros tizenegy év ezen békés és saját cse-
des foglalkozása által legnagyobbbrészt a közjónak élt tisztas
rendet sem kímélte meg, de felzaklatta azt majdnem alapjá-
ban, úzván vele olyan comédiákat, melyek tragédiáknak is
úntig beillettek.

Megtanúlhatta a nagyon is élesen nyilatkozó ellentétek-
ből a gyógyszerészeti rend, hogy jóllétének eszközését és saját
ügyének fölvirágoztatását idegen tényezők működésétől jólle-
te nyilvános veszélyeztetése nélkül nem teheti többé függővé,
de saját önnöneinek határozott és általános jóakarata van
szüksége, hogy a rend érdekei emberiségi és jogi szempontok
alapján kellőleg biztosíttassanak.

Jelen soraim indoka nem egyéb, mint hogy Magyarha-
zánk gyógyszerészeinek figyelmét — nem csupán mindegyikét,
mit elmulasztani reménytem úgy se fognak, mint inkább egy-
szerre, egy időben, mindenütt fölvívni arra, misze-
rint a rend ügye tisztázására, s jó karba hozatalára s törvény
általi biztosítására összevetett vállal, eszmecsere, találkozások,
írásbeli dolgozatok és a napi sajtó útján a mennyire csak tö-
lük telik közreműködjenek.

Sok, rendkívül sok az elintézni való.

Ott van a 7 év óta forrongás és elégedetlenség tárgyát
méltán képezett gyógyszerári gyökös és nem gyökös jog, mely
a méltányosság és emberiség szempontjából véve fel a dolgot,
helyesen eldöntve mainapig sincs.

Ott van az a rendellenesség és nagy hátrány, hogy az
egész rend — ha jól tudom a budapesti gyógyszerész testület
sokszori sürgetései mellett se engedtetvén az meg — mai na-
pig se bírta magát országos testületté alakítani.

Pharmacopoeánk rossz, az igényeknek távolról se felel-
het meg.

Taxánk plane kiállhatatlan rossz, melyre az idők folytán
sok ízben megdrágult külföldi szerek magas fokra emelkedése
változtatólág egyáltalában nem hatott.

Ideje volna már egyszer, hogy általános eszmecserek és
határozatok alapján törvényül mondatnék ki az, hogy mennyi
tehát a népesség azon minimuma, melyben egy egyetemi pá-
lyáját bevégezett gyógyszerész minden akadály nélkül gyógy-
szertárat állíthat. Mennyinek kell ott lenni a népességnek, hol
két, mennyinek hol három vagy több gyógyszerész felállításá-
átalános és föltétlenül megengedhető. Mert én
tökéletesen meg vagyok föltéve, hogy ez által becsü-
letes taxa mellett út és mód nyitvatnék, ha nem is valami fé-
nyes, de mindenesetre tisztességes megélhetésére sok kis vá-
rosban azon egyetemből régebben és újabban kikerült okleve-
les gyógyszerészeknek, kiknek sorsuk most néhanapján csak
kevésbé jobb a földönfutókénál. A rendnek az érdekében fe-
kszik, hogy tudományosan képzett ifjait elhelyezhesse, a hazá-
nak szinte érdekében áll, hogy minél több maguk emberségé-

ből megélhető polgárai legyenek, mert gazdag nemzetet in ul-
tima analysi szinte egyes tehetős és jóllétnek örvendő embe-
rek minél nagyobb száma képezhet.

Ideje volna már annak is, hogy a gyógyszerterek a régi
idők tudománya szerint szükséges, most azonban teljesen nél-
külözhető nagyszámú obsoletus szerektől megmenekedjenek,
mert ezek kiküszöböltetésével nem csak a gyógyszerész szaba-
dulna meg attól, hogy figyelmét, gondját s idejét nem kellene
annyira ezerfelé osztania, de tetemes könnyítésül szolgálna az
arra is, hogy kisebb vagyonú végzett gyógyszerészek is köny-
nyebb erővel állíthatnának gyógyszertereket mint most, midőn
az az utóbb elmondottak miatt csaknem lehetetlen.

Midőn én ezeket csupán csak eszmecsere felidézésére el-
mondani ezennel szükségesnek láttam, saját nézetemet sem
egyesekre, annál kevésbé az egész testületre tolni egyátalá-
ban nem akarom. A gyógyszerészek jóllétének előmozdítását
eszközölje — a minthogy úgyis illik — maga a rend. S midőn
ezt teendik, ne hallgassák el a szükségesek szóba hozását, s
ne halogassák a mennyire lehet azoknak minél gyorsabb
fogantatba vételét, de igyekezzenek teljes erővel hatni és cse-
lekedni, mert a pangás úgy az államgépezetben, mint az embe-
ri testben egyiránt kórallapot.

Végül legyenek benne teljesen meggyőződve, hogy ve-
lem mindezeket azon tiszta szándékból származott jó akarat
mondatta el, mely szerint óhajtanám, hogy a gyógyszerészeti
rend ügyei mihamarább és minél jobban elintéztethetnének.
— Kelt Pesten nov. 21-én 1860.

Káta Gábor.

okleveles gyógyszerész, orvosnövendék, a magyar kir.
természettudományi társulat rendes, az országos kerté-
szeti társulat választmányi tagja.

V e g y e s e k.

Pest, december 8-án 1860. Mai számunkban közöljük
a budapesti orvosegylet által a legközelebbi két évre kitűzött
pályakérdést. Óhajtuk hogy minél szebb sikere legyen úgy
hazánk ismertetésére, mint orvosi irodalmunk gyarapítására
nézve. Együttal bátorodunk a tek. egylet meghatalmazása
folytán felszólítani azon t. ügyfeleket, kik a pályadíjak kiállít-
ásához járulni sziveskedtek, hogy a kötelezett összegeket —
úgy amint azokat ígérték, a budapesti orvosegylet pénztár-
nokához dr. Bene Ferencz úrhoz (Uri utca 9 sz.) alkalmi-
lag beküldeni méltóztassanak. — Kelet-Indiában működő
bajtársunk, dr. Duka Tivadar orvosi irodalmunk örven-
detes lendületének örülve 5 font Sterlinget küldött be szer-
kesztőségünkhöz a jutalmi összeg növeléséhez. Becses leve-
lét legközelebbi számunkban közlendjük. Fogadja köszö-
nünket az ügy nevében.

* A dologházban felállított fiókkórház előlegesen 80
ágyra szereltetett fel — s a betegek fölvétele f. h. 1-én vette
kezdetét. Ezen osztály orvosi vezérletével elsőorvos dr. Ró-
zsay József bizatott meg. — Másodorvosok dr. Ludig és
dr. Gáspár.

— Skoda tanár mint írják, a vaskorona-rend harma-
dik osztályu keresztjével diszítettett föl.

□ Kompassvirág-nak nevezetik egy a texasi me-
zőkön ujonnan fölfedezett növény, mely mindennemű éghaj-
lati viszonyok közt, essős, hideg, vagy napsugáros időben
mindig és rendszeren észak felé van fordúlva. E virág, nem te-
kintve tudományos különösségét, a hajózásnál, meglehet, még
fontos szerepre tarthat igényt. (Bonplandia.)

— Kénsav (acid. sulph.) galandóc ellen. —
Dr. Darrach a kénsavat állítólag több esetben a galan-
dóc (taenia solium) elűzésére igen hathatós szernek talál-
ta. E szert következőkép rendeli: *Acid. sulph. aromat. unc.*
unam — 3 itcze vízre, melyből a beteg addig és annyit iszik,
a medig és a mennyit csak bír. (!) (American Journ. — Me-
dic. Times)

Pályázat-hirdetés. *)

A budapesti kir. orvosegylet a hazai helybeli és vidéki orvosok hazafias adakozása által összegyűjtött pénzből százötven aranyat pályadíj gyanánt tűz ki a következő kérdés megfektetésére:

„Írassék le hazánkban valamely tájéknak egészségi viszonya, mely magában foglalja

a) az érzékileg is észrevett nagyobb és feltűnőbb természetani befolyásokat, aztán életmódokat és életviszonyokat, melyek között a lakosság létezik;

b) azon betegségeket, melyek a fentebbi befolyások által járványosan vagy helyhez kötve előfordulnak; különös tekintettel a bujasenyvre s annak otthonos alakjai és sajátságaira;

c) mily befolyással vannak amaz életviszonyok és betegségek a népesedés növekedésére vagy apadására, különösen — ha lehet — a népfajok különfélesége szerint;

d) mi módon gyógyíttatnak azok orvosilag, mi módon a nép által?

e) hogyan lehetne az ezen tekintetben létező hiányokon vagy visszaéléseken segíteni?”

A legjobbnak ítélt pályamunka, mint első nyertes **száz arannyal** —, az ehhez legközelebb álló pedig **ötven arannyal** fog jutalmaztatni. A díjazandott pályamunkák az orvosegylet tulajdonai maradnak.

A pályázati határidő két évre van szabva.

A pályázók szíveskedjenek idegen kézzel írt munkájukat jelígyével s a pályázónak nevét rejtő zárt levéllel ellátva 1862-diki dec. 15-ig a budapesti kir. orvosegylet igazgatóságához beküldeni, mely azokat külön kinevezett szakértő választmány által fogja megbiráltatni s a díjakat a legméltóbb művekért oda ítélni.**)

Kelt Pesten a budapesti kir. orvosegylet 1860. novemb. 17-diki rendkívüli üléséből.

Wagner János
elnök.

Poor Imre
orvostr., egyleti titkár.

Tisztelt olvasóinkhoz!

Az OHL. ötödik évi folyamának megjelenésével tiszt. olvasóinkat vállalatunk további pártolására és közremunkálásra bizalommal és ügylársilag hívjuk meg.

Lapunk programját újra fölemlíteni, eddig követett elveinket taglalni, s a szerkesztőség tervei és törekvéseiről a jövőre nézve bővebben értekezni ez alkalommal szükségtelennek tartjuk.

Az OHL.-nak már négy évi folyama van a magyar olvasók kezében, s anélkül, hogy szerénytelenséggel vádoltathatnánk, véljük kimondhatni, miszerint a munkatársak körébe a haza legjelesb kapacitásai mentől sűrűbben csatlakozván, közlőnyünk úgy az irány mint a tudományos cikkek bece és változatosságára nézve évről évre gyarapodott, s e munkatársak vállalatunkhoz ezentúl is hívek szándékoznak maradni. Hol tények tesznek tanubizonyosságot, ott — azt hisszük, — a szó fölössé válik.

Az OHL. feladata ezentúl is az marad, a mi eddig volt: járulni a világ orvosi irodalma, kivált annak gyakorlati terményei megismertetéséhez, s közreműködni a nemzeti tudományosság ki-művelésén; — s legőszintébb óhajításunk: a haza közegészségügye fölvirágzása s orvosi rendünk becsületének és hasznos működésének növekedése.

*) Hazai folyó irataink t. szerkesztőit bizalommal kérjük e pályázat-hirdetést lapjaikban is közzétenni.

**) Ugy hisszük a nem-pályanyertes munkák jelígyes levelei szokás szerint felbontatlanul az annak megfelelő értekezéssel együtt vis-szakuldetnek. Sz.

Ezeket sem mi magunk nem octroyirozhatjuk magunknak, sem más senki; ezeket csak munkálva fokont érhetjük el úgy, ha határozottan szakasztva az önelégültség és öndicsőítés kábító tömjénezésével hiányainkat őszintén bevallva, min-magunkjőzanúl és erős lélekkel magasabbra tö-rekszünk elődeinknél, a fiatal ivadékok pedig új meg új erőfeszítésre lelkesítjük a miénk-nél is magasabb feladatok kitűzésével.

E hasznos és diszteljes munkára hívja fel az OHL. szerkesztősége országunk újjászületése alkalmával ismét annak orvosait és gyógyszerészeit; felhívja nem csak az ősmagyart, de mindazon bármily nyelvű és származású tagtársakat is, kik a haza közös nyelve és irodalma fölvirágzásában részt vesznek, a magyar nemzet egy erős néppé testvéreileg összeforrtak, s ez ősi frigyben szabad fennállásuk zálogát, a magyar korona alkotmányos jogaiban polgári és emberi érdekeik legbiztosabb garantiáját tisztelni hazafui kötelességöknek tartják.

A haza újjáalakításánál az egészségügy s tanintézetek újbóli szervezése sem maradhat el. Az önkormányzat helyre-álltával ez ügy is miénkké válik, s a sajtó szabadabb mozgalmánál az avatottak nemcsak szólhatnak annak elintézéséhez, de kötelességük is hozzá szólani. A sajtó feladata és jelentősége közéletünk visszaszerzése és gyarapodásával egyenlővé tart; de a joggal kötelességek is járnak, s az önkormányzatnak életföltétele az önelhatározás és a közhasznú tevékenység.

E jogok használatára s e tevékenység kifejtésére megnyitjuk ügyfeleink számára mi is lapunk hasábjait, hogy egyesített erővel — mennyire tőlünk telik — hozzá járulhas-sunk a szép közczél létesítéséhez.

Tekintetbe véve orvosi közügyeink gyarapodását, az OHL. szerkesztősége — t. olvasói érdekében — cselszerűnek véli, nehogy a tudományos tárgyak csorbát szenvedjenek, a lapnak bővített alakját — havonként két fél ívnyi melléklettel — továbbra is megtartani, s e szerint az eddigi árak mellett is megmaradni.

Az orvosi műszógyűjtemény, melyre hogy szükségünk van, t. előfizetőink felszólításai eléggé bizonyítják, közbe jött akadályok miatt eddigelé meg nem jelenhetett, de elkészülése siettetését legsürgősb kötelességünknek tartjuk, s azt mielőbb t. olvasóink kezéhez is fogjuk juttatni.

Az OHL. szerkesztősége.

Heti kimutatás a pestvárosi kórházban f. é. november 30-tól december 6-ig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elboos.			Meghalt			Visszamaradt			
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülőnő	gyermek
		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		
Dec.	30 án.	10	9	19	11	4	15	2	—	2	306	235	—	12
	1-én.	10	5	15	12	10	22	2	—	2	302	220	—	12
	2-án.	17	8	25	11	3	14	1	1	2	307	234	—	12
	3-án.	11	3	14	13	3	16	1	—	1	304	234	—	12
	4-én.	15	6	21	13	15	28	—	1	1	306	224	—	12
	5-én.	14	1	15	2	2	4	2	—	2	316	223	—	12
	6-kán.	15	8	23	7	8	15	2	1	3	322	222	—	11

A létszám folytonosan élénk volt, a takáros bajokon kívül számo-sabb tüdőlob és sok váltóláz észleltetett.

Az elhaltak száma nagyon kevés.

Szerkesztői levélkezés.

Dr. L. J. úrnak: Az utóhang fölvétele után helyet kellett enged-nünk a válasznak is. Ezt kívánta az ügy s a méltányosság; de ezzel azt hisszük a vitát befejezhetjük, a válasz ildomos voltát tekintetbe sem vé-ve. A meddő polemia mi ép oly kevésbé szeretjük, mint ön. Öszinte üd-vözlötünk.

T. M. úrnak: Reclamatióját a kiadónak kézbesítettük; remél-jük, hogy a lapokat ezentúl rendesen fogja venni.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. vidéken felv 5 frt. egész év 10 frt új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bementesen külföldiek. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újkért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: dr. Markusovszky Lajos. Kiadó: Müller Emil.

Tartalom: A bélbolyhok hámsejtei a felszívódás különböző szakában. Kivonat egy hasonczímű értekezésből, dr. Balogh Kálmántól. — Levelek a gyakorlati életből. Higanykór, dr. Kaczánder Áron gy. orvostól Miskolczon. — Lapszemle: A hegedési kiszegély gyógykezelése a szemhéjak ideiglenes összevarrása által. — A húgycsőtakar gyógyításához. — Sósasavas czereny a terhesek hányása és hányingere ellen. — Apróbb lapszemelvények.

Tárca: Eszmek a haza egészségügyeinek szervezése körül; dr. Korányi Frigyesztől. — Levél Kelet-Indiából; dr. Duká Tivadartól. — Budapesti orvosgyűlés. — Vegyesek.

A bélbolyhok hámsejtei a felszívódás különböző szakában.

Kivonat hasonczímű terjedelmes értekezéséből.

Dr. Balogh Kálmántól.

Már Henle (*Allgemeine Anatomie* 239. l.) tudta, hogy a bélbolyhok hámsejtei a bélürébe tekintő szabad alapelületükön üvegszerű réteg által határozottatnak, minek jelentőségét Henle, Gruby és Delafond, Kölliker, Brücke különféleképp értelmezték. Az újabb időben Funke és Kölliker egykorán finoman csikoltak találták ama réteget, s a csikokat finom csatornácskák kinyomatainak vették. Ellenökben Brettaner és Steinach (*Sitzungsberichte der Wiener Akademie*, Bd. XIII. 1857. 303. l.) a hámsejtek alapelületi csikolatait szorosan egymás mellé helyezett pálczikák határaiul, melyekből az üvegszerű réteg állónak lenni általuk bebizonyított, tekintették. S noha három év telt el azóta, mindeddig nyíltan áll a kérdés, valjon Funke és Kölliker vagy pedig Brettaner és Steinach nézetei állanak-e, azokét, kik a csikolatoknak 'épületi körülmények közt való jelenlétét tagadják, figyelembe sem vévén, mert ezek (Amici, Lambl, Vlacovich) csak oly készítmények után, melyek ezen célra nem alkalmasak, alkothatták jogosulatlan ítéletüket. Részemről számos vizsgálódásaim következtében oda kell nyilatkoznom, hogy a felszívódás után hosszabb idő, például huszonnégy órai éhezés múlva az üvegszerű réteg széles ugyan, azonban minden csikolat nélküli, míg a zsír felszívódás folyamában, vagy kevéssel ennek bevégezése után igen világosan csikoltak tűnik elő. Miből következtetnem kell, hogy a bélbolyhok hámsejteinek üvegszerű alaprége egynemű szerkezet nélküli anyagból áll, mely anyag azon utaknak, melyeken a zsircseppek haladnak, megfelelőleg szétválík s a szétválási határok csikolatként mutatkoznak. A felszívódás következményeként ily módon szétvált alaprég kétsegtelenül a hámsejt tengelyével többé kevésbé párhuzamos pálczikákból van összetéve.

Hogy a pálczikák úgy mint például a rezgő szál-

csák (Flimmerhaare) előképezve legyenek, fel nem vehetni, mert éhező állatoknál nyomukat sem találtam. Annak értelmezését, hogy a csikolatok oly szabályosak s meglehetősen egyenlő szélességűek, a keresztül haladó zsircseppek nagyságából és egymás mellett való elhelyezésükből vélem adhatni. Ezek nagyságai ugyanis nem igen térnek el egymástól, s ha például a felszívódás kezdetének első pillanatát vesszük, a hám felületét közvetlen borító zsírréteg szemcséi azon ponttal nyomódnak az alaprégbe, melyhez ez utóbbi mint kör- vagy inkább mint gömbérítő viszonyúl. Két szomszéd zsircsepp említett pontjának egymástól távolát a legcsekélyebb mértéknél nagyságuk határozza meg, mely ha egyenlő, a távolságnak legalább az egyik csepp átmérőjével kell felérnie, míg különböző nagyság esetében, annak a kisebbik átmérőjét felül kell haladnia. A behatási pontok közti távol pedig a zsircseppeket elválasztó állomány szélességét adja, mely szélességnek a zsircsepp tova haladásánál az üvegszerű alaprég egész vastagságában ugyanannak kell maradnia, miután a zsircsepp oldallag, vagy is a hámsejt tengelyére derékszöglet alatt eső vonal irányában ki nem térhet, miután itten nemcsak az alaprég összetartását, hanem a véle közvetve szomszéd csepp összenyomhatását is le kellene győznie. Az oldallag ki nem térhető cseppek csak a bélürébe vagy a hámsejtek fonálba kinyúló végeik felé vonúlhatnak, s ezen két irány közül a követett a nyomáskülönbség jelöli ki. Az előhaladó körmozgás (motus peristalticus) által a bélürben lévő lég összenyomása következtében a nyomás ott nagyobb lesz, míg a boholyizmok összehúzódása a bolyhokat kiürítvén, itt a nyomást kisebbiti. A zsircseppek pedig arra haladnak, hol kevesebb az útjukban lévő akadály, mi a bolyhokban, a csekélyebb nyomás helyén van. Mindezekből következik, hogy a zsircseppek útjának s így a csikolatoknak is a hámsejtek takhártjai vékonyult végükfelé irányzottaknak, a csikolatközekek pedig az egész alaprég vastagságában egyenlő széleseknek kell lenniök.

A hámsejtek alaprégének szerkezetéről való

észrevételeimet megtéven, áttérek Brettaner és Steinachnak idézett művekben tett ama állításukra, hogy éhező állatoknál a bolyhi hámsejtek alaprége széles, míg a felszívódás idejében keskeny.

Czermák N. J. nagyrabecsült tanítóm, kinek felszólítása folytán a jelen értekezés tárgyául szolgáló vizsgálatokat mintegy két év előtt megkezdtem, a bécsi akadémia mennyiség-természettudományi osztályának ülési jelentései 35. kötetében a 419-ik lapon mondja, hogy noha a hámsejti alapfelület vastagsága változékonyságát észleltem, ezen változékonyságot a bélbolyhok bizonyoséleti működéseivel viszonyba nem hozhattam. Azóta ezen tárgy félre volt téve s csak a legutóbbi időben vettem újra elő.

A kísérletül használt állatoknak zsírt, csupán tiszta vagy konyhasós vizet főcskendettem bélcsővíükbe, azután vagy éheztettem vagy jól tartottam őket s a megölt állattól hevenyében vett bolyhokat észlelve, meggyőződtem, hogy a víz és a vízben feloldott anyagok felszívódása a hámsejtek burka által megy véghez, míg a zsír felvétele azok bennéke által, melynek szabad a sejtburkon túl eső részét az üvegszerű hámréteg teszi (Brettaner és Steinach), történik. Stovábbá, hogy a hámsejti alaprég vastagságának változása csak látszólagos.

Már Brettaner és Steinach említik, hogy az alaprégégi csikolatok nem hatnak egészen a sejt szemcsés részéhez, hanem ettől keskeny fénylő övese által vannak elválasztva. Én ezen övesét a sejtburkok karimájának lenni találtam. Ha pedig a sejtburkok a víz felszívódásakor megduzzad, az alaprégére is ráhúzódik úgy, hogy ebből misem látható, hanem helyettük a bolyhokat keskeny erősen fénylő karima veszi körül, mi nem egyéb mint az egymásmellett fekvő s így folytonosságban látható hámsejtburki övesék. Ez az első észlelet, mi Br. és St.-ot a vastagsági változás felvételére vezethette. A másik, őket ugyancsak ezen felvételre vivő észleletüket a teljes zsírfelszívódás szaka okozhatta.

A zsír felszívódás kezdetén mindenekelőtt az alaprég telik meg zsírcseppekkel s csak azután a sejt többi része. Ha jelentékeny a bélcsőben lévő zsírmennyiség az egész sejt meg van azzal telve s így az alaprég is, minek következtében ez nem látható; a mint azonban a nyirkedények által a bolyhokból tova vitt zsír a bélcsőből nem pótolatik, az üvegszerű alaprégtől a bélcső felületétől kezdve mindinkább több lesz szemléltetővé, míg végtére egész szélességében szembetűnik, noha a hámsejt többi része zsírtól még túltele van.

A víz és a vizoldatok felszívódása a hámsejti burkok közbejöttével s a zsírnak a sejt bennéke által való felvétele egymásmellett is megtörténhetik. Ha tehát Br. és St. a zsír felszívódás idejében az üvegszerű alapfelületet keskenynek lenni tapasztalták, én pedig szélesnek találtam, onnét fejthető meg, hogy ők az állatot a zsír felszívódás teljes folyamában vizsgálták, míg én annak végén tettem ezt. Az pedig, hogy én éhező állatoknál keskeny hámsejti alap felületet is ta-

láltam, míg ők csak széleset észleltek, onnét értelmezhető, hogy nem egyedül éhes, hanem egyszersmind szomjazó állatokat is használtak. Míg én éhező állatokat a víz felszívódás teljes folyamában is tekintettem meg.

Levelek a gyakorlati életből.

Dr. Kaczánder Áron gyakorló orvostól Miskolcson.

Higanykór.

Az OHL 30 és 31 számában közlött levelem kiegészítésül szolgáljon e sorok tartalma, melynek feladata, kifürkészni, valjon a higanykór jelei, bárha sok egyedi kóresetekben színleg majdnem jelképezik a bujakór tüneteit, de azért korántsem ugyanazok, mert a két kór egyenkinti taglalásánál kitűnik a két kór közti jelekben felfalálható különbség.

Tagadhatatlan s a tapasztalás által szentesített tény: hogy a higany czélszerűtlen, esztelen adagolása, elvonó táplálékkal, gyöngítő étrendszerezéssel párosulva, képes a tengélet annyira aláásni, hogy részint a szervezetben előidézett változások, részint az életerő kimerülése által halált is okozhat.

A higany ezen káros hatása hogy történik, csak elmélkedés útján lehet meghatározni, de biztosan állítani képesek nem vagyunk. Tény az, hogy a higany hosszabb használatára a vér fehérségében, rostonyában s tekecsében veszteget szenved, s a savó mennyiségében gyarapodik. Valószínű hogy a higany a vér fehérsége fele anyagaival összeköttetéseket alkot (Albuminate), melyek nyál, székelés s izzadság által a testből kiküszöböltetnek, s ez által a vér minőség és mennyiségileg változást szenved; a vér ezen meghigitása által az egész test táplálásában megtámadtatik.

Több korbúvárok tapasztalatait fűrkészve azon észrevételeket olvashatni — mert megvalloim hogy gyakorlatomban még ilyen kórszövmény nem szolgáltatott gyógyászati tárgyat — hogy mind a két kór egy testben is szövetkezik, a tengélet megrontja a gyógykezelésnek kuruczul ellenszegülve, s sokszor le nem győzhető nehézségeket gördít a gyógyász elé. Ily körülmények közt azon kérdés ötlök fel az orvosban: valjon vannak e oly kórismei segédeszközzeink, melyek által egyik vagy másik kór, vagy pedig mindkettőnek jelenlétét meghatározhatjuk.

Ezen kérdés valószínű megfajtására előre kell bocsátani a higanykór jellemző tüneteit; ezeket a szerint a mint a betegágnál előtűnnek, kórtanilag taglalva és ösmerve, a búvárkodó orvos közülük alkalmilag kiszemelheti azokat, melyek a higanykórt, s melyek a bujakórt illetik. Ezen kórtani jelek szigorú taglalásain kívül, mint tapasztalati kórismei segédeszköz szolgálhat a kénköves fürdők s a villamosság megkísérlése, mivel némely észlelők tapasztalatai azt bizonyítják, hogy ha ezen két szer használatára a fénforgó bántalmak enyhülnek s a higany adagolására súlyosbodnak, a bujakór megszűnt, ellenkezőleg a testben még jelen van.

Nem czélom hosszú értekezéssel untatni a türelmes olvasót, mit még is megtennék, ha soraim valami új felfedezéssel lebilincselhetnék kíváncsiságát. A gyakorlat embere csak száraz az életből meritett tárgyakkal foglalkozik, s azokat mint ön mint felebarátja hasznára, tudománya gyarapítására felhasználja; kimerítőleg csak annyiban szólhatok, a mennyiben e becses lap terjedelmével illendően megfér. De megengedi a kegyes olvasó, hogy az ily tárgy megvitatásánál más forrásból is merítsek, s ezen alkalommal Waller tanár cikkét veszem igénybe (*Prager Vierteljahrschrift* 1859. 3. kötet), kinek nézetével s az e cikkben a higanykórosságról letett tapasztalataival minden üggyársam osztozni fog.

A higanykór (Mercurialismus) neve alatt különféle kóralakokat értünk, melyek a higany használata,

vagy általában annak egyes egyénekre történt befolyása következtében keletkeznek. Ezen kóralakok némelyikénél a higanynyali okszerű összeköttetés valóban be van bizonyítva, s ezek a higanykór nevet jogosan viselik, de sok más kóroknál azt bebizonyítani nem sikerült, s így a higanykór elnevezése igazolva nincsen. Mindenek előtt szükségesnek látom a higanykór általános jeleit leírni, s ezek után egyes jeleit a bujakóréval összehasonlítani, hogy a két kór közt fennálló lényeges különbség, s a tapasztalás törvényszéke által meg nem erősített állítvány kitűnjék: hogy a higanykór az alkotmányos bujakórnak szülő anyja. —

Melyek tehát a higanykór jelcsoportozatai?

Ezek részint a higanynak a bőrre vagy a takhártyára eszközlött étető, maró befolyásának, részint felszívódásának köszönik eredetüket.

Az első csoportozathoz számítandók: higanyos bőrpír (Erythema) és kütég mely utolsó sokszor a higanykenőcs egypárszori bedörzsölésére is támad. Ide tartoznak a hólyag s pörk képződések a bőrön s takhártyákon, nevezetesen a nemző részeken (a higanykenőcs vagy highalvag olvadéka alkalmazására.)

A második csoportozat legkitűnőbb, s leggyakoribb kórjele a szájbántalom, higanykóros szájrlob, higanykóros nyálfolys (ptyalismus), mely mind bonczani viszonyánál fogva, mind fokára s alapjára nézve különböző kórfolyamokban különli magát:

a) a foghús duzzadása, lazultsága s vérzésre való nagy hajlama;

b) az egytetemes száj- s torok takhártya takárja, rendszeren az előbbivel társulva;

c) izzadmányos kórfolyamok, különböző kiterjedésben, a nyelv szélein, foghúson, a pofa belső oldalán, a lágyinyen, s a mondolákon;

d) ugyan ezen részek fekélyedése, ritkábban üszkösödése.

A higany kül s bel használatának kóros befolyása ezenkívül még az egész bélcatorna sokféle változásaiban u. m. étvágytalanság, gyomorzsába, hányás, bélgörcs, hasmenés, sőt még vérhas alakjában is mutatkozik.

Mindezen előszámlált kórjelek legtöbb esetben minden láz nélkül, vagy ezzel szövetségbe jelenkeznek. A kenőgyógymód alkalmával, az elszámlált kórjeleken kívül, vértorlodást a fej s tüdőhöz, a szívhez önnön magam is tapasztaltam. Ha a kenőgyógymód igen hosszas időre terjed, s főképen ha az illető egykoruan igen szigorú étrendre szorítatik, az előbbiekhez elsoványodás s vérhiányos külem szövetezik, de mint utolsó levelemben említém, a beteg állapotjával megegyező rendes táplálásra ügyelvén, nemcsak hogy a tengélet csorbát nem szenved, sőt rendszeren gyarapodik, föltéve, hogy az illető egyének más tekintetben egészségesek. Tapasztalásom s a legtekintélyesebb kóródások is tanusítják azt, hogy az elszámlált higany használata okozta kórjelek óvatos kezelés, s a körülményeknek megfelelő étrend mellett elháríthatók vagy igen kis fokban fejlődnek, s nevezetesen a szájbántalom nagyobb fokú bántalmazása biztosan elkerülhető.

A rajzolt jelenségeken kívül a higany befolyásának még az úgynevezett higanyrezgés és betvegy (tremor ex cachexia mercuriali) tulajdonítatik. Gyakorlati működésem alatt számos beteheimnél higanynyal történt belső és külső gyógykezelés következtében ezen kóralakot nem észleltem, s valamint dr Waller úgy mások is csak oly egyéneknek tapasztalták, kiket foglalatosságuk kényszerít a higany folytonos behatásának magokat kitenni, u. m. bányászok, kalaposok, aranyozók s. a. t.

Ha a leirt higanykór jeleit összehasonlítjuk a bujakóréval, azon folyomány következtethető, hogy az eddigi tapasztalással meg nem fér, sőt képtelenség azonosságukat állítani. Ezen merész állítványt csak is onnan lehet magyarázni, hogy a melléte harezolók tisztán csak előfeltételekre s be nem bizonyított tényekre támaszkodván, a higanynak nagyobb számú, mellékes kóros hatást tulajdonítanak, mint azt az eddigi tapasztalás nyomán okszerűen tehetik. Nem lesz érdek-

telen azon egyes kórjeleket taglalni, melyekből a két kór azonosságát bebizonyítani igyekeznek.

1-ör A bőrkütegek. A mindennapi tapasztalás tanúsítja, hogy a higany belső használatára soha nemcsak aféle kütég nem támad, mely a bujakór-kütéggel némi hasonlóságot mutatna, de általán semmi kütég nem keletkezik, s ha az idült higanykór-betvegynél bőrkütegek észleltettek, azok vagy a higany helybeli behatásából vagy más okokból támadhattak.

2-ör Bőrfekélyek. Ha szigorúbban megvizsgáljuk az ily higanyos jellegűnek elnevezett bőrfekélyeket, kitűnik, miszerint ezeknek jellemzése oly általános, határozatlan és hiányos, hogy minden ebbeli tájékozás lehetetlen, vagy pedig oly sajátságai emeltetnek ki, melyekből a fekély bujasenyves jellemét következtetni nem lehet. A bőrfekélyekre nézve továbbá a tapasztalásból azon tanulságot vonhatjuk, hogy a higany belső adagolására nem bujakórosoknál soha bőrfekély nem keletkezik, s egyszersmind azt is, hogy a már meglevő bujakóros bőrfekélyek a higanynyali kezelés befolyása alatt nem mindenkor a kívánt sikerrel gyógyúlnak, sőt ellenkezőleg gyakran nagyobbodnak s a váladék minősége megváltozik, a fekélyek elevesednek, sőt megüszkösödnek; ugyanazon tapasztalásból tudjuk továbbá, hogy a rosszúl vezetett, vagy czélszerűtlenül választott higany-gyógymód befolyása alatt, a fennálló bujakóros kütegek, u. m. gümők, tüszögek, bibiresők, nem hogy felszívódás által elvesznének, sőt inkább fekélyekké fajulhatnak. Ha ezen eseményeket mint higanyosakat jellemezzük, hagyján, de meg kell jegyeznünk hogy a fekélyek, s a kütegek eredetileg a bujakór terményei voltak, s csak a higany gyakorolta a már meglevő bujakóros kórfolyamokra ezen kóros befolyást. Az egészről azt kell következtetnünk, hogy az említett körülmény a buja- s higanykór szövetkezését tünteti előnkbe, melyek utóbbika azok elhárítása után czélszerű gyógykezelés s étrend mellett mielőbb eltűnik, midőn az első daczára annak fennálhat, vagy későbbben visszatérhet. De másképen van a dolog a szájr fekélyeivel; a higany a szájr takhártyájára nézve különleges viszonyánál fogva nem bujakóros egyéneknek is, gyakran kis adagbani használatra is fekélyedést támaszt a nyelven, foghúson s. a. t. de ezeket eredetükre visszavinni sem nehézséggel nem jár.

3-ör Különös súlyt fektetnek a higanyelleni gyógyászok a csontszúra, üszkösödésre és csontdagokra, s többen közülök azon nézetben vagy inkább elfogultságban élnek, hogy a higany adagolása nem bujakórosoknál is a nevezett csontbántalmazásokat képes előidézni; mások meg azt vélik, hogy csak a higany teremti bujakórosoknál e csontbajokat. Ha a betegágnál tett tapasztaláshoz folyamodunk, azt látjuk, hogy azon számtalan kóresetekben, melyekből világosan kiderül, hogy a higany semmiféle készítményével nem éltek, e csontbajok ép úgy észlelhetők, mint a higanynyal kezeltékben, s valjuk meg hogy az e nézet mellett harezolók ezt semmi hiteles adattal nem támogathatják.

A higany-gyógymód ellenei a nézetök szerinti csontbaj megállapításában leginkább a vegytanon lovagolnak, mely szerint a csontokban higany fedeztetett volna fel. De ez mit sem tanusít, mert azon esetekben csak a higany jelenlétét bizonyították be, de a csont minőségéről semmi említést nem tesznek, s Overbeck kísérletei nyomán (l. OHL. julius havi 31-ik sz.) a higany befolyása alatt a csontok érintetlenül maradnak — A Wiener Med. Wochenschrift 1858 évi folyama 40—42 számaiban dr. Hermann az orvosi világgal azt akarja elhitetni, hogy az Idriai munkásokon észlelt csontbántalom, szú, és csontbeli fájdalmak a higany hatásának tulajdonítandók, s ezen nézetét azon önkényes s előfeltételes védvekel támogatja, hogy Idriában az ottani lakosoknál jó erkölcsű élet modoroknál fogva első bujakór ritkán, s másod és harmadrendű elő sem fordul s hogy némely megvizsgált egyének vizeletében higany fedeztetett fel. Mindezen védokok semmi képen nem bizonyítják azt, hogy azon észlelt csontbeli bántalmazások nem bujakóros természetűek voltak.

Ezen rovatba tartozik feljebb idézett levelemben vázolt azon kóreset is, hol korántsem a használt szürke kenőcs okozt

ta mindazon leirt kórterményeket, s korántsem egyszerű higanykört képzelünk azon esetben, hanem mint a körülményekből ítélve megemlítém, azon bántalmazások keletkezésében a húgycsőtakár s a dob sokkal nagyobb szerepet játszanak, mint a fantetük elpusztítására használt higanykenőcs.

A mondottakból kitetszik, hogy a higanyos csontbántalmazások létezését még be kell bizonyítani, de a bujakóros csontbajok lételet emlékeztet haladó idő óta kétségbe vonni nem lehet. Hasonlóképen alakul tudományunk a máj, lép, és vesék bujasenyves kórfolyamaira nézve. A vegytan ugyan ezen szervekben is felmutatá a higany jelenlétét, a nélkül hogy a megvizsgált kóresetekben ezen szervekben különös anyagi változás fedeztetett volna fel. Több kórodai s kórboncz-tankönyvekben, a többek között V i r c h o w állítja, hogy az ő általa elnevezett máj- lép- amyloid-féle — mások szerint szalonnás elfajulás a bujakór terménye; de némelyek azt is állítják, hogy nevezett kórállapotok mint idült higanykór jelei is felléphetnek. Nevezetesen a bujakóros májelfajulásnak ekkor ösmert kórboncz-tani jelei korántsem oly határozottan jellemzők, hogy azokból tudományos joggal annak jelenlétét döntőleg következtetni és májszemcsésedésnek (granulirte Leber) el nem ösmerni lehetne, mert a bujakóros májelfajulás, s a szemcsésedett máj közt eddig ösmert kórboncz-tani jeleiből, megvalloim gyöngeségemet, lényeges különbséget fölfedezni képes nem valék. Az életben csak az alkotmányos bujakór tünetei-nek jelenléte, és más alkotmányos kórbetvegyek kizárásával lehet némileg hasonosság útján e májkört feltételezni, s azon jellemző körjel, melyre a kóródások az életbeni kórismét leginkább alapítják: a máj felületén tapintható egyenetlen csomós emelkedések, nemcsak a bujakóros hanem a rákos elfajulásnál is észlelhetők. A fenn érintett körülményre W a l l e r tanár 12 évi saját tapasztalása azt válaszolja, hogy a nevezett szervekben szalonnás elfajulást csak oly bujakórosoknál látott, kiknél semminemű higanynyali kezelés nem történt, azon számtalan, higanynyal többszörösen kezelt kóresetek közül egynél sem.

4-er. A higany-betvegyet (cachexia mercurialis) W a l l e r tanár a higanynyali gyógykezelés alatt keletkezni nem tapasztalta, s eddig észlelt s gyógyított számos bujakóros betegeimnél sem láttam. Ha e kór lételet hajlandók volnánk be megengedni, azt még is meg kellene engednünk, hogy ezen betvegy mivoltát még nagy homály fedi. Azt sem tudjuk, hogy valjon a vérben sajátnemű változás történik e, vagy ezen betvegy általán mint aszkór (marasmus) lép föl; — meg azon kérdés sines megöldva, hogy az úgynevezett higanyos zsábat és csúzt (neuralgia et rheum. merc.) tisztán csak a kérdésben levő általános bántalom kórjeleinek kelljen e tekintenünk? De ha a betegágnál mindennapi észlelésünkkel azt tapasztaljuk, hogy a higany, bár hosszas ideig tartó s nagy adagban történt adagolására, megfelelő étrend s tiszta légbeszívás mellett az illető betegek táplálásukban minél kevesebb csorbát szenvednek, s ellenkező esetben hirtelen összerogynak, elsoványodnak, emésztésüket, színöket elvesztik, — akaratlanul azon gondolat keletkezik a bűvárkodó orvosban, hogy valjon a higany-betvegy nem inkább a nevezett mostoha körülményeknek, mint a higany befolyásának tulajdonítandó, melyek bányászoknál s egyéb, a higany folytonos befolyásának kitett egyéneknek működnek, s a betvegy keletkezésénél nem kell e azokat nagy fokban hibáztatni; vagy talán ezen körülmények magok eredményezik a betvegyet? Biztosan állíthatjuk jelenleg hogy alkotmányos bujakór létezik, de hogy higany betvegy általánban vagyon, vagy hogy ez ugyanazon — vagy hasonló kórfolyamokat teremthet egyes szervekben mint a bujakór, az még koránt sinesen bebizonyítva.

L A P S Z E M L E.

(M) A hegédés! kiszegely (ectropion cicatriciel) gyógykezelése a szemhéjak ideiglenes összevarrása által, D e b r o u tudortól.

A szemhéjak összevarrása az anaplasticus műtétek sorába már régebben felvétetett. Ujabban D e b r o u Orleansban

ezt jó sikerrel föleleveníté oly eseteknél, hol a pokolvar üszkös pörkeinek leválása után a hegédés folyama alatt a szemhéj annyira rövidül, miszerint annak rendes nagyságát és irányát csak szemhéjképzés által s akkor is csak nagy nehezen lehet helyre állítani.

Az eltorzítás támadásának mechanizmusa általán ismerve van. A pörkök leválása után szemcsésedő sebfelület áll elő, mely arányban a hegképzéssel mindinkább összehúzódik. Ezen folyamat alatt a mozgékonyabb részek, a kevésbbé mozgékonyak felé húznak, a szemhéjszél ennél fogva a szemöld vagy a pofafelé vándorol, s többé-kevesebbé erősen a szemgödör szélével egyesül.

A legszorgosabb kötözés sem képes a gyógyerő ezen visszas működését megakadályozni. Akármit tegyünk, a seb hegédése kifordítja a szemhéjat, s eltorzítja az arcot.

Hogy a bajnak elejét vegyük, a szemhéj erőművi viszonyait mind meg kell változtatnunk; a mozgékony szemhéjszél rögzitenünk, a szomszéd lágyrészeket pedig arra kell kényszeritenünk, hogy a mesterséges feszpont felé közeledjenek. Akkor pedig, midőn ezen önkényes csúszás lehetetlen — midőn t i. a nagy anyagvesztés miatt a sebajkak igen messzire esnek egymástól s a seb csak genyedés útján hegédhet be, a szemhéjszél rendkívüli rögzítését mindaddig fenn kell tartanunk, míg a seb egész területéből képzett hegcsövet mind en összehúzóási hajlamát el nem veszti.

A szemhéj erőművi viszonyainak ezen változását azáltal érjük el, ha a két bőrfüggőnyt varrás által egymással egyesítjük, még azon esetre is, ha az egyik tökéletesen ép volna. Ez úton a szemhéjrés-tágulatot annak ideiglenes elzárásával, az ectropiumot mesterségesen előidézett ankyloblepharon-nal gyógyítjuk meg. Az anyagvesztés pótlását a természetre bizzuk.

A szemteke némi elővigyázat mellett a szemhéjcsukulat következtében nem szenved s annak megszüntetése után rövid időre előbbeni erejét visszanyeri.

A szemhéjszélek összenövészése állítólag nem nehéz, de fölbesítésök — a műtétel első szaka — kissé kényes. Az eljárás röviden a következő: a szemhéjat apró fogú csipeszszel (p. a dents de souris) csipjük meg és távolítjuk el, mire görbe ollóval mindegyik szabad szemhéj széléről egy többé-kevesebbé széles csíkot metszünk ki akként, hogy a szemszörök eredeti helye, vagyis a szemhéjszél mellső ajka megkiméltessék; a műtét második időszakában a szemhéjakat 4—5 csomós varrattal egyesítjük, a tüket a vérző felület közelében vezetvén át, s a fonalak kötésénél arra ügyelvén, hogy a felsebesített felületek egymással érüljenek. Az utóbbira annál nagyobb figyelmet kell fordítanunk, mivel a sebes részek rendesen keskenyek s a legkisebb mozgás a vastagság irányában képes azokat egymástól eltávolítani s a műtétet meghiusítani. R i c h a r d ez oknál fogva azt tanácsolja, hogy az elmetsett szalagocskákat mindenkor legalább is 3—4 millimetryire kell szabni s leginkább a szemhéj belső színének takhartájából kívágni; D e b r o u és mások kevésbbé pazarok. Ugy látszik, hogy a felsebzés teriméje az esettől is függ. Ott, hol a kifordított szemhéjon a köthártya már duzzadt, van elég anyag, mit fölbesíthetünk; hol idült kiszegélynél a heg erős összehúzóására kell számítanunk, szintén szélesebb sebet kell képeznünk. Ellenben finom lehet a metszés ott, hol a szemhéjak rendes vastagságuk, vagy hol a hegtől csak gyöngye és lassu vonást várhatni.

A szemhéjszéleket egyesítő heg idővel csaknem elenyésszik, s a szemszörök egymásra feküsznek; midőn tehát a szemhéjcsukulat elválasztásának ideje megérkezett, alig marad a szörök közt egy kis tér a metsző műszer vezetésére. A műtettel ezen utolsó időszaka ennél fogva nagy óvatosságot igényel hogy a szemtekét meg ne sértsük. S ez oknál fogva csak is tökéletlen ankyloblepharont képezünk, a szem mindkét zugát nyitva hagyván. E nyílásokon nemcsak a könyek és a köthártya váladéka üríttetnek ki a csukulat alatt, de finom vájt kutasz is vitethetik be veszély nélkül annak feloldása alkalmával. Végre az eljárásnak még azon fontos előnye is van, hogy az

ankyloblepharon részletes, akaratunk elleni megújulását is akadályozza.

Azon kérdésre nézve, mily soká kell a szemnek csukva maradni, határozott feleletet nem igen adhatni. Erre a sértés minősége s az anyagvesztés helyreállításának módja legnagyobb befolyással bír. Hol a műtéttel csak elejét akarjuk venni a bekövetkezendő bajnak, ott valószínűen rövidebb idővel érhetni be, mert a környék lágy részei még épen nem, vagy csak keveset nőttek oda a környékhez s könnyen csúszhatnak a fespont felé. Hol ellenben idült heges kiszegélylyel van dolgunk, a heg átmetszése után a szemhéjat helyre húzhatjuk ugyan, de a szemöld s a pofa részei nem engednek, minél fogva az anyagvesztésnek a szemcsésedés hosszas folyama által ki kell pótolgatni. Ha blepharoplastikához folyamodunk, megrövidítjük ugyan a gyógyfolyamot, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a lebeny első hegedés útoni odaforrasztása után is, a heg, mely annak alsó felületén képződik, tetemesen összehúzódik még akkor is, ha genyedés be nem áll, annál inkább pedig akkor, midőn az első hegedés egészben vagy részben nem sikerül. Hogy a seb szélessége és mélysége szintén nagy fontossággal bír, magától értetődik.

Mindezeknél fogva a mesterséges szemhéjcsukulatot hol hosszabb hol rövidebb ideig fenn kell tartanunk; a harmadik hónap eltelté előtt, azt ritkán lehetend megszüntetni, néha egy egész évig is meg kell maradnia. Mostanlag csak következő általános szabályokat állíthatni fel:

1. A szemhéjcsukulatot fenn kell tartani az anyagvesztés tökéletes helyre állításáig.

2. Hogy a szemhéj kifordításától a szemhéjak felszabadítása után se kelljen félnünk, nem elég hogy a pörk által okozott seb a szó szoros értelmében behagedt legyen; szükséges ezenkívül, hogy a szomszéd mozgékonytá tett takarók azt mindenhol fedjék; szükséges szemhéjképzésnél hogy a lebeny alsó felülete összehúzódását elvégezte; végre szükséges hogy a seb genyedés általi gyógyulásánál a hegcsövet sorvadása (atrophia) tetőpontjára hágott legyen, melyen túl többé nem rövidülhet.

3. Az imént leírt időpont fölismerése nem könnyű, de megközelítőleg elérkezettnek vélhetjük azt akkor, midőn a szóban levő részek puhaságukat, mozgékonyágukat és rendes színöket ismét visszanyerték, (*Gazette heb.* 1860 nov. 9 sz.)

(M) A húgyesőtakar (Tripper) gyógyításához.

Tudva lévő dolog, hogy a húgyeső mentében kisebb-nagyobb mennyiségben elszórt taktűszők (Schleimfollikel) megfertőztetvén a takaró ragály anyag által, a gyökeres gyógyulásnak legmakacsabban ellenállanak s a visszaesés gyakori okai. A gyógyulás nehézségét megfejtik a tűszők bonczitani viszonyai. A 3—5 milliméternyi üreggel bíró tűszők vékonyka, a cső szája felé néző nyílással végződnek. A cubeba vagy copaiva gyógyanyaggal terhelt vizelet ennél fogva üregeikbe nem hathat; de befőcskendésnél is csak nehezen juthat a folyadék a szűk összetapadó nyílásokba.

E bonczitani viszonyok alapján Diday tr. azt tanácsolja, hogy belső szerelésnél a betegek a takaréllenes orvosok vétele után a vizeletet a húgyesőben minél hosszabban — óra számra visszatartsák, minek könnyebbítésére egy általa készített csipeszt is ajánl; — befőcskendésnél pedig a folyadék behatolását a tűszőkbe az által elősegíték, hogy a húgyesövet elől a nyílásnál és hátul a boréknál ujjakkal összeszorítván, felváltott egymáshoz közeledő mozgásokkal a folyadékot mindinkább összenyomván, a kisdud üregek kitöltésére is kényszerítsék.

D. a többi közt több esetet említ (s ilyen esetekkel gyakrabban találkozhatni), hol illetően tűsző a húgyesőnyílásba nyílt s ámbár csak egy-egy csepp nyelést választott el, ragálya által mégis a már meggyógyult kankót újra előidézte. Némelykor e tűsző nyílása bedugulván, erősebb lobra és kisdud tályogra szolgáltat alkalmat, mit azonban a Beau által leírt, felette ritkán genyedő s az előbőr visszatüremlése helyén székelő nyirkedény csomótól (varix lymphaticus) meg kell külön-

böztetni. E tűszők gyógyítása is nehéz. Diday kötötűt, kutaszt visz be a tűsző üregébe egészen a fenékig, s azt azután alája tartott gyertya vagy szesz lánggal mindaddig izzítja, míg a szövetek fehéredése s a hallható szercegeségből a kellőképen történt égetés be nem bizonyult. A makkot a türe tűzött papirdarabbal védi a gyertyaláng ellen. (*Gaz. hebdomadaire.* 1860, nov. 9. sz.)

(M) Sóska savas czereny (oxalas cerii) a terhesek hányása és hányingere ellen.

Simpson edinburghi tanár javaslata folytán t. olvasóinknak a *Bromnatriumot* ajánlottuk volt a legbiztosabb szernek a dysmenorrhoeicus fájdalmak enyhítésére és megszüntetésére; ezt azóta többen közölünk a nemzőszervek idegeinek izgatottságánál — gyakran férfiaknál is — csaknem sajátos hatásúnak tapasztalták. — Nem kisebb siker reményével hozzuk fel most a nagy nőkor-gyógyász ajánlotta szert a terhesek — együttérzési — hányingere ellen. A tudós tanár előadásai alkalmával az ide vonatkozó és hol jó sikerrel, hol minden eredmény nélkül alkalmazott bódító, izgató, másító, üdítő s több efféle szereket mind elszámolja. Ilyenek a mákony és annak készítményei, a kéklensav, a lég- és szénsavas bismuth, az égény, a szénsav champagni és vizes ital alakjában, a creosot, a salicin, (mit kivált az angol orvosok 2—3 szmrnyi adagban 3—4-szer napjában rendelnek) a légsavas ezüst és ecetsavas ólom. — Mindezen szereket fölött S. legegyszerűbb és legbiztosabbnak találta a sóska savas czerenyt, és pedig nemcsak a gyomor másod — a nemzőszervekből kisugárzó s azoknak épéleti vagy kóros elváltozásából származó — bántalmainál, hanem elsőd gyomorkóroknál is.

A cerium, mint tudva van, egyike a ritkán előjövő érczeknek, mely évszázadunk első felében fedeztetett föl, s kivált Skandináviában némely más érczekhez kis arányban vegyítve jön elő. A didymiumtól, melylyel kiválóan egyesítve található, sóska sav által választatik el, innen van, hogy ezen só alakjában a legkönnyebben kapható.

Hatása csilapító és erősítőnek is látszik, s az ezüst és kéneny sóval némi hasonlatossággal bír.

S. 1—2 szemert rendel egy adagra, labdacs és por alakban tragant mézgával, s ezt 3—4-szer, sőt többször is ismételteti napjában. Jó hatása gyakran rögtön előáll, máskor csak több napi használat után. (*Med. Times*)

(M) A Vittáncz (chorea) gyógyításához.

A londoni „St. Thomas” kórházban 1858-ban 54 egymáshoz hasonló körülmények közt e kórban szenvedő beteg ápolgatott. Ötvennél ezek közül három főszert alkalmaztak, egyenkint vagy egymásután; 16 esetén t. i. kén sava s horganyt (sulfas zinci) 20-nál mire csa savas hamanyt (arsenis potassae) és 14-nél vaskészítményeket. Meg kell jegyeznünk, hogy ezenkívül a hatályos, langyos vagy hideg zuhanyozások vétettek igénybe minden betegnél, hol erre nézve ellenjavallat nem létezett. Négy beteg kivételes körülmények miatt külön ápolásban része sült.

Az általános statisztikai eredményt a következő pontokban foglaljuk össze:

Sulphas zinci: 16 beteg közül 13 felgyógyult, 3 javult; de ezek közül 2 távozásakor oly jól volt, hogy gyógyultnak szinte mondható. Másrészt az elsőbbség közt volt 3 beteg, kiknek javulását részben vaskészítmények eszközölték; egy esetben a horganynak semmi hatása nem volt. E szerint 16 eset közül 14 a horgany vétele alatt javult. A leghosszabb gyógyulás 123, a legrövidebb 13 napra terjedt; egy betegre átalán 44,6 ápolási nap esik.

Vaskészítmények: 14 beteg, mind meggyógyult. A kórházban mulatás leghosszabb időszaka 121 nap, a legrövidebb 6 nap; átalán 44,2 nap egy betegre.

Liquor potassae arsenicalis: 20 beteg, 18 meggyógyult, 1 javult, 1 meghalt. A gyógyulási napok ma-

ximuma 55, a minimum 6 nap; általán 37,2-ápol. nap egy betegre.

Ezen eredmények, mint látni, nem szólnak a horgany kiváló gyógyereje mellett a vittáncz ellen. A vas biztosabban látszik működni; a mireny biztosabban és gyorsabban. A mirenyvel gyógyított esetek azonfelül még a legsúlyosabbak is voltak, s az egy halálozási eset is ezek közt említették föl. (*Medical Times* 1859. sept. 7. sz.)

(M) Felvashalvag (Sesquichloretum ferri) izzadmányos és ronszó torok és göglobnál (angina et laryngitis exsud. et diphtheritica).

Aubrun tr. 20—40 cseppet töltet a felvashalvagból egy pohár hideg vízbe, a kór foka s a beteg kora szerint. Eből a beteg midőn ébren van, öt percenkint valami két kávéskanálnyi kap, és $\frac{1}{4}$ óránként ugyanannyit, midőn alszik. Közvetlen a vashalvag vétele után egy kanálnyi hideg tejet nyel le ezukor nélkül.

E szerelést több napig a legnagyobb szigorral folytatja, az első három nap a beteg álmát sem kimélve, mert a tapasztalat arra tanította, hogy az álhártyák csak a harmadik napon kezdenek fölérnyedni és leválni.

Az orvosságnak mindig üveg-pohárban vagy porcelláncsészében kell kevertetni és tartatni, mert érczedényben elbomlik. Ugyanez oknál fogva kerülni kell minden ételt, mely a vas-

készítményre vegybontólag hathatna; első napokban legczél-
szerűbb a hideg tej.

A külső szerelés A. szerint csak alárendelt haszonnal bír sőt egészen mellőzhető.

Ha a szerelés nem kezdetett meg idejekorán, gégemetszés válhat szükségessé, de a vas használatát mindamellett folytatni kell. — 39 eképen szerelt beteg közül felgyógyult 35; kettőnél alkalmaztatott a gégemetszés. (*Gazette hebdomadaire*.)

(K.A.) Állgöres egy újszülöttnél, vizelet-rekedés következtében.

Egy fi-újszülött, születése után hosszantartó álomba esett, melyből 30 óra elteltével fel kellett költetnie. Midőn szájába vizet próbáltak be tölteni, kitűnt, miszerint szájjár van jelen, mely alkalommal a tagok néhány gyöngé rángásai álltak elő. A gondos és értelmes anya figyelmezteté környezetét, mikép a csecsemő még vizeletet sem bocsátott s orvos után küldött. Ez meg tévén a vizsgálatot, úgy találta, hogy a csecsemő fitymája künyülással nem bírt, azonban az előbőr és makk közt vizelet-gyülemet nem talált. Erre a fitymát szike segítségével illető helyén átfűrván, iparkodott azt hátrahúzni s a makkot ily módon szabaddá tenni, s ekkor vette észre, mikép a húgycső szájazata egy vékony hártácskával szintén el van zárva. Midőn ezt egy hegyes kutasszal átlíktá, rögtön megindult a vizelet, a szájjár megszűnt s a csecsemő hangosan sírni kezdvén, teljesen magához jött. (*Gazette des hôpitaux* 84. 1860.)

T Á R C Z A.

Eszmék a haza egészségügyeinek szervezése körül.

Korányi Frigyes tudortól.

I.

Szerkesztő úr! Valamivel több mint két éve, hogy Londonban időzve *Golden Square* egy kis — családiasan barátságos vendéglőjében szívánk délutáni szivarunkat, H. barátunk, társaságunk ezen mindig derült és derítő tagja távol volt, komorabb kedélyünk megfosztva ezen szellemi gerjesztőtől talán a füst-ködös égboltozat benyomásának engedve mélyebb, sötétebb színezetet öntött el gondolataikon, — hallgatógon ültünk mindketten jó ideig, az első szó, melyet váltánk bizonyossága volt annak, miszerint mindketten egynemű gondolatokkal foglalkoztunk. Összehasonlítók Angolhon szabad, szabadságában tevékeny, tevékenységében boldog népét, akkor még igen boldogtalan hazánk bilincsekben tespedő fiaival, kiknek egészséges beleibe inquisitori kegyetlenséggel öntettek a zsibbasztó, vérfertőztető mérgek, a lélekzet elszorult keblünkben s belőle egy sohaj tört ki, mintha fohászkodni akarnánk *Bajzával*:

„Oh népek istene

Küldj egy reménysugárt!”

És valóban a reménysugár áttört a sötét borulatra, a legbensőbb meggyőződés czáfolhatlanul deríté föl a láthatárt. — Az nem lehet, hogy nemzet, mely küzdelmek közt nőtt fel ezredévéssé, küzdelmekben gyarapította és bizonyította be erejét, hogy ily erőteljes nemzet, ha az óriási csapások első hatása alatt meg nem semmisült, ne legyen képes széttrönni bilincseit: ha erejét egyesítve akar és tesz! De akarni és tenni kell, akarni nem mint gyermek, ki szeszély befolyása alatt neki megy a mázsás kőnek, hanem mint férfi, ki nap nap után szíjas türelemmel edzi izmait, tenni kell nem riadva vissza az erők és akadályok között látszó aránytalanságtól, nem a siker idejének bizonytalanságától — tenni kell mindenkinek erejéhez és köréhez képest.

S hol hát a kör, melyben mi a giganticus munkának napszamosai lehetünk? — A választ nem kelle keresni, a szellem köre az, az eszméké, melyek finomabbak és áthatób-

bak, semhogy fogházuk még feltalálva volna, az eszméké, mely csöndes zajtalan működéssel óriási műösszeget szül, mint a napsugár, mely előtt mint igézet alatt hanyatlanak a szuro-nyok, hullanak a lánczok.

Hogy a szellemi haladás organicus egységében mily szerepet játszik az újkori alapokon fektetett orvosi tudomány, azt fennhangon — vigasztalólag mondá az öntudat. És nem volt kétségbe az önismeret szava sem, mely miután gondolatunk átfutotta mindazon mostoha körülményeket, melyek nálunk mint sok másoknál annyi ifjúkori vágyat, reményt, jóakaratot dermesztettek és fonnyasztottak el — végül erőnkbeni bizalmunkat a józan számítás préssébe kényszeríté, nem volt kétségbe ejtő, mert fennmaradottnak és még mindig el nem késettnek láttuk a hivatást, ébresztetni és ösztönözni azokat, kiknek kedvezőbben kínálkozik az alkalom magokat kimívelni, s ezen hivatásban még mindig elég háládatos osztályrészt láttunk, mely nekünk a haza köz küzdelméből juthat.

Ezen gondolatmenet szüleménye volt a pályáiratok és pályakérdések kitűzése, melyet ön szerkesztő úr valósítván: alkalmat szolgáltatott nekem azon felszólításra, melyet lapjának ez évi 14-ik számában hazánk orvosaihoz intézni szerencsém volt.

Az élénk részvét, melylyel indítványom találkozott, igazolta akkori szavaimat, melyekkel magamat az orvosok közérzetének tolmácsául vallottam, s ezen részvétért csak azért nem mondok köszönetet, mert a teljesített kötelesség önértetének szava sokkal méltóságosabb, semhogy annak bárki is szószólójául volna hivatva, minden egyes előmozdítója ez ügynek jutalmazva érzendi magát, ha látja, hogy áldozatával valódi elősegíti a hazai tudományos fejlődést.

II.

Azonban az idők folyama, mely két év előtt még oly csöndesen látszott hömpölyögni, miszerint érdemül kellett felróni, ha valaki bucolicus türelemmel gyűjtögeté a köveket, melyeket majd egykor utódaink valának felhasználndók a haza és tudomány dicsőségére, az iők folyama mondom, áttörte az idétlen gátokat, miket rövid látású szellemek, irányának, erejének fékezétre letűztek nagy diadalrobajjal. Az eszmé-

nyek rendíthetetlen értelmű tények által igazolták a pályakérdések ügyében írt szavaimat: „Hazánk hosszú álmából ébrednek — a lendület sokkal általánosabb, semhogy a sorsnak egy szeszélyét láthatnók benne, a lendület végzetszerű.” — Most bátran hozzá tehetjük: a haza elnyomott erői bírálatos küzdelemre ébrednek. Mint az egyes emberi szervezetben, úgy a nemzetek testében ezen küzdelem lázas izgatottság jellemét ölti fel; az államférfiaké a nehéz orvosi feladat a kelletén túllárado erőket fekézti, az elmaradottakat ösztönözi s az erők összegét harmonicus együttműködésre egyesíteni, hogy a bírálatból épség, egészség háramoljék a szervezetre.

Megjött az idő, melyben tetté kell válni az ígének, mely halhatatlan Széchenyink ajkáról hangzott el: „Magyarország nem volt, hanem lesz!” S minden hazáját szerető, a körülményeket megfontoló ember keblében él a meggyőződés, miszerint Magyarország vagy most lesz, vagy soha. S azért most már nem elegendő a hangyatiürelmű tevékenység: most szükséges éles szemmel, átható észszel és hathatós kézzel, gyorsan és jól építeni.

Valamint a politika terén jelenben minden hazafi elnéz a politikai elmélettől, melynek zászlója jelöli eszméi irányát, s most egyesülten csak a gyakorlati feladattal foglalkozik: jólétét biztosítani; úgy az orvosi testületnek minden iskolai harcot, magán érdeket félretéve, csak azt kell kérdeznie: van-e a hazának szüksége az orvosi testület közreműködésére? ha van, képes-e a testület megfelelni az ezen szükségből folyó feladatnak? — s miután mindkét kérdésre igennel kell felelünk, előáll a szükség kijelölni azon kötelességeket, melyeket az orvosi testületnek hazája iránt teljesíteni kell, tovább pedig kiemelni a módokat és eszközöket, melyekkel a feladat létesíthető.

III.

Az orvosi tudomány, illetőleg az azt képviselő testület két irányban hozhat hasznót az államra nézve; egyrészt mint tudomány szoros kapcsolatban lévén a természettudományok összegével, midőn a saját lényegében fekvő számtalan és hatalmas előhaladási mozderek ösztönzésének megfelel, magával együtt a többi természettani ágakat is előbbre viszi, mindegyikből vesz és mindegyiknek ad táplálatot s akként az emberiség fejlődésének, tökélyesbülésének fontos tényezőjévé válik; — közelebből pedig kifejlődése által szaporítja az orvosi ismeretek, tapasztalatok, elvek összegét, s ezen eredmények által szaporítja az eszközöket, melyek által a gyakorlat terén az egyes polgároknak, úgy mint az államnak jólétét és érdekeit előmozdítjuk. Ezen tudomány fejlesztését illető szaknak ha nem is kizárólagos de legalább kiválóságos organuma az iskola, mely hogy feladatának megfelelően szükséges, hogy legyenek képezett embereink, aztán hogy legyenek meg mindazon eszközök, melyek a tudomány tovább-fejlesztésére szükségesek és végre hogy ezen eszközök oly kezekbe kerüljenek, melyek azokat a tudomány hasznára kiaknázni tudják és akarják is.

Ezen kérdés taglalását egyelőre mellőzve, áttérek a tudomány második, szorosabb értelemben vett államszerkezeti feladatához, mely abban áll:

1-ör Hogy az orvosi művészet áldást hozó (ilyennek kell lennie!) hatásköre lehetőleg kiterjedjen az országban, mely feladat magában foglalja mindazon segédeszközök előteremtését vagy javítását, melyek a gyakorló művészet tökélyét föltételezik.

2-ör Hogy az ország és nép mindennemű viszonyai, sajátságai, szokásai, iparkodásai, a járványok tulajdonai sat okszerűleg észleltetvén, az ezen viszonyok és sajátságokhoz mért közegészség-ügyi rendelkezések megállapíttassanak és érvényre juttassanak.

3-ör Hogy a mennyiben a törvényes polgári és bűnügyi eljárások az orvosi tudománytól követelnek felvilágosítást, legyenek szakemberek, kik ezen irányban a törvényhozásnak és alkalmazásnak helyes alapot szolgáltatassanak.

Mindenki átlátandja, hogy mind három oldala az államiszerkezet orvosi tevékenységnek sok pontban folyik egybe,

azonban mindegyik bír elegendő sajátsággal arra, hogy elkülönözve lehessen róla szólanom.

Első helyre tettem az orvosi tevékenységnek azon részét, mely tulajdonképen a gyógyművészetet képezi, erre fontos okaim voltak. Ugyanis az orvosi tevékenység történetében is valószínűleg a gyógyászaté volt az első időszak; hazánkban pedig, a művelődés és ipar sajátos viszonyai, a közegészségügyi és orvosrendőrségi feladatokat aránylag szűk térré szorítják. Az igazság-kiszolgáltatás elősegítésének pedig egész fontosságát méltányolva társadalmi és jogi szempontból: azt még sem ismerhetnők el, hogy orvosi szempontból tevékenységünk legfontosabb része legyen. A gyógyművészetnek fontosságát rendkívüli fokra emelik, és a nemzet legsürgősebb, legfontosabb, némileg létéléhez kötött szükségévé teszik sajátos viszonyaink. Ki fog az tűnni a következő statistikai elmefuttatásból, mely ha gyakorlatom szűk köréből van is merítve, nem lehet hogy a legnagyobb figyelembe ne ajánljam és hasonlók gyűjtésére tisztelt orvostársainkat föl ne hívjam. (Folyt. követ.)

Kelet-India. Monghyr; a Ganges partján,
september 18-án 1860.

Nagyon tisztelt orvostudor úr! A tengeri posta indulófélben van, s azért szíves engedelmével csak néhány sort ez alkalommal. Nagy érdeklődéssel olvastam én is az OHL.-nak imént megérkezett lapjából az orvosi pályakérdések ügyében közlött oly sokoldalú s szaktudományainkra nézve oly nagy fontosságú tapasztalásokat; engedje meg t. szerkesztő úr, hogy én is a jutalmi összeghez tiz arannyal járulhassak, melynek értékét öt font sterlingnyi ide zárt váltóban vagyok szerencsés átküldeni.

Azon viszonyban, melyben magamat találok a magyar orvosi tudományok irányában, minő előnyt éreznék abban, ha kimerítő orvosi literatúránk lenne, már csak a külföldi forrásokkal összehasonlítás végett is; a hiányt, a mint a június 24-iki számban foglalt közleményből kitetszik, az orvosi pályára készülő ifjú barátink érzik a legélesebben. Ha hogy nekem is szabad csekély véleményemet kifejezni, az oda járulna a július 17-én lapjában közlött igen érdekes levél alapján, hogy minekelőtte hazai nyelvünkön eredeti munkák keletkezhetnének, a mire idő kell, az alatt pótoljuk ki a hiányt a londoni „Sydenham Society” mintájára a külföldi classicus kézikönyvek átültetésével. Hiszem, hogy a magyar orvosi kar tagjai között találkozni fog elég munkatárs, a ki Renshaw s Churchill úgynevezett kézi-könyveit hazánk irodalmába átültetni segítse, s egy-egy égető desideratumnak elég lesz téve. Megengedem hogy véleményem e részben nem egészen részrehajlatlan talán, s hogy tanítóim felől, kikben annyi atyai, annyi testvéri buzditás s rokonszenvre találtam, éltemnek épen azon időszakában, a midőn arra oly nagy szükségem volt, a háládatosság vonzalma szól; s nem csoda ha az angol orvosi literatura terményeit, minden más idegen fölött, hazámban meghonosítva látni óhajtanám. De hadd szóljanak a meztelen tények s azok útmutatása szerint nem tagadhatni, hogy valódi kincs benne ez idő szerint, ha például oly munkákat bírnánk magyarra lefordítva, mint dr. Druitt „Surgeons Vade Mecum”-ja, melyet szerző már is *nyolcz kiadás*on vitt át, vagy Wilson bonczana, mely több európai nyelvre és különösen németre is le van fordítva. Az angol practicus szempontból fog fel mindent, s így van az orvosi literatúrájával is; ki van abban szabály szerint, de főleg az említett munkában kerülve egyrészt az annyira nélkülözendő szószaporítás, s másrészt azon hiba is, mely a külsőségnek an coup de maître (!) — gyakran oly sokat szeret áldozni. Én tehát az angol Manuals lefordítására ajánlanám föl az első jutalmat.

Hazafiúi üdvözléssel maradok igaz tisztelője s szolgálja
Duka Tivadar.

Budapesti orvosegylet.

A budapesti k. orvosegylet f. hó 10-én tartott gyűlésében Batizfalvi tr. a gerincszű kórisméjéről és gyógykezeléséről értekezett s hátpúpos gyermeket mutatott be, kin görvéllyellenes szerek belső használata mellett, a beteg gerincrészt dextrin-kötéssel jó sikerrel nyugalomban tartja. A gyakorlati értekezést egész terjedelemben közleni fogjuk. — Pisztory tr. ágyékpúpos gyermeket mutatott be, kinek görvélyes csigolyalob következtében támadt baján a Shaw-féle hónaljtartó készülékkel segített. — Kovács S. Endre k. elsőorvos a baltérdei ütéragnak czombtűtér lekötése által műtött és felgyógyult esetét mutatta be. — Végre Poor tr. az általa már egyszer bemutatott izzadmányos vörös dob-roczban (lichen exsudativus ruber) szenvedő beteget vezette be, ki mireny (arsen) használata mellett felgyógyult, vagy, mint az előadó úr megjegyzé, a visszaesés legalább eddigelé oly soká maradt el, mint azt az eddig észlelt eseteknél nem tapasztalták. — A Schuster-Bugát-féle árvaalapítványi ösztöndíjat az egyet a tíz éves orvosi árvának, Freytag Györgynek ítélte oda.

V e g y e s e k.

Pest, december 18. 1860.

A múlt napokban sebészi kórodánkon egy kizárt czomb-sérvnek tanulságos esete került műtét alá, egy 45 éves nő-nél. — Az egyén a kizárás 5-ik napján hozott a kórodára, a kizárás 2-ik időszakának tüneteivel, u. m. haspuffadtság, feszesség, fájdalom, hányás, csuklás és erős lázzal. A mű-tétnél — úgy mint ez a physikalis jelek folytán felismerve volt — bélesepleszsérvtalálattal; de míg a beleken szederjkékes színével a lezárolásnak legnagyobb fokát mutat-ta, addig az azt fedő, kisebb, tenyér nagyságú cseplesz egé-szen kender színű és a zár által épen nem volt érintve. És eb-ben feküdt az eset rendkívülisége; a cseplesz t. i. régi oda-növés által a zárgyűrű felső karimáján a sérvtömlővel egybe-folyva volt, illetőleg a zároló résnek alkatrészét képezte, mely előbbi ez által oly mértékben szűkké lett, hogy a Gimbernatszálaghoz-férés csak a gyűrűnek ki- és felfelé való tágitása után vált lehetővé. — A beteg ma (dec. 11-én) 10-ik napon a műtét után a lábadozás útján van. — Az utóbánásban használt gyógyszerabályok között a hideg borogatásoknak hathatós volta a haspuffadtság és a vérbőséges állapot csökkentésére leginkább kiemelendő.

Szintén a sebészi kórodán több napok előtt egy 17 éves fiúnál kómorzsolás; 4 nap előtt egy 16 évesnél a hólyagmet-szés alkalmaztattak.

— Dr. Lumnitzer Sándor, pesti gyermekkórházunk ér-demteljes alapítója Schoepf-Merei tanár felett emléke-be-szédet fog tartani, és pedig valószínűen a k. budapesti orvos-egylet f. hó 27-én tartandó rendk. gyűlésében, mire a jeles, korán elhunyt férfit számos tisztelőit s vidéki ügytársainkat is előre figyelmeztetni sietünk.

Bécs. A bécsi wieden kórházban néhány év előtt nemcsak a betegek ápolása, hanem az intézet gazdaságának vezetése is valami szürke apácákra (Assisi Ferencz 3-ik rende) bi-zatott s illetőleg a kórház nekik haszonbérbe adatott. Az „Allg. Wiener med. Ztg.“ szerint ezt a mostani római követ valamely „magasb elvű fogva“ szükségesnek tartotta, mit Weiss udvari tanácsos azon kijelentésével határozott meg körülbelől: „Mö-ge der Körper zu Grunde gehen, wenn nur die Seele gerettet wird.“ A „magasb elv“ úgy látszik meg is termette gyümöl-cseit, mert az orvosok panasza folytán megrendelt vizsgálat-ból kitűnik, hogy a betegek testét csakugyan sanyargatták, megvonván tőlük nemcsak a legszükségeseb eledelt, de a tiszta ruhát, levegőt és meleget is. Így például a betegek egy hét folytán mindig csak répat, máskor ugyanannyi ideig más va-lamely ételt kaptak naponta; az orvosok rendeletei úgy ezen, mint más tekintetben is mellőztettek, mivel állítólag vagy a „házi renddel“, vagy a „rend szabályaival“ ellenkeztek; hús

mindig szűken volt, bár kórházaknál ebben hiány nem igen szokott lenni, miután sok leves szükségeltetik; a betegek szellőztetés végett reggeli 4 órakor fölverettek álmukból, mert később a templomba kellett menni; vasárnap és ünnep napo-kon az ágyakat föl sem vetették; a halottak szalmazsákjai nem ürítették ki, hanem kiszellőztetve újra használtattak; az ev-el és vérrel szennyezett pokróczokat rendszeren nem mosatták, de csak kidörzsöltették s kiporoztatták. A köldök és czombok közé eső testrészt mindkét nemnél interdictum alá esett. A ter-hesek és szülők üldöztettek általán s még szent házasságban élő szülők is a válságos percekben magokra hagytak sat — Valjon ezen ápolás mellett mennyire gyarapodott a lélek, az a vizsgálat eddigi eredményeiből ki nem derül. — A kórházi költség minden zsugoriság mellett többre ment mint másutt. A rend pátrónusai azt úgy látszik, vagyonhoz akarták jut-tatni. A Wieden kórházban jelenleg 126 néni ke működik, mindegyik 200 frt évi díjjal és teljes ellátással, holott a kö-zönséges ápoló nők csak 10 frt havi fizetést kapnak. ellátás nélkül. — Franciaországban az irgalmas nénék ellen ily pana-szokat nem hallánk, de ők egyszerűen az ápolással foglalkoznak.

Prágából és Augsburgból hasonló panaszokat hallani. (Wiener Allg. Med. Ztg. 48. és 49. sz.) — Ezen rend, mint ér-tesültünk, hazánkba is behozatott, nevezetesen a pesti bölcső-débe és a szegszárdi kórházba; valjon hasznára voltak-e az intézeteknek anyagilag és erkölcsileg? —

— Konyhasó mint külső oszlató szer. — Ancelon tr. szerint a szikhalvag akár por akár kenőcs alakban — lenmag-olajjal vagy zsírral keverve — külsőleg alkalmazva igen ha-tályos szer a megkeményedett nyirk-mirigyek (Lymphdrüsen) eloszlatására. A kenőcs bedörzsölése himlőhöz hasonló küte-get idéz elő, mely igen hasznosnak bizonyul tüdővésznel és a bélhuzam idült bántalmainál. (Union médicale.)

(Beküldetett)

Nyomasz (Comprimeur),

magömlések tökéletes elhárítására, tekintettel az önfertőzésre.

Szabadalmazott találmányomban oly műszert ajánlok, melynek alakja, szerkezete és alkalmazási módja a gyakorló orvost meg fogja lep-ni és kielégíteni.

A műszer egyszerű, alkalmazása könnyű, alig nyom egy latot, nappal nem akadályoz semmiféle foglalkozásban, és éjjel nem zavarja az álmot. Kiürítésknél annak levétele épen nem szükséges.

Izgatott képzelet és szervi változások vagy más ezekhez hasonló bántalmak által okozott magömléseket gyógyszerelés által nem akadá-lyozhatunk meg. Körülményes palástoló szerek és szigorú életrendi sza-bályok elháríthatják ugyan néha a magömlést, de épen nem oly szerek, melyeket az orvos sütkerrel használhat fel.

Műszerem ezen tulajdonai és javaitatnál fogva reményem, hogy t. ügyfeleim találmányomat becses figyelmökre fogják méltatni.

A nyomasz ára Bécsben 3 frt o. é.

Bécs nov. 20-án 1860.

Dr. Kaczander M.

Lipótváros, Ferdinánd-utca 634. sz. 1-ső lépcső, 1-ső emelet.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban f. é. demember 7-től december 13-ig ápolott betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt				
		Beteg			Beteg			Beteg			Beteg				
		férfi	nő	Összeg	férfi	nő	Összeg	férfi	nő	Összeg	férfi	nő	szülők	gyermek	Összeg
Dec.	7-én.	12	1	13	16	9	25	1	1	2	317	213	—	—	11 541
	8-án.	3	8	11	11	3	14	—	2	2	409	216	—	—	11 536
	9-én.	7	6	13	14	7	21	1	—	1	241	215	—	—	11 527
	10-én.	14	5	19	12	1	13	1	1	2	302	219	—	—	11 531
	11-én.	6	6	12	5	10	15	2	2	4	301	212	—	—	12 529
	12-én.	7	6	13	4	2	6	3	—	3	301	216	—	—	12 529
	13-kán.	19	7	26	10	7	17	—	1	1	310	215	—	—	12 537

A betegforgalom élénk, legszámosabbak a takáros és csorvás bántalmak, az elhaltak többnyire gümőkórtól származott bajokban szen-vedtek.

Előzetési ár: Atydén 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt.
 viááén félév 5 frt. egész év 10 frt új pénzben. A lapot
 illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők.
 Hirdetések közléseinek soronként 14 újkért.

Megjelenik minden vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél útkér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottyaútcza
 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: dr. Markusovszky Lajos. Kiadó: Müller Emil.

Tartalom: Közlemény az 1860 évi vörheny-járványról. Dr. Bókai János. — Adatok a gégetükrözéshez kór és gyógytani szempontból. II. Balassa János tanártól. — Lapszemle. Izzadmányos inylob Steinberger-től. Sayresinkészüleke csipizlobnál. Argas reflexus. Syphilis cong. gyógykezelése Cullerier-től. Végbéliszam gyógyítása bórallati beföcskendéssel Foucher-től. Glycerin szembántalmaknál, ugyanattól. Apróbb szemelvények.
Tárca: Tájékoztató eszmék. Kovács Gyula egyetemi állattan h. tanára megnyitó beszéde. — Szerk. levél. — Vegyesek. — Pályázatok.

KÖZLEMÉNY

az 1860-ki vörheny-járványról. *)

Dr. Bókai János gyermekkórházi igazgató-főorvostól.

Midőn az idej vörheny-járvány (epidemia scarlatinosa) alatt tett észleléseim s tapasztalataim közlésére vállalkoztam, ezt leginkább azért tettem, hogy ezáltal e tudós gyülekezetben azon számos tisztelt tagtársaimnak is, kik e járványban hivatásuknál fogva kiterjedt működésük alatt bő tapasztalatokat szereztek, szintén alkalom nyújtassék észrevételeik közlésétételére. Én tehát nem szándékozom kórrajzot (monographia) adni a vörhenyről, mely úgy is minden tankönyvben és számtalan folyóiratokban egész halmozással találhatók; hanem kezdeményezni kívánom közlésem által a tárgyalást, alkalmat nyújtandó közös eszmecserére e járvány fölött.

A gyermekkórházban ezen igen kiterjedt és hónapokon át uralgó járvány alatt aránylag kevés vörheny-beteg fordult elő, és ezek is nagyobbrészt utóbajokkal; mi onnan magyarázható, hogy az alsóbb néposztály a vörheny támadási szakában (stadium incubationis) — tehát a baj első napjaiban — beteg gyermekével sokszor igen keveset gondol s kórházba nem mindjárt folyamodik; a kútegzési szakban pedig ösztönszerű félelemnél fogva beteg gyermekét, ha ennek baját felismerte, a lég behatásainak kitenni vonakodik. Közlésemet tehát nem csupán ezen mintegy 80 kórházi esetre, hanem egyszersmind a magán-gyakorlatomban előfordult számos vörheny-betegre állapítom.

Pest-Buda már évek óta nem vala ily dühöngő, pusztító vörheny-járvány által ostromozva, mint ez évben. A gyermekkorok egy nagy, igen nagy része esett áldozatául ezen bajnak, mely nem csak általában, de egyes családokban is, sőt sokszor hasonló alkatú, korú, természetű gyermekekben, kik ugyanazon körülmények közt éltek, ugyanazon befolyásoknak valának kitéve, ugyanazon gondos ápolásban és

talán célszerű orvoslásban is részesültek, tapasztalt sokféle alakja és öldöklő természete által rettegést okozott minden hajlékban, melybe magát befészkelé, és aggodalmat minden szülőben, még ha gyermeke megkímélve maradt is.

És az orvos? — az orvos, ha őszinte vala, legtöbb esetben erőtlennek érzé magát a kedvezőtlen lefolyás és szomorú kimenetel meggátolásában. Önámításban él az az orvos, ki az idej járvány alatt gyógyult betegeivel dicsekszik, ki panaceáját kezdetben nyújtott hánytatóban, vagy későbbi hashajtókban; ki nadályokban és érvágásban, ki cholorinában és ammonium carbonicumban, ki hideg lemosásokban és dörzsölésekben, vagy hideg lepedőkbe begöngyölgetésekben, ki szalonna-bedörzsölésekben, és más úgynevezett specificus szerekben véli rejleni. Ki úgy vélekedik, az vagy épen nem, vagy pedig igen korlátolt számú vörheny-beteget észlelt; az a vörheny-járványban csak mint előrs csatározott s nem vett részt a főcsata küzdelmeiben.

A járvány, adataim szerint, kezdetét a tavaszi hónapokban, nevezetesen martius hóban vevé, szórványosan (sporadisch) azonban a vörhenyt már a múlt télen is észleltem mind a kórházban, mind magán-gyakorlatomban; mártius-áprilisban a vörheny-esetek gyakoriabbak lettek, s ez időtől fogva e betegség, mint járvány, september közepéig mind bel- mind külterjileg nőttön-nőtt, s tetőfoka tapasztalataim szerint augustus vége s september elejére esik; ez időtől fogva veszélyes természetére és kiterjedésére nézve engedni kezdett, de azért elaludtnak még most sem mondható, jöllehet mintegy 6 héttől kezdve más, eddig elég szelid természetű járványnak — a kanyarónak (morbilli) — engedett helyet. A városrészeket illetőleg, melyekben a vörheny-járvány kezdődött s uralgott, tisztelt tagtársunk, dr. Tormay városiigazgató főorvos úr közreműködésével következő adatok birtokába jutottam:

Ezen hivatalos kimutatás szerint a városi, kerületi és kórházi főorvos urak által bejelentett vörheny-esetek, a hasonlóan általok bejelentett szegény betegek összes számához következő arányban állottak:

*) Előadatott a budapesti orvosegylet f. év november 25-én tartott rendk. ülésében.

1860. Januárban 1441 szegény beteg közt 7 vörheny.

Febr.	1180	"	"	8	"
Márt.	1445	"	"	12	"
Apr.	1303	"	"	24	"
Máj.	1511	"	"	3	"
Jun.	1369	"	"	11	"
Jul.	1642	"	"	41	"
Aug.	1683	"	"	112	"
Sept.	1271	"	"	79	"
Oct.	1110	"	"	28	"

Számos pesti gyakorló orvos magán gyakorlatában előfordult vörheny-esetek a városi igazgatói főorvosi hivatalban be nem jelentetvén, a jegyzékben nem is foglaltatnak. Kiderül azonban a vörhenyjárvány kiterjedése a hivatalosan bejelentett összes halálozási esetekből, nevezetesen a vörhenyben meghaltak összegének arányából, a többi halál-esetek összegéhez képest. Itt az arány következő volt:

1860. Januárban 294 meghalt közt 8 vörheny.

Febr.	280	"	"	5	"
Márt.	347	"	"	10	"
Apr.	338	"	"	9	"
Máj.	342	"	"	11	"
Jun.	401	"	"	7	"
Jul.	430	"	"	23	"
Aug.	412	"	"	81	"
Sept.	346	"	"	69	"
Oct.	314	"	"	31	"
Nov. 24-ig	228	"	"	34	"

Én a legtöbb esetet a bel-, Lipót- és Terézvárosban tapasztaltam. A nép-osztályokat illetőleg, melyekben a járvány különösen uralgott, nem tudnék különbséget találni, mert áldozatait a néposztályok minden rétegében fölkeresé. Őszintén bevallva, nem is lehet mondani, hogy az alsó néposztálynál aránylag számossabb gyermek eset volna áldozatul, mint a közép és felső osztálynál; dühöngött a vörheny a kunyhóban úgy, mint a palotában; és a halálozás ott a magányosan működő és fáradozó orvos keze alatt azért nem vala aránylag nagyobb, mint itt a palotákban, hol nem ritkán az egyetemes orvosi tanácskozások daczára a veszélyes kór a gyermekeket szülőik karjaiból nem csak egyenkint, hanem sokszor számosan kiragadta. Szavaim tényeken alapúlnak, melyeknél fogva a vörheny kóroktanát nem az eddigi szokásos szempontból kénytelenítettem megítélni, meggyőződve, hogy annak tételei inkább csak elméletből, mintsem tiszta tapasztalatból folynak. Ezekre azonban alantabb még visszatérendek.

Az idei vörheny-járvány megítélésére szükségesnek tartom az előfordult vörheny-eseteket két főosztályba sorozni; mit nagyobbbrészt azon szerzők is tettek, kik e kütégről tökéletes kórrajzokat és értekezéseket írtak.

Tapasztaltam e járvány alatt, hogy sok vörheny-eset szelíd lefolyású vala, holott számtalan más, lefolyásában alig hasonlított az előbbiekhöz. Ezek szerint a vörheny-eseteket rendes és rendetlen lefolyásúakra méltán oszthatjuk fel.

A rendes lefolyású vörheny (Scarlatina normalis, legitima) tapasztalatom szerint nem igen jelentkezett előzményekkel, hanem a gyermekek láz által lepettek meg, melyhez mindjárt kezdetben hányás

— majd csorvás, majd epés jelemmel — párosult. Ha az ily gyermek szigorúbb tárgyilagos vizsgálat alá vétetett, sokszor már az első 24 órában a vörhenyes toroklob tünetei, nevezetesen élénk vörös s duzzadt takhártya a mondolákon, a szájvitorlán, a garaton, akadályozott nyelés, orrhang stb. valának észlelhetők; e mellett a fejfájás jelei, nagy nyugtalansággal, ingerültséggel. A láz növekedvén, nem ritkán már ez első szakban is nagyobb agyvérzés és izgatottság tünetei jelentkeztek, az arcz élénken kipirosodván s az egész testbőr a rendesnél vörösebb színezetet s nagyobb hőséget mutatván, szapora érítés, étvágyhiány és nagy szomj mellett. Ezen kórtünetek biztos jelül szolgáltak arra, hogy vörheny fejlődend, mely csakugyan sokszor már 24 óra múltával, más esetekben a második harmadik napon az arczon és nyakon élénk vörös, rendetlen idomú foltokban jelentkezett, ezek egybefolyván tovább terjedtek a felső végtagokra, a törzsre, az alsó végtagokra, és 24 óra alatt a kütég már az egész bőrön kifejlődve látható vala.

Némely esetben a bőrnek ezen vörös színezete halványabb volt, s ha az egyéb kísérő kórtünetek figyelembe nem vétettek volna, az magában a vörheny kórhatározatára nem jogosíthatandott; valamint a bőrszínezet, úgy a többi tünetmények is enyhéknek találtattak s a különben rendes lefolyás szelíd vala, mérsékelt lehámlás által követve. Ily enyhe lefolyású vörheny-esetek azonban az igen ritkák közé tartoztak; én ilyet csak két betegnél észleltem.

Hol a rendes vörheny erősebb fokban fejlődött, ott a bőrszínezet is jellegzőbb volt; általában minél erősebb s vérmesebb volt a vörheny által meglepott gyermek, annál erősebb vala a vörös bőrszín, s ellenkezőleg. — Sírás közben a vörösség élénkebb, sötétebb lett; halványabb, ha a gyermekek kitakaróztak vagy hűvösebb szobában tartattak. — A kütégzési szakban a toroklob növekedett, a nélkül hogy a vörheny alatt föllépő toroklob oly fájdalmas lett volna, mint azt egyszerű toroklobnál tapasztaljuk.

Ily rendes lefolyású esetekben a kütégzési szak beálltával az agytünetmények — ha jelen voltak — többnyire hamar múltak; vagy anélkül hogy súlyosbultak volna a kütégzés alatt, ennek harmadik — negyedik napján, a láz szüntével együtt eltűntek.

Néhány esetben, a fejlődő kütégzés alatt, a tagokban fájdalmakat észleltem, melyek a kütég jelentkezéssel engedtek.

Ha a toroklob a kütégzés alatt nagyobb fokra emelkedett, akkor a mondolákon sűrű, sárgás, mintegy genyes nyák volt látható, melyet mosás vagy ecsetelés által könnyen sikerült eltávolítani; ily mondolob mellett a külső nyakmirigyek duzzadt s nagyobbodott állapotban találtattak, de tályog-képződés nem következett. A kütég alábbhagyásával a negyedik nap felé a toroklob is engedett, s néhány nap alatt a nyak külmirigyei szintén apadtak.

A külhám lehámlása a szerint, a mint a vörheny a bőrön erősebben vagy gyöngébben kifejlődött vala, majd nagyobb, majd kisebb foku volt; többnyire a

küteg elhalványulása után a második hétben kezdődött, s tartott 10—20—30 napig.

Vizkór az ily rendes lefolyású vörheny után ritkábban fejlődött, s ha létre jött, úgy az a második hét végével, vagy a harmadik hét kezdetével történt.

E rendes vörhenynél nem tapasztaltam, hogy a küteg vörös foltjainak alakja különös módosító befolyással bírt volna a lefolyásra; az úgynevezett *Scarlatina variegata*, mely tallér, — egész tenyérynyi vörös foltokban rendes színezetű alapon fejlődik, nem vala különbözőbb a többi tünetekben a *Sc. levigata*-nál, mely az egész testre elterjedt egyenlő vörösséget képez; csak hogy ez utóbbinál a lehámlás szembetűnőbb volt. Hasonlóképp nem mondhatni, hogy a *Sc. miliaris*, melynél az egész bőrön számtalan mákszemnyi, sávoval telt hólyagcsák jelenkeznek — a kiterjedt lehámlást kivéve — a lefolyást különösen módosította volna, mint azt több szerző állítja; sőt nehányszor azt egészen gyöngye lefolyású esetekben tapasztaltam. A *Sc. vesiculosa*-t, mely az előbbiből, több ily máknai hólyagcsák összefolyásából ered, e járvány alatt nem tapasztaltam.

Ezen rendes vörheny azonban az idei járvány alatt nem volt az uralgó, vagy legalább hosszabb ideig nem, mit talán más üggyársak is bizonyítani képesek leendnek. Sokkal kiterjedtebb volt a rendetlen lefolyású vörheny.

Hogy ezen rendetlen lefolyású vörhenyt kellően taglalhassam, leginkább kiemelendőnek tartom azon kórállapotokat, melyek ily vörheny lefolyása alatt előtérbe léptek.

Voltam eseteknél, hol rövid rosszullét után, a beállott lázzal, hányással és mérsékelt torokizgatottsággal azonnal feltűnőbb a gyűnemények is jelentkeztek; — az első 24 órában a küteg ugyan mutatkozni kezdett a bőrön, de ismétlődött görcsök közben a gyermekek a következő 24 órában meghaltak.

Egy 5 éves leánykánál a küteg az első 3 nap alatt rendesen s mérsékeltén látszott fejlődni aggasztóbb tünetemények nélkül; 3-ad napon görcsök álltak be, s az egyetlen leányka meghalt.

Ezen esetekben sem kül behatás, sem más alkalmi ok nem zavarja a küteg ily kedvezőtlen lefolyását. — Az agytűneményeket kivéve, a vörhenyt kísérő többi tünet nem volt feltűnő.

De másrészt tapasztaltam eseteket, és pedig számosakat, hol a gyermekek több napi gyöngékedés után erős láz által lepettek meg; a torokbántalom igen gyorsan nagyobb fokra hágott, a fül- és állkapocs alatti mirigyek tetemesen megdagadtak, a vörheny a második-harmadik napon a testbőrön erősen fejlődött annyira, hogy a test tetőtől talpig egyenletesen sötét vörös lett, forró száraz bőr és igen gyorsított érítés mellett.

Ilyszerű legerősebb kütegzés alatt az agyat szabadnak egy esetben sem találtam; a gyermekek az egész kütegzési szak alatt álmkórosan feküdtek, vagy félálomban félrebeszéltek. Ezeknél az izzadmányos ronsoló toroklob (diphtheritis) az egész garatürt ellepven, a szűkült garatször nem csak a nyelést

akadályozá, hanem a légzést szintén nehezíté, s azt hor-tyogóvá tevén fuldoklást okozott; mint ezt egy 4 éves fiúcskánál tapasztaltam, kinél a garatször az izzadmány-rétegek és a dagadt monolák által annyira szűkült, hogy a karczágások (*scarificatio*) és az egyéb helybeli orvoslás daczára, mely rendes orvosa által idejében alkalmaztatott, a gyermek a küteg harmadik napján megfuladt. — E mindinkább tovább terjedő izzadmányos ronsoló torokbántalom az Eustach-féle kürtökbe is behatolt s e miatt ily esetekben mindig nehezített hallás tapasztaltatott; de behatolt ez izzadmányos folyamat egyszersmind az orrgaratürbe (*cavum pharyngo-nasale*) és az orrürbé (*cavum narium*) is, és sok ily esetben ezen izzadmány-rétegek már az orrnyilásban láthatók valának, mi által a légzés a legnagyobb fokig akadályozott vala.

Ezen diphtheriticus baj néha lefelé a légesőre is terjedett; nevezetesen a járvány kezdetén egy 3 éves fiúcskánál, ki ily módon fejlődött diphtheriticus göglob következtében, a vörheny negyedik napján fuldoklás közben meghalt.

Hol a diphtheriticus torokbántalom fuldoklást elő nem idézett, ott helybeli ronsolással s a lágy részek üszkösödésével a fültő- és állalatti mirigyek tetemesen, sokszor ökölnagyságig megdagadtak, a szomszéd sejtszövet beszűrődött s néhány nap alatt genyes olvadás állott be, azonban többnyire szintén a lágyrészek üszkösödésével. Több ily esetben sikerült erélyes eljárás által az üszkösödés s a diphtheriticus torokbántalom korlátozása, de sokban az alkalmazott szerek siker nélkül maradtak; a fül alatti tályogokkal együtt, majd az egyik, majd a másik, vagy egyszerre több izület is dagadni kezdett, s csakhamar áttételi (*metastaticus*) tályogok fejlődtek s a gyermekek geny vérben (*piæmia*) haltak el.

Igy nevezetesen egy egyetlen 6 éves fiúcska, kinél a vörheny oly nagy fokban vala látható a bőrön, minőben azt eddig másnál nem észleltem, s kinél a küteg 6 napon át egyenlően a legerősebben virágzott az egész testen. A kütegzés 7-dik napján a csaknem szederjes vörös bőr lassan halványulni, a rendkívül nagy forróság engedni, az eddigi eszméletlenség pedig múlni kezdett, — de a torokbántalom a kütegzés alatti állapotban kellően, vagyis inkább igényelt erélyvel nem orvosoltathatván, a nyakmirigydagok mindinkább nagyobbodván, eves bennékü nyaktályogok, s ezekkel, daczára a hamar beállott s nagyon kiterjedt lehámlásnak, a térd- és lábizületekben áttételi tályogok fejlődtek, s az egyetlen, azelőtt ép, egészséges fiúcska, a vörheny harmadik hetében meghalt.

Hasonló áttételi tályogokat két 5—6 éves leánykánál is tapasztaltam, kiknél azonban a kütegzés és a diphtheriticus torokbántalom sokkal mérsékeltebb és az egész lefolyás rövidebb vala; az egyiknél — gyöngébb alkatunál — a tályogok a kézizületekben jelentkeztek, s felvágatván, rendkívül bűzös ev ürült belőlök; a leányka a vörheny második hetében halt meg. A másodíknál a kéz- és térdizületek dagadtak a bal fülalatti tályogok képződése után; de mielőtt az áttételi tályogok kifejlődtek volna, a leányka a második hétben meghalt, — jóllehet a diphtheriticus torokbántalom javulni kezdett. Ezen leánykának egyik kisebb, eddig mindig egészséges fítestvére, azon idő alatt láz által lepetett meg, melyhez görcsök csatlakoztak, a fiúcska alig 12 óra alatt meghalt. Ámbár rendes orvosa itt küteget nem észlelt, — s én, midőn a másik gyermek fölött tanácskozni jövék, amazt már halva találtam, mégis hajlandó vagyok itt a kezdetben

említett rendetlen lefolyású s agytünetekkel föllépő vörhenyt fölvenni.

Voltak azonban számos eseteim is, hol daczára az izzadmányos ronesoló torokbántalomnak, a külső nyakmirigydagok tályogokká nem fajultak, s ezek nélkül áttételi tályogokat sem észleltem; az ilyen torokbántalmak aránylag jobb lefolyásnak voltak. De voltak ismét olyan vörheny-esetek is, hol nyaktályogok fejlődtek ugyan, de azért áttételi tályogok nem következtek; meg kell azonban jegyezni, hogy ezen tályogok bennéke jó nemű geny vala.

Eddig a feltételező okot az áttételi tályogokra nem valék képes másban találni, mint a nyakmirigy-tályogok üszkösödésében, mely úgy látszik az értőmülés (embolia) képződésének, s az ezen úton fejlődő áttételeknek kedvez.

Hasonló származásának lehet véleményem szerint azon genygyülemet is tartani, mely igen rövid idő alatt, ily erős foku vörhenynél, a szemteke melső csarnokában jelenkezik: mint azt egy 8 éves fiúcskánál mindkét szemben tapasztaltam. Megkülönböztetendő azonban a szaruhártya elmállásától, mely táphiányból ered, és a szaruhártya lobos beszüremkedésétől, mely vörheny alatt fejlődhetik.

Említendő marad még az idei vörheny-járvány alatt igen gyakran észlelt vízkór, melyet szintén rendetlen lefolyású vörheny tulajdonának kell tekintenünk. Ez nem csak nagyfokú vörhenyek után, a második, harmadik hétben fejlődött, hanem sokszor látszólag rendes lefolyásúak után is, mikor sem a szülők, sem az orvos annak fejlődését nem is sejtítették, bizván a küteg enyhe lefolyásában. Vízkórral — vörheny után — ez idén a legtöbb eset vétetett föl a gyermek-kórházba; mindazon esetekben nagy mennyiségű fehérnye tartalmaztatott a csekély mennyiségű sűrű barna vizeletben, mely sokszor 24 órában alig tett 1—2 obont, s melynek fajsúlya csak a vizelet nagyobb mennyiségével s a fehérnye kevesebbülésével szállott lejjebb. A vízkór rendesen mint bőrvízkór jelentkezett, először is az arcban s a végtagokban, s aztán a has- és mellürben. Azon esetek, hol fehérnye a vizeletben nem találtatott, igen gyérek valának: a többiekben a nagymennyiségű fehérnye a fehérnyés veselobot kétségen kívül helyezé. Más okokból származottaknak látszottak azon csekély számú vízkóros esetek, melyeknél fehérnye nem találtatott. Frerichs ezeket a lehámlás alatt történt meghülésből származtatja, s szerinte ily egyszerű bőrvízkór a bőr és bórálatti sejtszövet edényidegeinek hűdéséből ered.

Két vidéki vízkóros fítestvért ez ősszel a gyermek-kórházba vettem fel, kiknél azonkívül vérhas is volt jelen; a föl vétel a vörheny utáni ötödik hétben történt; mindkettő bélűszők tünetényei közt néhány nap alatt elhalt; a vesék mindkettőben Bright-féle elfajulást mutattak. — A többi vízkórosoknál a lefolyás általában igen kedvező volt.

Mellbántalmakat mint szöveményt (complicatio) e járvány alatt nem észleltem.

Még egy kórállapotot akarok itten említésre méltatni és erre nézve a tisztelt ügytárs urak véleményét és észleléseit kikérni; ez az úgynevezett vörheny küteg nélkül (*scarlatina sine exanthemate*). Meg-

valom, hogy a járvány kezdetén néhány, s jelenleg a járvány szüntével számosabb esetet észleltem, hol nem egyszerű hurutos vagy terimbeles, hanem valóságos izzadmányos ronesoló mondola- és garatlob volt jelen, és pedig a legveszélyesebb alakban.

Egy családban most nem régen egyszerre több gyermek lepetett meg toroklob által, minekutána az egyik fiúcska néhány napon át már ily sajátlagos diphtheriticus torokbajban szenvedett volna. Egy ily erősfokú diphtheriticus kóreset előttem e napokban is fordult elő. Mindnyájuknál mérsékelt nyakmirigydag is volt jelen, melyből azonban tályogok nem fejlődtek. Mindezen gyermekek felgyógyultak s utóbajok nem maradtak hátra.

Kérdés, — lehet-e ezen eseteket amaz osztályba sorozni? Véleményem szerint csak akkor, ha a küteges vörhenytől jövőre menttek maradnak. Más kriteriumot nem tudnék; mert a fehérnye-hiány a vizeletben, a vörhenyt még nem zárja ki, jóllehet a fehérnye jelenléte nyomatékosabb igenlő bizonyítvány volna.

Szorosan véve e kérdés tehát továbbá is nyílt kérdés maradand.

Nem számíthatjuk ide azon eseteket, hol a vörheny igen gyöngén fejlődén, igen rövid ideig állandó (stationär) vala; mi tulajonképen csak leggyöngébb fokú s fel nem ismert kütegzés volt, mint ezt egy esetben tapasztaltam, hol az orvos a küteg jelenvoltát tagadá, a szülők leírása pedig a két hét előtt jelen volt küteget kétségen kívülé tévé, mit a vízkór fejlődése és a fehérnye jelenléte is bizonyított. Ily esetek talán számosabbak lehetnek azok közt, melyek mint kütegnélküli vörheny említettnek. (Vége követ.)

Adatok a gégetükrözéshez kór és gyógytani szempontból.*)

Balassa J. egyetemi tanártól.

II.

III. Másodlagos gégevizény öröklött bujasenyves fekélyek következtében; gége- és gögsíp-metszés (laryngo-tracheotomia); gyógyulás.

Fang Zsuzsi 11 éves bajai leányka baloldali könytömlő dagjának gyógyítása miatt jelent meg 1856-dik évi nov. 23-án a pesti gyermek-kórházban először, hol mint járó beteg gyógyítottat mindaddig, míg régi rekedtségének súlyosbulása és mindinkább nehezülő légzése komolyabb gégebaj fejlődését nem tanusították. A Czermák tanár által 1859 január 14-én véghezvitt gégetükrözés szerint: az egyén gégefődele sötét vörös s majdnem ujnyi vastagságra dagadt, rajta jobb oldalt hátsó lapjára mélyen lehuzódó, vastag evréteggel bevont széles fekély látható; a bemenet a gégebe annyira szűkített, hogy a kissé földuzzadt hangszálagoknak csak csekély része volt látható, s hogy ez által a kilehelés nagy mértékben zörejessé vált. — Ezenkívül a gyenge testalkatu és senyves küllemű leánykán még következő kórtünetek voltak észlelhetők: majdnem egész orra beesett; balszem zuga alatt egy borsó nagyságú keményded dag, rajta több gombostű nagyságú éves folyadékot szivárogtató nyílások; ugyanazon szem alsó héján nagyfoku kiszegély — ektropium — és a pillák tökéletes hiánya; a szájúregből bűzös lehelet ömlik, a lágy szájpádív a nyelvcsappal együtt elpusztulva és hegesen

*) Lásd: lapunk 50-ik számát.

széthuzódva; a garat hátsó fala szennyes-sárgás folyadékkal bevonva; kemény szájpada közepett két kisdudor, melyeken a kutasz egy hüvelyknyire hatol be és érdes fölületre jő; végre a nyak és tarkó mirigyek mérsékelt daga. Mindezen változások és kórállapotok létrejöttére nézve azt adta a beteg anyja értésül, hogy egy éves korában nemző részein vörös bibircsós (papulosus) kütég volt, mely csak 3 hónapig tartó szerelésnek engedett; továbbá hogy 3 éves korában, azóta teljesen megsemmisítő szembajjai kezdődtek; végre hogy fél év előtt néhány hétig tartó forró láza volt, melynek folytán orra beesett s torokfekélyei valamint rekedtsége kezdődtek.

A leányka bajának már az iméntiek szerint bujasenyvesnek mutatózó jelleme, szükségessé tévé anyjának kikérdezését s megvizsgálását, főleg miután ez is nagy mértékben rekedt volt. Rekedtségéről azt állítja, hogy hat év óta tart s hideg víz ivás általi meghűlésnek következménye, és míg magára nézve mindennemű bujakóros bajnak jelenvoltát tagadta, férjéről mondá, hogy nemzórészbeli kóra volt, melynek folytán megis halt. A szájüregbe tekintésnél fekélyrés találtatott a kemény és lágy szájpada határain, maga az iv főleg jobb oldalt elemészte s a hegesen göröngyös garatfalhoz elvonva. Lejebb a gégen a gégetükör szerint hasonszerű pusztulásnak és heges alkatnak rendkívüli képe volt látható; a gégefödél t. i. egy rövidke rovátkos csontig elemészte (ez oka, hogy az egyén nyelt falatja oly gyakran a gégebe jut), a jobb oldali álhangszálag tetemesen megvastagodva, fölülete úgy mint a baloldali hegesen göröngyös, ez utóbbi karimáján mély rovást mutató; a gégeürege majdnem minden pontja, valamint a gégefödő-kánszálagok hasonló heges és allományvesztett küleműek.

A gégebeli kórfolyamatokat földerítő adatokból a teljes hangtalanságot megfejtteni könnyen, de nehezebben lehet föl-fogni, hogy a beteg ily mindenüvé elterjedő fekélyedésnél a gégeben, másodlagos gégevizdag képződés folytán áldozatul nem esett. E fölötti bámulatunkat a leányka baja lefolyásának vázolata úgy hisszük indokolandja.

A lányka a fönt nevezett naptól fogva kórházi ápolatja lett az intézetnek. Mi ekkor láttuk a beteget először, és a higany kenőcseseli gyógymódnak meglepő sikere után egy magán gyakorlati hasonló esetünkénél, alapos javulatát láttuk mi is, a lányka gégebeli bajának minden kételyen kívül bujasenyves jellegénél fogva, a higany bekenési gyógymód alkalmazásának. A első hat kenésre használtatott naponta 20 szemer higany-kenőcs; utána január 20-án az eredmény fölismerésére újra gégetükörzés alkalmaztatott, s noha szerinte a jobbra változás jelei nem mutatkoztak, miután a gégefödélén levő jobb oldali fekély nemcsak jóval mélyebb lett, de egy baloldali mélyrehatóval is szaporodott, mely utóbbinak körét bő genyes nyálka borította el, és a légzést többször gátolta, valamint tetemes köhögési rohamokat idézett elő: mégis fönn tartatott a fönnbibi gyógyjavulat, a naponkinti adag fél nehezékre emeltetvén, és hogy annál tisztább legyen az észlelet, a helybeli edzés nem vétetett igénybe.

Január 29-én újra megvizsgáltatván a gége, a fönnleírt jelek majdnem mindannyija körül föltetsző javulás találtatott, főleg a gégefödén, melynek daga és beszűrődése jóval kisebbnek, a rajta levő fekélyek küleme javultnak találtatott; kevésbé kedvező alakot tüntetett elő a gögüregbeli takhártya, névszerint a jobb oldali álhangszálagon, mely még mindig dagadt és két folt által elborítva volt, melyek néhány vonalnyi hosszant, szögletes alakot és sárgás színt mutattak. Ez időben a köhögés csekélyebb, de a rekedtség egyaránt tartó volt.

Február 3-án az iménti foltok két vonalnyi szélesek, 3 vonal hosszú és sárgás fehéres színűek (fekély küleműek) lettek.

Február 8-án történt az utolsó (24-ik) bekenés.

Február 12-én történt többszöri fuldoklással párosult köhögés lepte meg a beteget; rendeltetett $\frac{1}{12}$ szemer beléndek kivonat négyszer naponta.

Rájövő napon a tükörreli vizsgálat a jobboldali hang-

szálagok tetemes pöffedtségét s rajtok egyes bemélyedések s foltokat láttatott.

Február 15-én éjjel ismétlődtek a fuldoklás és sziszegő légzéssel egyesített köhögési rohamok. Reggel a légzési zöreje mindenütt tökéletlen volt, érverés 108, légzési mozzanat 28; rendeltetett olajkeverék borostyánmedgyvízzel.

Február 28-án a jobb oldali ál és valódi hangszálagokon, számos kölesszem egész lencse nagyságu sárgás, szalonnaszerű izzadmánnyal bevont fekélyképek voltak láthatók, a baloldali kánporez szintén dagadt s a gégefödén újra nagyobb duzzadság észleltetett. Ezen lelemény miatt február 17-én a higanybekenések újra megkezdettek, mire a köhögés ugyan kissé ritkább lön, de a légzés folyton nagy mértékben nehezítve maradt, különösen pedig a belégzés, mely igen hosszú volt és messze hallható sziszegő zorejjel ment végbe.

Február 22-én. A borostyánmedgyvíz hánygyökér forrázatban adagoltatott. Mind a mellett február 23-án és 24-én a fuldoklásos köhögési rohamok félelmes módon ismétlődtek, és midőn 25-én a légzési nehézség oly nagy fokra hágott, hogy ezen folyton szerfölötti erőlködéssel történő munka mellett a beteg arcza elvörösült, nyakvisszere erősen kidagadtak, ajkai sötétkékek, végtagjai hidegek, a légzési zöreje alig hallható, az érverés rendkívül szapora és kicsiny lett, a már több nap előtt kilátásba helyezett gégemetszéssel időzni nem lehetett.

A műtétet az intézet igazgatója Dr. Bókai barátunk felszólítására délutáni 5 órakor vittük végbe, a kórházi szemérsi osztály rendes orvosa Hirschler, Czermák tanár dr. Markovszky és dr. Koller intézeti segéd urak jelenlétében. A fáradalmas légzés miatt szüntelenül föl-alá járó géget ez esetben is legcélszerűbbnek láttuk a Thomson-Lüer-féle gégemetszessel nyitni meg egy időszakban, azon előnyt eszközölvén ez által, hogy a gégeüregebe hatoló kampos végű műszerrel mindaddig rögzíthettük a géget, míg a sebnyílást a gégemetsztől kiindulva, hegyes kuszorával fölülről lefelé kellő kiterjedésben tágitánk, s ez által a rögzítő horog eleve bevitele fölösleges lett. A csőbevitel itt is a műtét legkényesebb részének mutatkozott, mely műkezelés alatt hogy tetemes köhögési rohamok lepték meg a beteget, és hogy a seben szájon kiki löketett habos vér és nyálka a czelelés legnagyobb akadályául szolgált, könnyen magyarázható.

Azonban mihelyt a gyűrűporcon túl terjesztett metszés után a cső bevitele meg történt, a köhögési rohamok enyhébbek és ritkábbak, a légzés tüstént szabadabb lön, s vele együtt emelkedett az érlökés, a jéghideg végtagok melegék, a duzzadt kékelő arcz rendes színű, a légzési moraj ismét hallhatóvá lett; s még távozásunk előtt jól esett látni, mily kéjérzet sugárzott arczáról az iszonyú légzési fáradság és egymást érő fuldoklási rohamok által megrémült betegnek. A csőnek ingere folytán elválasztott szivós nyálka időnkinti köhögéssel elég könnyen kivettetett, s a mi belőle ilyenkor a cső falaira tapadt, egy ludtoll tollas végével a fölügyelő apoló-nó által kitöröltetett.

Mindamellet a betegnek éjjel körüli néhány órai csendes alvása alatt annyi nyálka gyűlt meg a csőben, hogy azt csak erőszakos és hosszantartó köhögési roham által volt képes kilökni, mely után reggel nyakan és arczán a cső mellett történt légkiömlésnek jelei a sejtiszövetbe voltak észlelhetők. Ezen körülmény szükségessé tette, hogy az üregében megszükitett cső egy másik által pótolassék, a mi 26-án ugyanazon ok miatt néhányszor ismételtetett; este felé láz állt be 132-re menő érütéssel, mindamellet az éj nagyrésze ismét nyugodt volt; 28-án 108-ra csökkent az érütés, mely napig a légdag is jobbadán elenyészett. Ez időben néhány napig tartó fájdalmas és nehéz nyelés lepte meg a beteget.

Martius 3-án történt Czermák tanár által a műtét után az első tükörreli vizsgálat és pedig a sebszövön keresztül, mely szerint a gégebeli szor úgy mint a gégefödő dag jóval kisebbek voltak.

Martius 4-én megkísérlettük a rendes utoni lehelletést, a csőnek kivétele után újjal befogván a sebnyílást, a mi elég jól sikerült s a hang már érthető noha még rekedt volt.

Martius 8-án a hangszálogok majdnem rendeseknek, a gégefedő még duzzadtnak és háromszög alakúnak, de fekély nélkülinek találtatott. A gégefedő ezen mivoltából lett magyarázható hogy a nyelés főképp folyékony anyagokra nézve nehezített volt, s hogy ezek egyrésze a gégebe jutta és erős köhögési ingert szült, sőt eleinte a sebnyíláson is kicsordult.

Azon körülmény, hogy mélyen gyökerező bujasenyves folyam következményeként jöttek létre a beteg garat és gégebeli bajai, valamint a műtési sebek fekélyessé alakult külső szükségessé tették, hogy elhárulván az egyénről az életveszély, az eredmény biztosítása végett utólagosan alkalmazassék a bujasenyv elleni szerelés. E célból Zittman főzete rendeltetett, melyből a beteg 14 nap alatt 6 fontot fogyasztott el.

Ápril 10-én a sebsző megtisztultnak, a gégefedő egészen lelohadtak s a hangszálogok rendes állapotúaknak találtattak.

Ápril 16-án egészen eltávolították a cső, s helyette parafa-dugasz illesztetett a sebbe, hogy róla szükség esetén rendelkezessünk. Ez sikerült is 24 óráig, de miután egyrészt folyton könnyű és zavartalan volt a légzés, másrészt a sebsző az idegen test ellenére hatalmasan összehúzódott, javatlank láttuk nem gátolni a műtési-seb zárodását, mely harmad napra teljesen létre is jött.

Ezen túl tanácsosnak látszott az egyént egy ideig még kórházi apolás s később hosszabb ideig fölügyelet alatt tartani. Míg a kórházban volt (május 8-ig) vérszegény külleme miatt iblányos vasat használt, oly javulásával nemcsak köhögése és rekedtsége de általános állapotának is, hogy ez időn túl őt sem a kórházban sem Pesten tartóztatni többé nem lehetett.

(Folyt. köv.)

L A P S Z E M L E.

(F.N.) Izzadmányos inylob. (Goup des Zahnfleisches v. dr. Steinberger Zahnarzt des St. Annen Kinderspitals)

Az izzadmányos inylob, mely többnyire csak általánosan íratik le, a foghús legnevezetesebb bajai közé tartozik s rossz következményei miatt különös figyelemre méltó. Ezen baj felnőtteknél ritka, de gyermekeknél különösen gyermek-kórházakban igen gyakori, s következőleg lép fel. A foghús vörösebb, kissé vagy éppen nem duzzadt, érintésre fájdalmas. Nehány fognak megfelelőleg a foghús széle vékony fehéres alaktalan hártával fedett, mely kisebb foszlányokban könnyen eltávolítható s alatta a takhártya erősen be van lövelve. Ezen izzadmány rögtön lép fel, kezdődik rendszeren az állkapcsos, s néhány óra alatt a foghús mellső és külső szélét lepi meg, innen a fogak közötti hézagokban a fogsejtbe, s a foghús hátsó felületére terjed. A láz hiányzik vagy mérsékelt, s a beteg csak arról panaszkodik, hogy a foghúsa fáj s fogai lógnak.

A minő sebesen képződött ezen izzadmány, éppen oly gyorsan bomlik szét rozsaszagú eves tömeggé, mely a környéki takhártyát megrágja, s azt ugyan ez izzadmánnyal fedett fekélylővé változtatja. Így nem ritkán a fogakkal érintkezésbe lévő pofa takhártyáját, valamint a nyelv alsó felületét s mellső szélét ezen izzadmánnyal takarva találjuk.

A fogsejtben lévő takhártya is gyakran részesül ezen lobban, a mire megdagad s ugyan ez izzadmánnyal fedetik, a fogak már e miatt is elváznak, lógnak. Ha itt az év hosszabb idő alatt meggyűlik, nemcsak a csonthártyát rágja meg, de a gyermek likacsos csontját is porhanyóvá teszi s csontszúra, csontfenére ad alkalmat. Szerző egy esetet említ, hol a fogmedernyújtvány mellől a foghússal együtt annyira ronsoltatott a csontfene által, hogy az állandó fogak fejlődésben lévő csiráját szépen lehetett látni.

Ezen baj kórházakban többnyire elgyengült egyéneknek, vörheny, kanyaró, hagymáz, tüdőlob után lép fel, de egészséges férfiakat is meglep, kik e bajt rendszeren eleinte figyelemre sem méltatják, míg egy pár egészséges fog kihullásával nem fizetnek érte. Okolttatik a hideg nedves levegő, mint ily-

nemű szobákban való tartózkodás, vagy mint hideg nedves léghuzam utazásoknál. Ezen betegség járványossága szerző szerint úgy származik, hogy a ragály (Contagium) az eves izzadmány alakjában az egyik egyénről a másikra átvitetik. Némi időben létezik bizonyos hajlam is, meg nem határozható okoknál fogva. Hogy meddig tart e baj, ez az egyén általános egészségi állapotától, a baj kiterjedésétől, de különösen attól függ, hogy melyik időszakában vétetett gyógykezelés alá. Könnyebb esetek egészséges egyéneknek 8—14 nap alatt gyógyulnak, súlyosabbak következményeikkel együtt több hónapig is eltarthatnak.

Gyógykezelés. Miután nem annyira az inylob maga, mint inkább izzadmányának elevedése okozza a környékre ezen ártalmas következményeket, legelső szükség, az igen szorgos, pedanteriával határos tisztántartás. Hogy ezt elérhessük, az izzadmányt még szétbomlása előtt kell eltávolítani, különösen a fogak közötti hézagokból, a mi legjobban gyapotpamat által történik; ezt azonban egyszeri használat után változtatni kell. Ha az izzadmány eltávolított, a szájat langy vizelli v. főzettel fecskendés által jól meg kell tisztítani, erősebb vérzésnél gyengébb timsóoldattal. Ez megtörténvén a sebes helyeket megedzük, azokat pokolkővel gyengéden tapintván, a mit különösen a fogak közti hézagokban tenni el ne mulasztunk. Az időközökben vehet a beteg langymeleg szájvizet. A pokolkővel edzéseket addig folytatni kell míg izzadmány mutatkozik; ha ez a fogsejteket meglepte, a fogak igen lógnak, vagy talán szúvasok, azokat el kell távolítani, a fogsejteit pedig különösen tisztán tartani; ha elhalt csontdarab jelen volna, az természetesen szintén minél hamarabb eltávolítandó. Az edző folyadékok használata itt nem célszerű, mert azok hatását nem lehet egy helyre szorítani, s érintések a fogaknak igen ártalmas.

Ezen gyógykezelés szorgos megtartása, ha semmi fáradtság nem kíméltetik, bizonyosan célhoz vezet, s megment a sokáttartó rossz következményektől. (Jahrbuch f. Kinderheilkunde u. physische Erziehung, III Jahrg. IV Heft.)

(M) Sayre sinkészüléke csipizlobnál (morbus coxarius).

Davila tr. moldvaországi főorvos és az általa nagy erélyvel létre hozott ottani orvosi tanintézet igazgatója, fővárosunkban nem régen mulatván egy készülékről tett említést, mit Párisban Mathieu műszerkészítőnél látott. E készülék a csipizlobnál állítólag igen jó hatással alkalmaztatik, miután nem csak nyugalomba tartja a tagot, hanem feszítést is eszközöl, s a beteg vele föl is járhat. — Megkértük egyik, most Párisban mulató t. munkatársunkat, miszerint azt megtekinteni, s ha jónak találja mintáját megszerezni szíveskedjék.

Az *Edinburgh medic. Review* utolsó 1860. december havi füzetében Edwards tanár hasonló célra szolgáló készüléket dicsér, s rajzát is közli, melyet Sayre amerikai orvos készítettett. A készülék alakjára nézve a régi Desault-féle sinhez hasonlít, mely a beteg tag külső oldalához illesztetvén, a törzs és bokához erősítetik. A Sayre-féle készülék két lapos aczél sinből áll; az egyik — a felső — kifelé domborodik, belső felületén homorú és pedig annál inkább, minél közelebb esik medenczére fekvő felső széles a végéhez. E sin szinte egész hosszában bőrrel be van vonva, csak felső végén nem, hol belső színén két hüvelyknyire kecske bőrrel van kibéllelve, a külsőn pedig csappal ellátva, melyhez a medencze-öv köttetik. A másik sín kulccsal igazítható koronakerek (Kammräder) által hosszabbra és rövidebbre nyújthatatik, s alsó vége négyszögű kivágásában kis hengerrel bir. — A medencze-öv kissé sajátságos. Belső színét lapos, galvanizált kantsuk tömlő képezi, mely erős hevederhez van erősítve. A felső sín ezenkívül czomb- és térdővvel van ellátva. — A készülék feltevésekor erős ragtapaszcsíkokat kell vágni, melyeknek hossza és szélessége a beteg nagysága szerint változik. E csíkokat a tag hossza irányában mindkét oldalt a térd felett alkalmazunk, s ott pár körjáratlalt meg is erősítjük; a sín alsó végén lévő hengerre pedig keskeny szalagdarabot illesztünk, s azt a ragtapaszcsík két végéhez kötjük; az utóbbi —

a közlő állítása szerint — erősen oda tapad, s a nyújtást minden körkörös nyomás nélkül lehetéssé teszi. A czomb- és térdkötő csak mellékes szolgálatot tesznek.

Edwards tanár e készüléket eddig, úgy látszik, csak egy esetben, de igen feltűnő sikerrel alkalmazta. A beteg gyermek f. év január havától szeptemberig folytonos fájdalmakban szenvedett a csipőzületben s a czombban egészen a térdig; a fájdalom a mozgás alatt nagyobbodott, a seggőfa le volt lapitva. Sept. 11-én alkalmazta E. Sayre sínkészülékét kis nyújtással, s a fájdalmak rögtön enyhültek. Három nap folytán a nyújtás mindinkább növeltetett, míglen azt lehetett fölvenni, hogy a czombfej az izvápától (acetabulum) eléggé eltávolzott. Húsz nap eltelté után, midőn a sínek eltávolítottak, a legszorgosb vizsgálattal sem sikerült a baj nyomára akadni. — Npv. 3-án a betegnek szintén semmi fájdalma nem volt, s tagját szabadon mozgathatta, de még reá nem állhatott, valószínűen csak azért, mert mindaddig ágyban maradván, ezt betegsége egész folyama alatt nem gyakorolhatta. (*Edinburgh medic. Review.*)

Óhajtjuk, hogy mások is e gyógyeljárásnak hasonló jó sikerét tapasztalják. A készülék készítése és kezelése nem nehéz, s csak részben is pótolhatná az eddig legbiztosabbnak talált állandó dextrin vagy gipszkötést, nagy nyereségynek kellene azt tekintenünk az alattomos és makacs izbántalom orvoslásánál, mert a beteg tag táplálásában és erejében nem szenvedne annyit mint ama kötésekénél, ha azokat hosszabb ideig egyfolytában alkalmazni kényszerülünk.

(Balogh K.) Argas reflexus (Latreille) az ember új elődjé.

Noha az élődi állatok legtöbbje bizonyos állatfajokhoz van kötve, találkoznak köztük olyanok is, melyek közönséges tápláló állat hiányában, más fajok egyéneire is átmennek. Így például V o g e l (*Pathol. Anatomie* I. 414 l.) ama nevezetes felfedezést említi, hogy a madarakon élő *Dermanyssus avium* emberekre is rászopja magát. Ehhez hasonló köztölt az alant megnevezett folyóirat 18-ik kötetében B o s c h u l t e, ki az *Argas reflexus*-t úgy a fiatal madarak (a házi fecskénél, a galamboknál), mint az ember elődjének találta lenni. B o s c h u l t e észlelete nemcsak állattani, de orvosi tekintetből is érdekes, mert az állat meglehetősen nagy s szopásának eredménye igen élénk hatályú, mely daganat és lobbant mutatkozik.

Az *Argas reflexus* először Latreille (*Precis des caractères génériques des Insectes*. 178. l. azután *Hist. nat. d. Crust. et d. Insect.* VIII. 53. l.) által iratott le, ki szerint az Francia és Olaszországban emberi lakhelyeken találtatott. Legújabbban B o s c h u l t e ezen állatot Westfáliában is élőjővőnek találta s pedig oly háznál, melynek közelében előbb galambtanya volt.

Az *Argas reflexus* a pankányok osztályához tartozó *Acarinák* rendében lévő kullancsok (*Ixodea*) családjába való. Teste lapos, petédés; háti felületén több kerekded mélyedéssel ellátva, melyek a gyomor vaktágulatai közt a hasi felületig menő izmok eredési helyeit mutatják. Azon tér, melyet az említett mélyedések elfoglalnak a testür kiterjedésének felel meg. A hátlap szélei kevésbé felhajolvák. A hasi felületen a nyolcz láb első párja közt van a szopormány (*Saug-rüssel*), az utolsó pártól pedig valamivel hátrább a seggnyílás található. — Tartózkodási helye fali hézagokban és szőnyegek alatt van, honnét csak sötétben jön elő, hogy eledelét fölkeresse. Igen fényiszonyodó állatka, mely tulajdonságát *Argas Persicus* rokonával osztja. Ezen utóbbi Persiában jön elő s Miana vidékén valóságos csapás; tőlök azonban megmenekülhetni, ha a szoba ki van világítva. Az Argasok fényiszonya annál nevezeteseb tünetény, mivel szemök nincs. (*Virchow's Archiv.* 19. köt. 447—470 lapján közli G e r s t a e k e r tr. Berlinben.)

(K.A.) A syphilis congenita gyógykezelése, Dr. Cullierier-től.

C. tanár az együtszült bujakór ellen következő gyógyeljárást ajánl:

Miután a beteg gyermek többször megfürösztetett, mi által bőre a beszívásra alkalmasabbá tétetik, mellének oldal-fala a hónalj-árok felé naponta két ízben, egyszer jobb, más-szor baloldalt 1 gramm (körülbelől 13. 7 szemer) szürke higany kenőccsel bedörzsöltetik. Ez eljárás néhány percnyi időköz alatt gyöngéden és óvatosan eszközendő, hogy a gyenge bőr túlságosan ne ingereltessék. Kétszer egy héten a bedörzsölések abban hagyandók; ezek helyett egy langyos fürdő adatik, melyhez 2 gramm (kb. 1/2 nehez.) highalvag — sublimat — tétetik.

Egy éves gyermekeknél az említett adagokat emelni lehet, és pedig: a szürke higanykenőcsöt 2 grmmig, s a highalvagot 6 grmmig.

Ha a nemirészekben vagy a végbélnyílás körül takhártya bujálkodások volnának, úgy ezeket naponta többször pokolkó oldattal kell gyöngéden beecsetelni (2—8 grm. nitrás arg. 30 ob. vízre = 1/2—1 nehez. 1 ob. víz.)

Ha a bujálkodások mérsékelten vagy épen nem nedves felületűek, akkor a korpavíz, ziliz vagy bodzavirág forrázattali mosások is elégségesek.

Ezek után minden alkalommal lisztel vagy farkastop-maggal hintendők be a függölyök, száraz tépet által egymástól gondosan elkülönítettén.

Gyakran, de legkivált egészen kis gyermekeknél megtörténik, miszerint az arczbőr is részt vesz a bujakóros bántalomban; ez esetekben szintén az említett mosások alkalmazandók, csak hogy arra kell figyelemmel lenni, miszerint a küllég behatásának kitett kóros testrészek minél gyakrabban kenessenek be valamely zsíros anyaggal, melyhez egy kevés highalvac (calomel) vagy mákonykészítmény is vegyíthető, hogy a bőr a kiszáradástól megóvassék. (*Revue de Therap.* 21. — R. d. Mhale Dec. 1860).

(K.A.) A gyermekek végbél-előesése, kénsavas szoral (strychnin) bóralföcskendések által gyógyítva.

Azon méltán megérdemlett figyelem, melyet a bőr alá föcskendések általi gyógyítás újabb időben gerjesztett, arra indít bennünket, hogy annak egyik újabb alkalmazását mutassuk be e lapok olvasóinak.

Habár, mint F o u c h e r mondja, egyes eredményeknek, főleg oly bajoknál, melyek sokszor igen könnyen gyógyúlnak, semmi különös fontosság nem tulajdonítható; az eljárás mindamellett annyira egyszerű, oly kevés fájdalmat okoz s oly csekély kellemetlenséggel jár, miszerint a gyermekgyógyászok, kiknek a gyakorlatban gyakran van végbél-előeséssel dolguk, ezen újabb gyógyeljárás valódi becsét bizonyosan méltányolni fogják.

F. ide vonatkozólag egy 4 éves leánykát említ, ki több hónapok óta a végbél-takhártya előesésében szenvedett. A gyermeknek naponta 3—4 ízben hígszékélése volt s végbél takhártyája mindannyiszor előesett, mely azonnal a hasürülés után könnyen, de egy negyed óra múlva csak nagy nehezen volt visszahelyezhető. F. elhatározá ez esetet a kénsavas szoral bóralföcskendések által gyógykezelni, hogy a zárizmokat nagyobb tevékenység s összehúzókonyságra ösztönözze. E végből kívülről egy centimetre-nyire a seggnyílástól a Pravaz-féle föcskendő csövét a zárizmok irányában bevezette s a kénsavas szoral oldatból (20 centigr. sulf. strychn. 20 gr. aqu. dest., — körülbelől 3 szemer 4 1/2 nchezékre) 10 cseppet beföcskendett. A gyermek közérzése az egész nap folytában semmi zavart nem mutatott s három székiürülésnél a végbél-takhártya csak egy ízben esett elő. A következő nap semmi, harmad nap pedig egyszeri előesés jelentkezett; ezután 24 órával F. ismét 14 cseppet föcskendett be az említett oldatból, s ez időtől fogva azon hat hét alatt, melyet a gyermek a Necker-kórházban töltött, több előesés nem tapasztaltatott.

Két hónappal a végbevitt beföcskendés után a leányka erős láz kíséretében himlők által lepetett meg, és négy napon át, mely alatt a láz folyton tartott, a végbél-takhártya ismét előesett, mely azonban a láz megszüntével minden gyógykezelés nélkül elmúlt s a kórházban töltött további két hónap

folyama alatt többé nem mutatkozott. (Revue de Therap. 11. sz. — R. der. M. halle. Nov. 1860).

(M) Glycerina szembántalmaknál.

A párisi Necker gyermek-kórház orvosa Fouchet r. a zsírédet, hol magában, hol hatályosb szerekkel egyesítve gyakran alkalmazza. Magában alkalmazva igen hasznos a geny-pörkök képződésének meggátolására; a szemhéjszék napjában 4—5-ör kenetnek be; F a tisztántartásnak nagy fontosságot tulajdonít. Ő azonkívül a szemhéjak külső felületébe dörzsöli a glycerint, hogy puhák maradjanak, s a belső felületet is bekeni, miután azt pokolkő olvadékával beecsetelte, s az étető szert sós mosással közönbösíté. Közönségesen a következő vényekkel él, rendelvén 30 rész glycerin-re 2—4 rész borax-ot, 1—3 rész kénsavas horganyt, 1—4 rész kénsavas rezet, 4—8 r. iblanyfestvényt, 1—4 r. vashalvagot (sesquichlor ferri), 2—4 r. csersavat, 2—4 r. highalvacst (calomel), vagy 2—4 r. mákonyfestvényt. Egyszerű nyákos vagy hurutos köthártyalobnál (conjunctivitis) a horgany és tannin-féle vény jónak mondatik; midőn a nyák elválasztása bő s a lob kis fokú a borax-szemváz ajánlható. Pillaszellobnál (blepharitis ciliaris) valamint a szabad szemhéjszél egyéb gyulladásainál a jodot és calomelt tartalmazó szemváz előnyösebb. Ezek azon esetek, hol a glycerin a pörkök képződését akadályozván, igen jótékonynak bizonyul. A szaruhártya felületen fekélyeinél, midőn a lob már kissé engedett, a tannin keverék van javálva, nagy fényiszonynál ellenben a mákony oldata. Edényes szarlob (keratitis vascularis) ellen csersav és vashalvag alkalmazhatók; de F. az utóbbinak nem oly barátja, mint sok más szemész. Szemcsés (granulaire) köthártyalobnál a kénsavas réz zsírédbeni oldata a tömör sulphas cupri helyett előnnyel használható, és kisebb fájdalmat okoz. (Moniteur des Sciences 91. sz. Med. Times)

(K.A.) Rekeszsér, dr. Lombrosz-tól.

M. M., 25 éves férfi, 1859-iki december 31-én hirtelen oly élénk fájdalmakat érzett mellének bal oldalán, hogy rögtön a kórházba kellett vitetnie. Hanyatt feküdni nem tudván, ülő helyzetbe tette magát s testét jobb felé görbité; beszélni alig tudott, s majd felette sápadt, majd vörös lett; másképp nem, hanem csak ülve tudott légzenni s légzési szerveiben úgy látszott nagy akadálnak kellett jelen lenni; érverése fonalszerű volt.

A beteg január 1-én, többszöri székürülések után s az érvágás és jég alkalmazása következtében, kevésbé jobban érezte magát; az érverés valamivel erősebb lett; az ülve-légzés (orthopnoea) folyton tartott s a nap folyamában több ízben hányt. Január 2-án este heves altesti fájdalmak állottak be s a beteg csuklás és köhögés közben mindent kihányt. 3-án a csuklás többült; az érverést alig lehetett érezni és vonaglott. 4-én hangtalanság s hippocratesi arcz jelentkezett s 5-én meghalt.

Bonczlelet. A férfi hulla erősen kifejtett izomzatú, jó táplálátú. A jobb tüdő behorpadt, úgyszintén a bal tüdő felső karélya is; az alsó karély egy véres genynyel telt bő menetet láttat. A mellüregben egy 15" hosszú bélkacs találtatott, mely több üszkös pontot mutatott s mely a rekesz középtáján egy rendellenes nyílásba volt beszorítva. Ezen bélkacs csal egyszersmind a nagy cseplesz tetemes része is a mellüregbe nyomult. A rekesz inasrészének közepén rendellenes nyílással bírt, s közelebbi vizsgálatnál az 5—6 baloldali borda közt egy hegjeggy találtatott, melynek belülről hasonló heg felelt meg. A beteg körülbelül 5—6 hónap előtt szűrást kapott, s ezen körülmény a bonczleletre nézve elég fölvilágosítást szolgáltat. (L' Union méd. 1860. 58 sz.)

(M) A hőkurut (pertussis) gyógyításához.

Mr. Holl a Royal Pimlico Dispensary orvosa következő gyógykezelést használ és ajánl e makacs bántalomnál; áll

ez egy vagy több kis, a gyermek kora szerint huszas-forint nagyságú hólyaghúzó alkalmazásában a nyakesigára, oly magasan a mint csak lehet, úgy hogy a fejet is érintsék, azon vájulatba, mely itt a feszítő izmok ragpontjai által képezettek. Az alkalmazás eszközlése végett némely esetekben a hájat is e helyütt el kell vágatni. Négy-öt óra múlva a hólyaghúzó tapaszt eltávolítjuk, s lenmagliszt-pépet teszünk fel. A korábbi eltávolítás után a seb nem oly fájdalmas, mint midőn a hólyag fölemelkedését bevárjuk, mi gyermekeknek nem közönbös. A hatás abban áll, hogy a hurut görcsös természetű 24 óra alatt csökkenik; sőt néha egészen elenyészik. Minél görcsösebb a köhögés, annál világosabb a hólyaghúzó hatása; makacs eseteknél azonban azt ismételve is kell alkalmazni, vagy más elvonó szerrel pótolni, milyen az erős iblanyfestvény (Rp. Jodi drach. I; Kali jodati scrup. IV; Aquae dest. Unc. I.)

Holl belső szerelése miben sem különbözik attól a mit közönségesen használnak. Gyöngéd oldozó és izzasztó szerek kezdetben; később — miután, úgy mond, a kór főtüneménye a nyúltagyban történő ideges, visszahajlásban nyilvánul s idegzsong-hiányával jár — tonicus szerek: horgany, kinal, légsav sat. rendelőndők, és üde levegőbeni mulatás, mozgás. (Medical Times)

(K.A.) Észleletek a kedezmirigy rendellenességei felett, dr. Clar-tól.

Clar prágai tanár azon észleletekből indulva, melyeket 8 idevágó eseteken tett, ezen következtetéseket vonja:

1) Létezik egy nehézlégzés (dyspnoea) mely az együtt-szült kedezmirigy-túltengésből származtatandó, és vagy magától időnkint megduzzad, vagy tüdőhurut szövetkezik, valódi görcsös fulladozásokká fokozódván.

2) A mi a gyógykezelést illeti: a hánytató és görcsellenes szerek, hideg locsolások, elvezető és görcsillapító csőrék, később hamiblag külsőleg s némely esetekben belsőleg is, ajánlhatók.

3) Az izzadmányos toroklobra nézve a legveszedelmesebb szövemény a kedezmirigy megdagadása, a mennyiben így egy és tüdő vizenytől annál könnyebben lehet tartani. Ily esetben a görgmetszés, ha a kórisme megállapítható lenne is, semmi sikert nem ígérne.

4) Némely rögtöni halálkozásnál a kedezmirigy dagadt-sága vagy túltengése a tüdővizenyvel együtt, mindenestre a holál okaiúl vehetők fel.

5) Valamint az agy és tüdővizeny, a kedezmirigy megdagadása által létre jöhet és rögtöni halált okozhat, úgy ezen életföltételes szervek nagyfokú vérbősége, kedezmirigydag által föltételezve, szintén gyors halálkozást idézhet elő.

6) A heveny hörg- és tüdőhurut kórjólata sokkal kedvezőtlenebb, ha egyszersmind kedezmirigy-túltengést lehet gyanítani vagy kórismerni.

7) Az együtt-szült szívbaj és kedezmirigy daganat hasonlókép felette veszélyes szövemény, és pedig annál inkább, ha az említett bajok, mint ez igen gyakran történik, egyszersmind a légzési szervek hurutjával vannak összeköttetésben.

8) Rosznemű (heteroplasticus névleg gümös) rakodmányok csupán ily fajú általános lerakódásokkal egyidejűleg s talán csak átalakulásuk korábbi fokaiban lehetnek észlelhetők. (Jahrb. f. Kinderheilk. 1859. III. — M. C. M. H. Oct. 1860).

(M) Vörheny (scarlatina) hideg gyógykezelése.

Mr. T a y n t o n látván a halottak jegyzékében a vörheny számos áldozatát, kötelességének tartja a „Med. Times“ olvasóit azon gyógyeljárásról tudósítani, mit ő évek óta a legjobb sikerrel gyakorol, s mit már atyjától vett át. A beteg a ház legmagasban fekvő szobáiba vitetik (Londonban rendszeren csak egy család lakik egy — többnyire csupán két ablaknyi széles — házban, s a háló szobák a felsőbb emeletekben vannak); öltözete könnyű flanel ingből áll; takarónak annyi ágyneműt vehet, mennyi tetszik, mert a szobát fűteni nem

szabad (a tél ott nem oly hideg mint nálunk), az ablak és ajtó mindig nyitva van, az ágyfüggönyök és ernyők eltávolítottak. T. az első 24 órában a beteg torkát kívülről iblanyoldattal erősen beecseteli; hashajtókat soha nem rendel; belsőleg sósavat vagy halványosavat (chlorina) adat cukros vízzel italul; az étel tápláló, de nem izgató. Ez eljárásnál fogva erőhiányos tünetek nem fejlődnek ki. A beteg korán kell fel az ágyból s korán megy ki a szabad levegőre. A lehámlás csekély, a vízkór ritka. (Medical Times.)

(Gy) Csersavas ólom (annas plumbi) fekvélyek (decubitus) ellen,

Ezt Leclerc tr. ajánlja, s miután az empl. album coctum is jó hatással van, nincs okunk az ő általa javasolt tapasztatásában kételkedni. Készül következőképen: 32 rész tört cserfahéj (cort. quercus) 250 r. vízzel felényire (125 r.) főzetik; a kifacsart folyadékhoz ecetsavas ólom (extractum saturni) mindaddig hozzá adatik, míg csapadék képződik. Ezen csapadékot szűrőre gyűjtjük, s ujunkkal az üszkösödéssel fenyegető helyre vastag rétegben fölkenjük, s finom ruhával beborítjuk. — Idején alkalmazva a pörkképződést megakadályozza; terpetinnel elegyítve pedig a már képződött pörk leválásakor kötésnek alkalmazható. (Gaz. des Hopitaux.)

(M) Kankó gyógyítása nyomással.

Dr. Hachenberg ezen gyógymodot sikeresnek állítja. Ő ezen célra elefántcsont vagy igen simára készített szarú-kutaszokat (bougies) használ, melyek felső végükön gombokkal vagy görbülettel vannak ellátva, nehogy a húgycsőbe csúszhassanak. A kutasz estve vitetik be, miután a húgycső előbb (kastiliai) szappannal és vízzel kimosatott s enyhe összehúzó befőcskendés tétetett. A műszernek oly vastagsággal kell bírni, hogy a csövet kitöltse; megolajozva lassan vitetik be. Kötőre sincs szükség, mert a húgycső nem sokára a kutasz felett oly erősen összehúzódik, hogy az ki nem eshet.

Reggelre a műszer eltávolítottatik, s a húgycső újra megtisztítottatik; a főcskendést párszor napjában ismételni lehet. A bevitel minden harmad-negyednap ismételtetik; a gyógyulás 3—4 bevitel után be van fejezve. Az eltávolítás a húgycső erős összehúzódása miatt néha nehézséggel jár, de gyöngéd forgatással még is eszközölhető. Az első alkalmazásnál az érzékenység olykor növekedik, s csekély vérzés is támad; de utóbb ezek engednek. — A magömlés (spermatorrhoea) némi eseteiben e gyógyeljárás szintén hasznosnak mondatik. (North Amer. Med. Chir. Rev. — Med. Times nov. 24. sz.)

(M) Fogzsába (odontalgia).

Rp. Acetatis morphii graum. 1½; Acidi acetici guttas 2; Aquae coloniensis drachmas. 2. — Balloy tr. állítása szerint ez oldat gyapotra csepegtetve s azon oldal füljártába téve, melyben a zsába jelen van, feltűnően jó hatással bír (Archives générales).

(M) Vasas mész-pogácsa.

Rp. Superphosphatis calcis, Carbonatis ferri aa. Unc. semis Butyri, Sacchari aa. Unc. tres; Farinae tritici albisimae Uncias novem; Syrupi (treacle) libram semis. M. 80 pogácsának. Mindegyike 3 szemer vasat és 3 szemer vilsavas meszet tartalmaz. (Ellentétül a hasonszenvések golyócskáinak). Dr. Sharpe (Med. Times).

(M) Vérhas.

Leclerc tr. belladonna vagy stramonium-mal készült tapasztásokat tétet a vérhasban és ennek folytán nagy erőtetésben (tenesmus) szenvedő betegek hasára a fanív felett, mi által nemcsak a fájdalmak enyhülnek, de a kór tartama is csökkenik. A hasmenés ellen pokolkő-csövéket, és belsőleg mákony, légsavas ezüst és ratanhia labdacsokat rendel. (Med. Times.)

T Á R C Z A.

Tájékoztató eszmék.

Az 1861-ki iskolai év kezdetén hallgatóinak elmondotta

Kovács Gyula, egyetemi h. tanár.

Midőn az állattan diszes tanári székét elfoglalom, édes örömemre szolgál, hogy nekem jutott a szerencse, ezen magyar kir. egyetemen a lelkes magyar fiatalságnak e szép tudományt édes anyai nyelvünkön taníthatni: egyszersmind kötelességemnek tartom elmondani e helyen mindazt, a mi önöket kedves fiatal barátim a nevezett tudományban tájékozni képes, hogy annak tanulása kedves és könnyű, tudása hasznos és előnyös legyen.

Ha a tudomány = hatalom, minthogy az is, úgy nekünk magyaroknak, kiket roszakaróink barbaroknak szeretnének nevezgetni, kettős kötelességünk a tudományt mivelní, mert ha van uraim valami a mi a viharos időkben erőt és kigartást, szerencsésekben mérsékletet s mindkettőben megelégedést és boldogságot ad, az nem egyéb mint magunknak, s a aörülöttünk lévő tárgyaknak kellő ismerete és méltánylása, azaz: a tudomány; ez azon szellemi kapocs, mely bennünket a világ polgárisult nemzeteivel egybeköt, ez azon vaszerő, melynek segítségével apáink által vérrel szerzett nzent hazánkat meg fogjuk tartani, s örökké elidegeníthetlenné tenni, ez forrása kiszámíthatlan erőnek, önértetnek, bölcseságnak. Ezen igazság késztette nemzetünk elhunyt nagy átnokát, a dicső Szécsényi Istvánt hazánk és nemzetiségünk megőrzésére mindenekelőtt az akadémiát felállítani, oly intézetet, mely a tudományokat ápolja és terjessze. Mert

meg van írva: Elvész a nép, mely tudomány nélkül való.

Ha széles e hazában mindenki szilárdul helyén áll, ha mindenki kötelességét egész benső meggyőződésből végzi, úgy boldog e hon. Önök kötelessége, kedves fiatal barátim, a tanulás, a tudomány-szerzés: s ha meggondolják, hogy idejöknek czélszerű használása által nemcsak magokat teszik szerencsésekké és boldogokká, hanem a haza irányában is ezáltal róhatják le édes tartozásukat, kérdem, ki volna oly könnyelmű, ki volna oly meggondolatlan, hogy a tudományokat elhanyagolva, szellemi öngyilkossá válna?

Tanulás és tanítás tárgya e teremben az állattan (az összehasonlító boncztan ennek csak része). Legtöbb tanárnak szokása ugyan tantárgyát más tudományok rovására magasztalni, nekem nincsen szándékom az állattanról itten dicsbeszédet mondani, mert meggyőződésem, hogy minden tudomány tiszteletre méltó és hasznos, és hogy egyiket sem nélkülözhetjük, ha mint nemzet szellemi fejlődésünkben csorbát ejteni és hézagot hagyni nem kívánunk. Mindig is úgy tapasztaltam, hogy azok, kik a mások által mivelt tudományokat lenézték, míg a magokét égig emelték, nagy észkorlátoltságban szenvedtek s többnyire saját magok tudományában is egyoldalúaknak és félsegeknek bizonyították be magokat. Nem akarok tehát, mondom, az állattanra dicsbeszédet tartani, csak általános vonásokban fogom bemutatni e tudományt, s önökre bízom, uraim, megítélni annak becsét.

Az állattan (Zoologia) az állatok ismeretére tanít (magába foglalván az állatboncztant is). Ezen ismeretet ugyan különféle értelemben veszik, s míg némelyek az állattan alatt nem értenek egyebet, mint a külső állatalakok leírás-

sát, mások annyira megvetik a külsőségeket, hogy egészen a szervek és szövetek boncztanába mélyedve, csak ezt tartják valódi tudománynak, a boncztant akarván az állattan helyébe csempészni. Mind ezek, mind amazok tévúton járnak. Az állattan mint azt én értelmezem és tanítani fogom, megtanít a műnyelvre, melynek segítségével képesek vagyunk magunkat tisztán és szabatosan kifejezni, megtanít az állatok neveire, leírja azoknak külső alakját, belső szerveit és szöveteit, összehasonlítja azokat egymással, s ezek nyomán rendszerbe állítja őket, tekintetbe vévén azon ősellátokat is, melyek kihalván, csak kövült maradványaikban tanulmányozhatók, kiterjeszti figyelmét az állatok fejlődésére, szerveik működésére, az állatok életére, földirati elterjedésére, orvosi, gazdasági és műtani hasznára és illetőleg kárára. Mindezen viszonyok ismerete, melyekből osztályozni szerető tudósok megannyi, 10—15, különmemű tudományt készítettek, megfélejtkezvén Seneca bölcs mondatáról: „Idem enim vitii habet nimia quam nulla divisio, et simile confuso est quidquid usque in pulverem sectum est“*), felette érdekes és tanulságos, de hasznos is.

Azok p. o. kik az ember egészségét és kór-állapotát tanulmányaik tárgyává teszik, hogy idővel a szenvedő emberiség nemtői lehessenek, a fiatal orvos-növendékek, bizonyosan könnyen át fogják látni, mi hasznát húzhatnak magok részére az állattanból, ha tekintetbe veszik, hogy az embernek teste szintén az állatok közé tartozik, hogy szervei, szövetei az állatokéhoz hasonló; észre fogják venni, hogy az ember fejlődésének hosszú sora az állatok különféle seregeiben, rendjeiben és családjaiban mintegy visszatükrözkedik. Világos lesz előttük az emberi test néha nagyon is bonyolult szerveinek célja és fejlődése, összehasonlítván azokat az állatok egyszerűbb és könnyebben felfogható szerveivel, vagy egész szerv-sorozatok fejlődésével, s így az állattan segítségével tisztán fognak látni ottan, hol különben csak homályban tapogatóztak volna, biztosan fognak haladni ottan, hol különben csak kételkedve botorkáltak volna. Tanulmányaink ezen oldalára, mint önökre nézve lényegesre, kitűnő figyelmet fogok fordítani, valamint az orvosi állatokra is.

De hazánk áldott földje, dús rónái, rengeteg erdei, terjedelmes lápjai, sziklás bércei, hófedte havasai, meleg és langyos forrásai, édes és sós tavai, nagy folyói, hegyi patakjai, barlangjai és különféle sziklarétegei az élő és ős állatok ropant és változatos mennyiségét tartalmazzák, ezeket ismerni, tulajdonságaikat kutatni nekünk magyaroknak kötelességünk. Kevesen voltak, kevesen vannak most is, kik hazánkban az állattanról, mint tudományról foglalkoznak, s kik figyelmüket hazánk dús, nagyon is rejtett kincseire irányozva, annak Faunáját vizsgálják, tanulmányozzák, gyarapítják. Földi és Vajda, Schönbauer és Ocskay, Hanák és Péternyi meghaltak, s ha Kubinyi Ferenczét, a két Frivaldszkyt, Pólyát, Gerendayt, Stetttert, Lánogot, Nagyot, Tóthot és Chyzer-t megemlítem, az élők közül is majd mindeniket megneveztem. Széles kiterjedésű szép hazánkban száz meg száz zoologusnak is volna teendője, csak a mi ennek Faunáját illeti. Lesznek önök között, lesznek minden évben néhányan, kik ezen tudományhoz különösebb vonzalommal viseltetvén, annak egyik vagy másik ágában részletesebb tanulmányokat fognak tenni, az ilyeneket vezérelni, útasítani, tanítani őket buzditani, s a szükséges eszközökkel és tantárgyakkal ellátni édes örömem lesz, s büszke leszek rá, ha minden évben csak egy vagy két olyan tanítványmom kerül ki e falak közül, ki az állattan valamely részével továbbra is foglalatalkodván, szerzett tudományát hazánk állattani ismertetésére szentelendi.

S minthogy illőnek tartom hogy a m. k. egyetemen az állattani leczkéken Magyarország állataira kíváncsi figyelem fordítassék, specialis állattanomban mindig a hazaiakat fogom előtérbe állítani, egyszersmind befogom önöket vezetni a magyar állattan történetébe, hogy kegyelettel viseltessenek azok iránt kik mostohább körülmények között is elég szilárd aka-

*) Seneca Epist. 89.

rattal bírtak ezen régebben nem csak nem becsült, de meg is vetett tudományt édes anyai nyelvünkön művelni.

Hazánk főleg földművelő ország lévén, alig van e honban valaki, kit a mezői gazdaság inkább vagy kevésbé ne érdekelne. Tudni fogják önök, uraim, hogy az állatvilág mily fontos szerepet játszik a mezői gazdaságban, akár mint állattenyésztés, akár mint kellő felszerelés és munka-erő, akár mint azon (mesterséges) táp készítője, melylyel kicsigázott földjeinket újra termőkké tehetjük, sőt termékenységüket majdnem hihetetlen magasra fokozhatjuk. Nem szükség említenem, hogy tiszta nézetek, tudományra fektetett alapos ismeretek e részben mily jótékony hatást gyakorolnak, ezeknek részint követése részint terjesztése által önök képesek lesznek a mezői gazdaságnak hazánk ereje és gazdagsága ezen jelentékeny tényezőjének nem csekély lendületet adni; és ez annál kívánatosabb, minthogy a gazdasági állatok és a föld közötti helyes arány hazánkban még oly kevéssé van elérve, hogy a gazdasági lapok érdemdús szerkesztői egy évtizedtől fogva nem szűnnek meg a nemzet figyelmébe újra meg újra ajánlani: „Hozzunk mezei gazdaságunkba helyes arányokat.“ — Nagy fontossággal bírnak e tekintetben a hasznos és káros állatok is, melyeknek ismerete, életmodjuk, szaporodásuk tanulmányozása sokszor jelentékeny kártól óv meg bennünket. Mind ezekre a mennyire a fő-cél megengedi kifogok terjeszkedni.

Hogy a magasabb szempontból felfogott állattan az általános emberi műveltségre nézve is jelentékeny szerepet játszik, ezt itten fejtegetni feleslegesnek tartom, ezt önök, uraim, a mint a tudományban haladnak, napról napra jobban fogják érezni és belátni. Csak két irányban akarom figyelmüket felhívni, melyek egyike a természettudományokat általában illeti, a másik különösen az állattanra vonatkozik. Meggyőződésem hogy a középkor vastag tudatlansága és babonassága nagy részben a természettudományok kifejeletlenségében, és a régi polgárosodott nemzetek által történt elhanyagolásában gyökerezett. A természettudományok kellő ismerete mellett soha boszorkány-égetések elő nem fordulhattak volna. — Az annyira gyakorlati éjszakamerikaiak az állattan művelésében kitűnő szorgalommal és pénzáldozatokkal járnak el. A híres Agassiz nagy munkájára: „Contributions to the natural history of the United States“, melynek ára 120 dollar (mintegy 240 pengő forint) háromezer amerikai írt alá. Gray bostoni kereskedő egy állattani museum felállítására 50,000 dollárt ajándékozott, mely összeget a bostoni kereskedők aláírás útján 70,000 dollárral szaporították; de mind ez a nevezett célra nem tartatván elégnék, Massachusetts állam a museumra még 10,000 dollárt adott. Épülőben van mostan az új állattani museum, egy része már elkészült, s Agassiz tízen két tudós segédével rendezi be a gyűjteményt. A Cambridge egyetemnél ugyanott, bostoni magánzóka az állattanra három külön tanszéket alapítottak, egyet a leíró, egyet az összehasonlító állattanra, s egyet, melynek mássa még egész Európában nem létezik — a magzattanra (Embryologia). Valóban nem lehet haszontalan azon tudomány, melyet annyira pártol egy olyan nép melynek zászlójára van írva: Nisi utile est quod feceris, stulta est gloria!

De én önöket, kedves fiatal barátim, nemcsak tudományra fogom tanítani, hanem ezen tudományt édes anya-nyelvünkön fogom előadni, czélszerűnek tartom tehát azon eszméket és elveket kifejteni melyek szerint a nevek, műszavak stb. magyaráztában eljárók, és ezt annál inkább kötelességemnek tartom, minthogy a neologusok és anti-neologusok már évtizedektől fogva elkeseredett harcztot vívnak, amazok mindent, ezek jóformán semmit sem akarván megmagyarosítani. Elveimet e tekintetben már régen tisztáztam, ezek nyomán jártam el „új magyar fűvészkönyvemben“ a növénytanra nézve; az állattanra és fűvészetre nézve pedig a szent-István-társulat által kiadott egyetemes magyar Encyclopädiában vezér-eszmém ezek: minden műszavak magyaráztása szükséges, ugyan azért a meglevőket és mások által készitetteket, a mennyire csak használhatók elfogadom, ha nincsenek magyarosítom. A névtant (nomencla-

tura) illetőleg magyarul nevezem mindazon növényeket és állatokat, melyek hazánkban élnek; Floránk és Faunánk polgárai, ezeknek ha van magyar nevök elfogadom, ha nincsen csinállok, mint ezt már gyakran tettem. Magyarul nevezem mind azokat, melyeknek, ha bár külföldiek is, de egy vagy más okból bevett magyar nevök van. — Ellenben latin, vagy külföldi saját hazájabeli nevén nevezem mind azon állatok és növények neveit, melyek Faunánkban és Floránkban elő nem fordulnak, ugyanazért a tigris nem nevezem kaplannak, a zsiráfot nem nyakorjányának, még pedig annál kevésbbé, minthogy ezek külföldi nevét a közélet is elfogadta. Istennek hála hátunk megett van azon kor, midőn többnyire csak olyan természet buváraink voltak, kiknek egész természetrajzi tudományok szófaragásból állott. — A fajneveket minthogy többnyire melléknevek és könnyen magyarosíthatók a külföldi tárgyaknál is magyarul használok p. o. havasi Lagomys, sarki Lagomys (*L. alpinus*, *L. hyperboreus*).

De midőn anyanyelvünk fejlesztése és tökéletesítése tekintetéből ily eljárásra kötelezve érzem magamat, mit annak ritka szépsége és idomíthatósága, nemkülönben a már most is meg lévő műnyelvi nagy kincs igen megkönnyít: nyiltan és világosan kimondom, hogy nagy hátránynak tartanám, ha valaki megelégedve a magyar nevekkel a latin-görög műnyelvet és neveket elhanyagolná; ezen szavak a világ-literatúrába átmentek s nagy előnytől fosztaná meg magát, ki azt ignorálni akarná. Én azon rövid idő alatt, mi tantárgyunkra kiszabott, önöket a tudományba csak bevezethetem, s majd önmunkásságok s a gazdag külföldi literatura segítségével fognak némelyek oda jutni, hogy az állattanban a tudomány színvonalára állva, annak előrevitelében részt vegyenek s hazánkat szerzett szellemi kincseikkel gazdagítsák.

E tárgyról itten részletesebben szólni nem tartom szükségesnek, szándékom úgyis arról illetékes helyen bővebben értekezni.

És most tekintsünk körül s vessük figyelmünket azon eszközökre, melyeknek segítségével önök uraim, a kitűzött tudományt mentől alaposabban, mentől könnyebben magokévé tehetik. Elmondom tehát azt mi van, és azt mi hiányzik s mi kívánatos.

Van világos és czélszerű tantermünk.

Van saját állattani museumunk, mely, köszönet az előttem működött tanároknak, szerény kívánságoknak megfelelően ugyan, de mind helyisége, mind felállítása, az általam leg-összintébben méltányolt buzgalom és fáradság daczára — még sok kívánni valót hágy.

Vannak kicsiny, de jól ellátott és czélszerűen felszerelt dolgozó szobáink, melyekben gyakorlatilag tanítani és foglaltoskodtatni fogom azokat, kik az állattanra hivatást éreznek magukban, s e tudományban nagyobb előmenetelt óhajtanak tenni. Itten fogjuk a csontvázakat, a göröcsői készítményeket stb. előállítani, s azokkal museumunkat gazdagítani.

Van kis állattani könyvtárunk, mely válogatott könyvek-ből van összeállítva, de hiányzanak belőle a magyar állattani könyvek, igyekezni fogok ezen hézagot mentől előbb pótolni.

Rendelkezésünkre áll a m. n. muzeum, különösen és em-lősökben és hazai madarakban oly gazdag gyűjteménye, ezt gyakran fogjuk látogatni.

Használhatjuk és használni fogjuk az egyetem, a muzeum és az akadémia könyvtárából az illető literatúrát; de itt fájdalom! át kell mindjárt térnem arra a mi hiányzik:

Hiányzik Pesten nemcsak az állattanra, hanem a többi természettudományokra nézve is a literatura, azaz: ha minden köz- és magán-könyvtárakban lévő könyveket összehordunk is, bár a legszükségesebb szakmunkákat sem fogjuk együtt találni, ez önökre nézve fiatal barátim nem nagy hiány ugyan, de roppant hiány mindazokra nézve, a kik a természetrajz valamely ágával tüzetesen foglalkoznak, a kik a tudományt előbbre vinni óhajtják és képesek is. Hány fiatal erő tört meg e szírt! mennyi erős akarat és munka-képesség zsibbadott el e miatt! Külföldiek írják le azt, a mit mi már rég ismerünk,

larmát ütnek azzal, mit mi már rég tudunk, csak azért, mert a szükséges literatura hiányában azokat világ eleibe bocsátani elég vakmerők nem vagyunk! Ezen uraim segíteni kell, ha akarjuk hogy a természettudományok nálunk virágozzanak, ha akarjuk hogy a külföld szármalmi mosolylyal ne tekintsen azon barbar népre, mely az Istentől adott gazdag természeti ajándékait megismerni, méltányolni s másokkal is megismertetni nem képes. De él bennem az erős hit, hogy a nemzet e részben is megteendi kötelességét, s a m. n. museumot, mely főképen hivatva van a természetrajzi literatura összegyűjtésére, azon állapotba helyezendi, hogy e tekintetben minden méltányos kívánságoknak megfelelhessen. Él bennem az erős hit, hogy azon magas honfiak, kik hazánk ügyeit kezökbe vették, a m. királyi állattani intézetet további fejlődésében kegyesen elősegíteni fogják, s megadván a szükséges tudományos eszközöket, lehetőségessé teszik, hogy ezen intézet a külföldiekkel a versenyt becsületesen megállja, hazánkra nézve pedig mentől hasznosabbá váljék.

Hiányzik továbbá egy állatkert, milyennel már ma Europa számos városai dicsekednek, s mely nemcsak az állatok életmodja, sajátosságai, szaporodása stb. vizsgálatára bő alkalmat nyújt, hanem mint különféle hasznos és hasznossá válható állatokat égaljunkhoz szoktató intézet, közgazdasági tekintetben is a legnagyobb figyelmet érdemli, mi okból ez már ma Európában és Amerikában kormányoktól, egyesületektől s egyesektől buzgón felkarolt ügy. Egy ilyen állat-kertnek a szükséges aquariumokkal kapcsolatban egyesületi erővel leendő felállítását óhajtom is, reménylem is. Addig is, míg e megtörténék, használhatjuk az egyetemi fűvészkertben azon kis, de érdekes, élő állatokból álló gyűjteményt, melyet Gerenday József fűvészkerti igazgató buzgóságának köszönhetünk.

A legszükségesebb eszközök egyikét a jó tankönyvet utoljára hagytam; sajnálattal kell kimondanom, hogy olyan tankönyv, mely az általam tanítani szándékoltt állattanra nézve csak távolról is kielégítő volna, magyar nyelven nem létezik; szóbeli előadásom és füzeteim fogják e hiányt pótolni mindaddig, míg tankönyvemet, melynek összeállításán sok esztendőn át gyűjtögetett jegyzeteim felhasználásával szorgalmasan dolgozom, önök kezébe adhatom, mi, ha Isten éltet, még ez év lefolyta előtt fog történni.

Engedjék meg önök, kedves fiatal barátim, hogy minekelőtte e mai napon egymástól elválnánk, még kettőre figyelmeztessem önöket:

1-ör. Óvakodjanak az anyagelvűségtől, vagyis materialismustól; ezt nem azért mondom, mintha az állattan kiválólág alkalmassá tenné önöket e tértan befogadására, noha a természettudományok nem ismerői — a tudatlanok — ezt reá fogják s elhitetni szeretnék, mit azonban két oldalról könnyű megczáfolni, a legjelesebb, legkitünőbb természettanárok ugyanis nem anyagelvek; ellenben számosan, kik az állattant nevére is alig ismerik, bölcselkedők, történetirők, államférfiak ezen sajnos kórtól meglepettek; itt tehát nem a tudományban, hanem az egyéniségekben van a hiba. S én Baco jeles mondását a philosophiáról a természettudományokra ruházom által: *Scientia naturae obiter hausta abducit a Deo, penitus hausta ad Deum adducit*. Tanuljanak tehát alaposan s ezen mételetől, mely ellen legujabban Greguss akadémiai székfoglalójában*) oly nagy erélylyel kelt ki, mentek lesznek. Ekkor senki sem fogja önökre alkalmazhatni a királyi lantos szavait: „Mely nagyok uram a te cselekedeteid? A balgatag ember nem veszi észébe és a bolond nem érti ezt.“ **)

2-ör. Tartsák szemök előtt Verulami Baco arany mondatát: „*Non fingendum aut excogitandum, sed inveniendum quid natura ferat velfaciat*“ s legyenek a természet körül teendő észleleteikben becsületesek, Ezen önök talán mosolyogni fognak, azt gondolván, hogy ez másként nem is lehet, de higgyenek tapasztalásomnak, az el-

*) A materializmus hatáiról.

**) 92. zsolt. 6. és 7. vers.

fogult kutató gyakran azt látja, mit előre képzelt magának, mit látni ohajt, megcsalja magát, megcsal másokat, ha különösen göröcsői vizsgálataiban nem elég óvatos.

Igy fogtam fel, kedves fiatal barátim, tanári kötelességem teendőit, midőn ezeket őszintén és egyszerűen elmondotam, nincsen egyéb hátra, minthogy önöket felkérjem, legyenek személyem iránt olyan bizalommal, a milyen előszeretettel és buzgósággal fogom önöket csekély tehetségem szerint tanítani. Ha a tudományban kétségeik, ha óhajtaik vannak, forduljanak hozzám s én mindig kész leszek méltányos kívánságoknak megfelelni, felmerült kétségeket eloszlatni. Működünk közre, hogy imádott hazánk önökben jeles tudományos fiakat nyerjen; emlékezzenek meg, hogy a tudomány hatalom s hogy kis számú fajunknak erre nagy szüksége van. Legyen önök jelszava a tudományban: *Excelsior!!*

Korányi Frigyes tudor úrnak.

P e s t, december 22-én.

Az orvosi kar és ügy szervezése körül azolta, hogy lapunk 45-ik számában a teendők némely főpontjait elsoroltuk, tudunkra semmi lényeges lépés nem történt. Az ügy eszerint még egész terjedelmében lehet értekezés és kölcsönös eszmecsere, valamint őszinte nyilatkozat hasznos tárgya is.

Az orvosi egyetemnél a tudományok mind magyar nyelven adatnak elő, egy része, mint tudod, helyettes tanárok által; a latin előadások elmaradtak, miután hallgató alig találkozott. Ha voltak olyanok, kik a holt nyelvet jobban értették volna az élőnél, úgy azok Prágába és Bécsbe költöztek, már az egyetem késő megnyitása miatt is. — Újabban az orvostanári testület a nyelvre nézve végleges javaslatra szövegeztetett fel. A határozat, mint hallom, az lőn, hogy miután a latin előadásnak az orvosi karnál hallgatója nincs, e nyelvi előadás is fölösleges; a gyógyszerészre nézve pedig az orvostanárokat azt véleményezték, hogy miután a bölcsészeti karnál, hol a gyógyszerészek első évi tanulmányaikat hallgatják, a tanítás tisztán magyarul folyik, a pharmacognosia más nyelvi előadása az orvosi karnál szintén szükségtelenné válik.

Magántanítónak eddig senki se jelentkezett, nincs is annak a forrongás, szervezés és politikai átalakulás vajadásai közt ideje. A szabad tanítást sem lehet erőszakolni. Béke, rendezett biztos állapot, a nemzeti művelődés köz emelkedettsége s általános tudománykedvelés mellett virágozhatnak az csak fel, szorgalmasan ápolva, de még is csak önkényt és szabadon. Addig örüljünk annak is, ha tudományos képzettségünkkel a gyakorlati élet szükségének megfelelően, s ha a nélkülözhetlen szakmákra egy-egy jeles tanítónk van.

Egyetemünk taggittatása, felszerelése, tanrendszerének szélesb, szabadelvű alapokrai fektetése s általán egész szerkezete leginkább attól függ, hogy országos, minden felekezetre nézve egyaránt hasznos, tisztán nemzeti és tudományos intézetté fogják-e azt alakítani, vagy pedig az ősi korlátok s az eddigi gyámnokság alatt továbbra is meghagyni. De másrészt annak jövődöbeli működésére az is lehet némi befolyással, mennyire és miként akarja a nemzet a kapcsolt részek népeit Pesten, a haza központjában a tudományos kiképeztetésben részesíteni, vagy pedig célszerűbbnek véli-e, ha területükön saját magasb tanintézetek is alakíttatnak. Ezek nem tisztán tudományos kérdések; megfejtésök, mint látod, a jog és a politika kívánalmaitól s pénzerőnktől is függ, s csak idővel a közhaza bevégzett rendezése után dönthető el határozottan.

A mi elmúlt azt mondják soha többé vissza nem térhet. A történelem mindamelllett néha kanyarulatot utakon halad, s színleg legalább a régi pontokra tér vissza. Így van ez most minálunk. Ez évi okt. 20-ka egy elmúlt időt ismét fölkelteni kísérelt meg. Akkor szólítottuk fel az 1847-ik évi medica-facultást a régi tér elfoglalására; — de az úgy látszik nem bizott a feltámasztásban, mert eddig tudunkra semmi

határozott lépést nem tett. Az ország immár 48-ban van. Nem hiszed, hogy csakugyan tanácsosabb s üdvösebb is lesz bevévni az idő rohanó folyama rendes medrébe térését s csak azután fogni az orvosi ügy újbóli építéséhez?

A megyék és községek jogát, orvosait megválasztani lapunk 47-ik számában említettük, s annak fenntartása mellett óhajtaunkat kifejeztük. De! sajnálattal venné, azt hiszem, minden közegészségi ügyünket szíven hordozó honpolgár, ha azon magyar orvosaink, kik a provisorium hatóságai által egészségügyi hivatalokkal ruháztattak fel, s kik e kötelességöknek mint orvosok és e haza hű fiai emberül megfeleltek, csak azért távolíttatnának el, mert hatáskörökbe nem a törvényszerű kormány által helyeztetek, s mások, talán sokkal kevésbé képesek, csak azon oknál fogva választatnának helyökbe, mert — esetleg — alkalmazást nem nyertek. Az orvos nem politikai hivatalnok s hivatása oly tisztán emberi, miszerint kételkednünk nem lehet, hogy az a jelen körülmények közt is sértetlenül fenn fog tartatni. Ott, hol a községeknek bizalmuk nincs, jogukkal természetesen fognak is élni. M.

V e g y e s e k.

Az orvosi pályadíjak növeléséhez dr. Klein Mihály komárommegyei főorvos 4 darab arannyal járult. Dr. Batizfalvi és dr. Hirschler az ígért összeget, illetőleg 4 és 10 aranyat, lefizették. Köszönetet az ügy nevében.

— Dottner Anton, — ki ne ismerné a bécsi iskola ezen celebritását, előbb Wagner, utóbb Rokitsky tanár kórböncztani famulusa, — 30 évi szolgálata után nyugdíjaztatott és ezüst érdemkereszttel díszítettett föl.

— A bécsi cs. tudományos akadémia rendes tagjaiul ki-neveztetett: dr. Kner R. az állattan tanára a bécsi egyetemnél és dr. Puurkyne J. az élettan tanára Prágában; levelező tagokul választattak: dr. Hlasiwetz vegytanár Insbruckban és dr. Czermák N. J.

— Oppolczer tr. a svéd északeszaki rend lovagkeresztjével díszítettett fel.

— Ricord kórházi szolgálatából kilépte alkalmával, régi tanítványai és baráti díszbédet rendeztek decemb. 20-án a Hôtel du Louvre termeiben.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban f. é. december 14-től december 20-ig ápolott betegekről.

	Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt			
	Beteg	férf.	nő	Beteg	férf.	nő	Beteg	férf.	nő	Beteg	férf.	nő	Összeg
Dec. 14-én.	14	11	25	10	5	15	1	—	1	303	221	—	12 546
" 15-én.	8	2	10	5	3	8	1	—	1	315	220	—	12 547
" 16-án.	8	10	18	13	3	16	2	1	3	308	226	—	13 547
" 17-én.	10	7	17	12	1	13	2	—	2	294	232	—	14 550
" 18-án.	15	9	24	10	6	16	2	1	3	307	234	—	14 555
" 19-én.	10	4	14	11	8	19	1	—	1	306	229	—	14 549
" 20-án.	8	10	18	7	3	10	4	—	4	303	236	—	15 554

A betegforgalom élénksége e héten sem csökkent; uralgók folyamatosan a takáros bántalmak.

P á l y á z a t o k.

Barra István orvos tudor úr lemondása által ismét megürült Keszétközégyi orvosi állomásra, melylyel 315 ft. készpénzbeli évi fizetés, természetbeni lakás, és egy tagban 11 hold 1096 □ ölből álló szántóföld használat van egybekötve.

A szabályszerűleg felszerelendő folyamodványok legfőlebb 1861. január 10-dikig a kis-kőrösi cs. kir. szolgabírói hivatalhoz bérmentesen intézendők. — Kis-Kőrös, december 10-kén 1860.

Cs. kir. szolgabírói hivatal.

Igazítás: Lapunk 51-ik számában 1007. l. 30 s. felülről k e n d e r helyett olv. r e n d e s.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt.
 vidéken felé 5 frt. egész év 10 frt. új pénzben. A lapot
 illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők.
 Hirdetések közölletnek soronként 11 újkért.

Megjelenik minden vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utca
 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: dr. Markusovszky Lajos. Kiadó: Müller Emil.

Tartalom: Közlemény az 1860 évi vörheny-járványról. Vége. Dr. Bókai János. — Műszertani jegyzetek a gőg- és légesörmetszésnek törté-
 neméhez. Dr. Stockinger tanártól. — Lapszemle: Méhmirigyek új képzése méh- és petefészek húslékaiban, Rokita n s-
 ky tr.-tól. — A gümőkór gyógyítása, J. Turnbull-tól. — Szappanitott kőszénkátrány készítése és gyógyhasználata. — Szagta-
 lan csukamájolaj készítése. Apróbb szemelvények.
Tárca: Budapesti orvosgyűlés dec. 22-ki és 27-ki gyűlése. — Valasz dr. Chyzer úrnak, Grosz L. tudortól. — Vegyesek. — Pályázatok.

KÖZLEMÉNY

az 1860-ki vörheny-járványról.

(Vége)

Dr. Bókai János gyermekkorházi igazgató-főorvostól.

A vörheny kóroktanát illetőleg, üres elmél-
 kedésekbe nem akarván bocsátkozni, csak részrehaj-
 latlan észleléseimet közlendem.

Először is észleltem gyermekeket egyes családok-
 ban, hol a ragályzás kétségenkívüli volt; észleltem
 másokat, nevezetesen két leánykát egy családban, kik
 egyszerre a vörheny által lepettek meg a nélkül hogy
 a házban vörheny uralkodott volna, a nélkül hogy
 másokkal összejöttek volna; észleltem egyeseket kü-
 lönböző házakban és különböző városrészekben, kik
 szintén nem állottak másokkal összeköttetésben; ész-
 leltem vörheny-eseteket, melyek ugyanazon egy csa-
 lád gyermekeinél különböző lefolyásnak voltak; máso-
 kat, kiknél a lefolyás egymáshoz hasonlított.

A lefolyást illetőleg: észleltem gyerme-
 keket, kik kütégzés alatt jó és rossz időben a kül leve-
 gőn voltak, a kórházba hozattak, szellős padlásszobák-
 ban, nedves pinczelakokban, hiányos ápolás mellett,
 orvoslás nélkül tartattak és — felgyógyultak; ész-
 leltem nagyon is szomorú eseteket, hol a gyermekek
 a legelső pillanattól fogva a leggondosabb ápolásban
 részesültek, hol az ajtó, sőt még a kulcslyuk is leg-
 szorosabban elzárattak, hol az élet- és étrend legszi-
 gorúbb vala, hol a szoba minden falán egy hőmérő
 függött, s a kívülről jövő 4—5 szobán végig magát
 átmelegíteni kénytelen vala; hol a consilia medica
 4—5 tudományosan fölfegyverzett orvos jelentétében
 tartattak, — és a vörheny nem hátrált, a gyermek
 meghalt.

Ezen, válságos tényeken alapuló tapasztlataim
 elősorolása, nem czéloz azonban oda, mintha a vör-
 heny-betegeknél minden felügyelést, minden ápolást,
 minden orvoslást fölöslegesnek vélnék: hanem el-
 lenkezőleg oda, hogy orvosi eljárásunk-
 ban a vörheny rendellenes lefolyását ne
 csak könnyedén meghülésből, étrendi hi-
 bából s hasonló külső befolyásokból szár-

maztassuk; hogy a vörheny megbíralása-
 ban rendellenességének főokait inkább a
 kütég természetében s a meglepett egyén
 testalkatában, betvegyében keressük;
 hogy így a körülmények és tények szí-
 gorú megfontolása után, orvosi működé-
 sünkben az igazi ösvényt ily elfogulat-
 lan ítélet nyomán a beteg javára s a szü-
 lők és önmagunk megnyugtására biz-
 tossabban feltalálhassuk.

A kor, mely az idei vörheny-járvány alatt e kü-
 tegnek leginkább vala alá vetve, a 2-dik és 3-ik gyer-
 mekkori időszak, azaz, a 2-ik és 7-ik év közti élet-
 kor; csecsemőket aránylag ritkán észleltem e bajjal;
 a 7-ik éven túl azonban szintén több veszélyes lefolyá-
 sú vörheny fordult elő.

A vörheny ragályos természetét illetőleg
 tapasztaltam, hogy családokban, hol a gyermekek el-
 különítése azonnal nem foganatosított, a vörheny
 valamelyik családtagnál történt kitörésénél, ott a
 gyermekek mind meglepettek a kütég által, és pedig
 vagy már néhány nap alatt, vagy 8—10 napi időkö-
 zök után.

Egy családban 3 gyermeket eltávolítottam, mikor
 már a kütég a 4-ik gyermek arcában mutatkozott, 4
 hét lefolyta után a gyermekek visszatértek és ment-
 tek maradtak; itt a vörheny a meglepett 3 éves gyer-
 meknél erős fokú, rendetlen, de szerencsés lefolyású
 volt; a nyakmirigy-tályogokat áttételi tályogok,
 s az erős kütégzést vízkór nem követék; csak fültakár
 és vérszegénység maradt vissza.

Ha a gyermekkorházba a második hét végével
 vízkóros vörheny-betegeket vettem fel, ragályzást
 nem tapasztaltam, jöllehet e gyermekeket — előb-
 bi kedvező tapasztlataim folytán — a közös szobákba
 fektetém; megjegyzem azonban, hogy ezen vízkóros
 esetek is csak általános langyos füröztetés után vétet-
 tek fel.

A kórjóslat az elmondottakból önkénynt folyik; rö-
 viden ismételve, a kórjóslat a rendes lefolyású vör-
 henynél kedvezőbb volt mint a rendetlennél, s itt ked-
 vezőbb a mérsékes kütégzésnél s diphtheriticus torok-

bántalomnál nyaktályogok nélkül; kedvezőtlen igen erős kútegzésnél, a tályogok üszkösödésénél, áttételi tályogok keletkezésénél; sokszor igen gyorsan öldöklő agytünetmények jelentkezésénél. A vízkórból az esetek nagy többsége kigyógyult.

Még néhány szóval a gyógykezelésről is akarok említést tenni. Itt igen rövid leszek, mert nagy gyógykezelési tömkelegbe kellene nyúlnom, ha az általában alkalmazni szokott gyógymódokat, vagy az egyes szereket bíráltilag akarnám felemlíteni; miért is szintén csak a tapasztalatokról szolandok.

A megelőző (prophylacticus) szerek közt egyetlen és biztosnak csak a rögtöni elkülönítést találtam, de nemcsak a szobától, melyben vörhenyes beteg fekszik, hanem a lakosztálytól vagy a háztól is, az első majd nem mindig sikertelennek bizonyulván.

A belladonna-ról, mint prophylacticus szeréről, nincsenek eléggé biztos s elegendő adataim; mindaddig azonban ezen hatását kétségbe vonandom, míg e tekintetben biztos adatokat felmutató hű észlelések által az ellenkezőről meg nem győződöm. Hatásának bebizonyítására nem tartom elegendőnek, ha a gyermekek vörheny-járvány alatt a belladonna-val általában élnek; mert p. o. ez idén is ismerős házainnál számos gyermek maradt ment e bajtól, anélkül, hogy e szert adtam volna, — valamint ellenkezőleg lepettek meg vörheny által gyermekek, kik más orvosok rendeletéből a belladonna-val heteken át éltek.

Gyógyeljárásom a rendes lefolyású vörhenynél igen egyszerű s inkább várakozó vala; legnagyobb figyelmemet a szigorú étrendre, közepfoku légmértékletre, tiszta levegőre, tiszta ágyi ruhákra, hűsítő italokra, melyek vagy tiszta vízből, vagy híg mondola-fejetből állottak, fektettem.

Az úgynevezett izzasztó theákat nem ajánlottam.

A vérvételt a rendes lefolyásnál kerültem; csak jelentkező agytünetményeknél, erős láznál, forró bőrnél folyamodtam nadályokhoz s ezeket a fejre alkalmaztattam. Érvágásokat orvosi gyermek-gyakorlatomban alkalmazni úgy sem szokván, ezeket a vörheny-járvány alatt szintén elkerültem.

A hánytatóktól azon vörheny-esetekben, melyekben más orvosok által használtattak, nem tapasztaltam oly kedvező fordulatot és szerencsés lefolyást, minőt azoknak sok régibb orvoson kívül, újabb időben ismét Clemens Frankfurtban tulajdonit, ki a „Journal für Kinderkrankheiten“ XXXIV. kötetének 1. 2. füzetében 1860-ról, vörhenyben ezen gyógymódot minden más fölött magasztalja és — saját vallomása szerint — a gyógykezelést a legtöbb esetben a hánytatókkal kezdi, az öreg Richter nyomán állitván: „hogy a ragály gyakran a szájon át a testbe hatván, idején rendelt hánytató által kiűritendő“ (?) Indokolja továbbá Clemens a hánytatók üdvös hatását azon consensus által, mely a bélhuzam és a bőr között létezik, úgy találván, hogy a hányás által eszközlött megrázkodtatás után a vörheny egyenlőbb kútegzése következett, az izzadmányos torokbántalomra pedig az által kedvező hatás gyakoroltatott; a toroklob nagyobb fokú fejlődése ellenben szerinte a

kezdetben mulasztott hánytatónak tulajdonitandó. (!) Többi állitmányai elősorolásában a szerzót nem követhetem, mivel különben a bírálati megczáfólást sem mulaszthatnám, ezt pedig a szűk tér és kitűzött czélom nem engedi. E tekintetben a szerző nézeteit nem osztom, megvalván azonban, hogy értekezése különben sok becses észlelést foglal magában. — Én hánytatóhoz csak azon néhány esetben nyúltam, hol az izzadmányos lob a garatból a légsőre terjedt; hol az izzadmányos lob a garatra korlátozva maradt, ott a hánytatóktól sikert nem láttam, de nem is várhattam.

A hashajtókat rendszeresen sem rendes sem rendetlen lefolyású vörhenynél nem használtam, hanem mindig csak szigorú javulatoknál fogva; jőlehet azok észszerű alkalmazásától oly túlzottan, mint egyesek ügytársaim közül, nem féltem. Leggyakrabban rendeltem a hashajtókat, ha a vörhenynél agybántalom tünetei jelentkeztek.

Főfigyelmemet betegeimnél mindjárt kezdetben a torokbántalomra fordítám, s ez ellen, ha izzadmány még látható nem vala, tömény timsós olvadékkal ecseteléseket rendeltem; ha pedig roncsoló indulatú izzadmány kezdett fejlődni, azonnal pokolkövet alkalmaztam, és pedig állományban ha az izzadmány korlátolt, tömény olvadékban ha elterjedt vala. Az alkalmazás rendszeren kétszer történt napjában. E szerelés mellett sok esetben sikerült a torokbántalom korlátozása és a nyaktályogok meggátolása. Ily kedvező eredmény — melyről sok ügytársam is meggyőződött — nem bátorithatott kétes kísérletekre más orvosok által ajánlott egyéb szerekkel, e diphtherithicus torokbántalom ellen. Hol azonban a pokolkövel czélt nem értünk, ott kísérletre méltónak tartom az iblany-festvényt (tinct. jodi) és az olajédet (glycerin); az elsőt Reeves Carlisle-ben egy igen súlyos vörheny-járvány alatt igen sikeresnek találta, ő t. i. a torok belsejét egészben iblany-festvényvel kente be ecset vagy toll segítségével, külsőleg a mirigyekre iblanykenőcsöt alkalmazott és belsőleg szintén iblanyt rendelt. Egy nem vörhenyes 1 éves fiúcskánál a hígított iblanyfestvényt sikeresen alkalmaztam izzadmányos szájbántalom ellen, a hamiblag (kali hydrojodicum) belső használata mellett.

A glycerint Bouchut tanár Párisban nagyon magasztalja; e híres gyermekgyógyász azon szerrel eszközlött eredményei további kísérletekre buzdítók. Ő az olajédet már 3 év óta használja, s azt részint fekélyző, részint üszkösödő, részint izzadmányos torokbántalom ellen sikeresen alkalmazta, lett legyen a baj akár elsődleges, akár pedig másodlagos, vörheny után; miért is ezt a legjobb helybeli szernek nyilváníja. Alkalmazása egyszerűen történik: egy tépésből készített ecset tiszta glycerinbe mártatik, s ezzel a mondolák és a garat megtámadt részei óránként, éjjel-nappal bekenetnek; ha pedig a gyermekek elég nagyok, kell, hogy a glycerint szájöblenyül is használják. Bouchut szerint ezen szer ilyen alkalmazása alatt az izzadmányos helyek igen hamar tisztulnak és a hegedés meglepő gyorsasággal történik; szerinte fehéryn-

tartalma izzadmányok glicerinben hamar olvadnak és a pörk leválása után hátra maradt fekélyek ugyanoly tiszták lesznek, mint felületes nyílt seb, ha glycerinnel bekötöttetett. — Némileg magyarázható ama kedvező eredmény Bouchut vegyész kísérletéből is; mert ha ilyen álhártyákból kis darabkák félig vízzel telt üvegesövecskékbe tétettek, s az egyikbe hányborkó (tartarus stibiatus), a másikba kettő szén-savas szikéleg (bicarbonas sodae), a harmadikba halvsavas szikéleg (natrum chloricum), a negyedikbe halvsavas-haméleg (kali chloricum) és az ötödikbe olajéd (glycerin) adatott hozzá, s a hártácskák 24 órán át ezen vegyítékben hagyattak: a 4 első üvegesövecskében a hártácskából semmi sem olvadt fel, ellenben az olajédet tartalmazóban, a hártácskának legnagyobb része azon idő alatt felolvadt. — Ily kísérleti tények s gyakorlati tapasztalatok követésre jogosítanak.

Vörhenynél, mint vérvegyületi bajnál, említett külső szerelésem mellett a diphtheriticus torokbántalmak ellen, belsőleg a halvsavas haméleget rendelttem, melyet már ily bajok ellen évek óta sikerrel használok; több esetben azt tömény-olvadékban (kali chlorici dr. 1, ad col. unc. 3—4) szájmossásul is rendelttem, ha a pokolköveli etetések után a pörkök leválni és a fekélyek tisztulni kezdtek.

A többi belsőleg alkalmazni szokott szer, a vörheny lefolyása szerint különböző volt: leggyakrabban légsavas szikéleg (natrum nitricum), oldott ecetsavas haméleg (kali aceticum), folyó halvány (chlorina liquida) és ásványsavak használtattak; ritkábban hányborkó (tartarus stibiatus), híghalvac (calomel). Az annyira dicsőített szén-savas légközeg (ammonium carbonicum) után nem tapasztaltam kedvezőbb sikert.

Vízkörnél eddig gyakorlott modoromtól eltértem és választám még ott is, hol nagyobb mennyiségű fehérnyet tartalmaztatott a vizeletben, a diureticus szereket; ezek közt pedig leginkább a csilla-vonatot (extr. scillae) vagy magában, vagy borkövel (cremor tartari) összeköttetésben. Hatása biztosabb volt mint a diureticus theáké, és sikere majdnem mindenütt kedvező.

Hideg vízzeli lemosásokat és leöntözéseket négy veszélyes lefolyású esetben alkalmaztattam; de a siker csak egynél volt kedvező, kinél az idő előtt halványuló vörheny, a hideg vízzeli lemosás és dörzsölés után ismét a bőrön erősebben jelentkezett, az álmokórosság és göresök a hideg leöntésekre szüntek s a gyermek felgyógyult; háromnál, kik azonban már 24—48 óra óta göresökben szenvedtek mikor tanácsom kikérte, s kiknél az uraemia kétségen kívül vala, e szerelésnek már sikere nem volt.

A Schneemann-féle szalonna-bedörzsölések súlyos esetekben szintén siker nélkül maradtak.

Műszertani jegyzetek a gőg- és légsömetszésnek történelméhez.

Közli Stockinger Tamás előkészítő kórodai sebészet tanára.

Balassa tanár úrnak az OHL. 50. és 52. számában megjelent értekezése, mely a gégemetszésnek életmentő hatását oly fényesen bizonyítja, engem ki a sebészi műszereknek

elemzésével évek óta foglalkozom, újra azon meggyőződésben erősített meg, miszerint ezen műtétnek áldásdús sikere és felvirágzása nem egyedül a jelenkori sebészek tudományi és művészeti műveltségétől, hanem a műszereknek jeles minőségétől is feltételeztetik, mely abban áll, hogy a légszervi szerveknek boncz- és élettani viszonyaira van alapítva. Tételtem ekkép bizonyítom be.

A szóban forgó műtétet igen réginek ismerjük, mert tudva van hogy bithyniai Asklepiades a légsömetszést csinálta, és Aeginai Pálót abban követte. Sikere még is csekély lehetett, mert az Asklepiades után kevéssel élő Celsus e műtétet nem említi, és csak a középkorban akadunk ismét nyomára. A régi idők boncztanban járatan orvosai nem mertek oly úton haladni, melynek homályát egyedül az életműveltség szigorú ismerete deríti fel, és midőn azt egyesek megkísérlették is, követőkre nem találtak.

A boncztanak haladásával a sebészet nagyobb lendületet nyert, s azért légsömetszési kísérletekkel gyakrabban mint addig találkozunk ismét a 17-dik és 18-dik században, egyszersmind nagy számú szűrcsapféle műszerekkel is, melyek alakra nézve egymástól többféleképen eltérnek, ugyanazon közhibával még is mindnyájan bírtak, hogy a légsőbe nagy nehezen hatoltak be, vagy ha oda értek is, az élet fentartására szükséges légmennyiséget nem bocsáták keresztül.

Például Richter A. T. és Rudtorffer műszereit választom, melyeknek híre a mostani korra is elterjedt, és melyek hasznavehetőségéről csaknem meg kell győződnünk, midőn Richter önszavait olvassuk: „Van műszerem, mondja, melylyel a műtétet igen könnyen, hamar és kényelmesen viszem véghez.

Richter gégemetsze, hajlitott lapos idomu tör, és hozzá illő ezüst csőből állott. A tör lapjának hossza 1 1/2 uj, szélessége 4 vonal, hajlítása 3 ujnyi átmérőjű körnegyed volt. A tör hátul körte alakú nyélbe, hüvelye pedig három helyen átfúrt lapos karikába végződött.

Ezen műszer Richternek leírása szerint ekkép volt alkalmazva: „Mintán a bőrt átmetszettem és a légsőt lemeztenittem, ezen hüvelyes gerelyt betesztem, ezután pedig a gerelyt visszahúzáván, a csövet ott hagyom.“ Jelen szavakból azt vélem érteni, hogy Richter eszközt rögtön és erővel tolt be, e szerint nevezetes ellenállást találhatott a légső részéről, bár mellső falát előlegesen a rajta volt szövetrétegektől megszabadította. Tudjuk pedig és t. tanárunk három esetével újonnan be van bizonyítva, hogy az életveszély éppen legsürgősebb eseteiben a műtét előleges bőrmetszés nélkül azaz egy időszakra megtenni kényszerülünk. Már ha Richter műszere a kikészített légső falán csak erővel hatott keresztül, az a köztakarók és pólyák egyesült rétegein nem tör keresztül, melyeken ha hegyével áthatol is, hüvelye szélével még is megakad, miről meggyőződést a hulla-kísérlet útján szerezhettünk. Ily kísérletnél a köztakarót befelé, a légső takhártyáját pedig elszakítva alapjától az üregbe fogja hajtani. Richter csőve tehát a bőrön át nem éri el a gögsipót, de midőn elérte is, akkor sem menti meg az életet, mert ürterének szűke miatt a megkívánt lég mennyiségét el nem fogadhatja. Richter-nek műszere tehát kettős oknál fogva hasznavehetlen.

Az előbb említett első hiánynak pótlására Rudtorffer és Beinl széles hegyű tört, s hozzá kettős aczéleméből álló, ugy nevezett ruganyos hüvelyt készítették, mely a tör hegyénél keskenyebb lévén áthatolt ugyan a szöveteken, csekély ürtere miatt még is a műtét egyénnek légszomját ép oly kevéssé elégíté ki, mint a Richter-féle csővecske.

Ezen műszerekkel tehát az egy időszak szerinti légsömetszés nem sikerülvén, de meg azok különben sem felelvén meg céluknak, elhagyattak, és elfogadva lón azon eljárás, mely szerint bőr és pólyametszés, továbbá az izmok s végtére a pajzsgyűrűszálagnak vagy gögporczoknak kikészítése előzi meg a légsőnek megnyitását, melyre gögmetesz helyett kusztora használtatik.

Elvitázhatlan lévén még is sürgő esetekben a légső rögtön megnyitásának szüksége, legújabb időben a gégemetszések tértek ismét vissza tetemesen javított szerkezettel. Így

jelent meg Moreau eszköze, melyben széles végű lapos szűrőcsap kétlapos csővel van ellátva. A cső két vajt ezüst lemezről áll, mely egyesülve elől lapos, hátul hengerded csatornát képez és oly készlettel bír, melynél fogva a cső tágitó műszerre válik. Mikor tehát a törnek hegye elég széles, a nyakához simuló cső könnyen követi a sebcsatornában, melyet tágitó készletével tátongvá tart. A légutakat tehát illő módon megnyitná a Moreau-féle hasadt cső, nem védi azonban a vérnek befolyása ellen, mint azt a teljes csövek teszik, melyek a sebnak egész területét kitöltvén dugasz gyanánt befogják a sebnak vérző széleit. Moreau műszere sem elégti ki tehát szükségünket, és kevés pártolóra tarthat számot, inkább, azon meggyőződést állapítja meg bennünk, hogy a hüvelyes gége meteszek általában lehetlenek.

A gégesipmetszésnek tehát legújabb időszakát oly műkészletek jellemzik, melyekben a metesz a csőtől elvan különözve, értem a Thomson Garin és Pitha-féle eszközöket. Időszertint Thomson első volt, ki cső nélküli gége-metesz készített. Eszköze hegyes végű, görbe és csipeszmódjára egyesített két aczélpengéből áll, mely egymáshoz szorítva domború élű, hajlított gerelyt képvisel, és a légesőnek megnyitására van rendelve. A két csipeszkart sróf egyesíti, melynek segedelmével a csipesz egyúttal tágitó lesz. Ezen csipeszhez körszelet alakú, két végén és domború oldalán nyitott cső tartozik, melynek rendeltetése a csipesznek nyitott két karja között a légesőnek műsébébe tolatni. Ezen műszer kétélű széles végével a köztakarókon át is fennakadás nélkül hatol a légesőbe, de további akaratlan sértésekkel fenyegeti a nyugtalankodó beteget, a műtőnek pedig, míg figyelemre inti, egy időben mindkét kezét srófjával elfoglalva tartja. Ezen utóbbi körülmény határozhatta Pitha tanár urat a Thomsoni műszernek oly módosítására, mely szerint a csipesz fogóvá alakítottatott át.

Az új eszköz tehát könnyebben kezelhető volt, és tudjuk hogy nagy gyakorlatu alakítójának kezében kétélű széles hegyének daczára is kielégítő sikert hozott számos esetekben.

Ennél czélszerűbbnek látszik a Garin Lüer-féle módosítás annyiban, hogy akaratlan sértésektől a légesövet inkább védi. Garin a csipesz alakot megtartotta és toló zárral látta el. További módosítása a csipeszkaroknak azon átalakításában áll, mely szerint azok együtt nem gerelyt, hanem egyenes egyélű szikét képviselnek, melynek keskeny lefelé hajlított hegyével nyitjuk meg, élével pedig tágitjuk a sebet a nélkül, hogy a légeső hátfalát akármilyen módon is megsérthetnők. Keskenysége és nyaki részének hengeralakja könnyíti még a pengének fordulatjait az egy vagy másik oldal felé, karjainak rugereje pedig a csipeszt nyitva tartja a betolandó csőnek elfogadására. Végére a Garin Lüer-féle gögmetesznak jelessége nálunk gyakorlatilag is be van bizonyítva Balassa tanár úrnak sikerrel korszorított műtéteivel. (Lásd OHL. 1858 évi folyam 42 sz. hol a műszer rajza is látható. Sz.)

Tovább a csövek et is javították a jelenkori sebészek a légutak boncz és élettani viszonyait vévén tekintetbe s azok szerint határozván meg a csöveknek hosszát, vastagságát, irányát, nyílásainak helyét, nagyságát és idomát. Például Trouseau, Borgelat és Pithának csövei szolgálhatnak. Ezek szerint a szűk lapos cső hengeralakúval van fel váltva, s ennek átmérője a hangrés tágasságának és a különféle életkoroknak megfelelőleg Trouseau szerint 4—13 millimeterre határozva, mely mérték bár a hangrés átmérőjét nem éri el, mindazáltal elég tért enged a szükségelt légmennnyiség beeresztésére, minthogy az ércsövön bevezetett levegő a rendes úton beszívottnál sűrűbb és hűvösebb lévén, csekélyebb teriméjével is fedezi a légzésnek szükségletét. A mostani csöveknek görbedése szinte úgy van szabályozva, hogy egy negyed körrész legyen, mely mérték szerint azoknak kül és belvége épszőget képeznek egymással. Míg tehát a künyílás egyenesen kifelé áll, addig a belnyílás függőlegesen le felé, nem pedig a légesőnek hátfalához van irányozva. Ezen oknál fogva Pitha kevésbé görbitett csövének belvégét elzárta, és nyílását a homorú oldalára alkalmazta. A rendes körszelet alakot már azért is el kell fogadnunk, mivel általában kettős

csövekkel élünk és a betoló cső csak rendes ív alakú hüvelybe fér. Hosszra nézve az újabb csövek az egyének kora és neme szerint egymástól különböznek s vannak $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ hüvelyknyiek, a régiebbeket általában még is felülműlják, azon tapasztalás szerint, hogy vastag nyaku egyéneknek vagy lobos dag-nak jelenlétének rövidebb csövecské a gégesipot el nem érik vagy abból kiesnek. Könnyebb bevezetés miatt végtére Trouseau csövének belvégét nem egyenesen hanem rézsutos irányban metszeté el, hogy ék gyanánt hatolván a sebrésbe, széleit be ne horpassza, sem a takhártyának elválására ne szolgáltatson alkalmat. A műtőnek ezen fontos része, a cső-betolás még inkább könnyítve leend, ha Lüer ügyességének sikerülend B. tanár úr által tervezett három lemezű csőnek eszméjét valósítani.

A gög- és légesőmetszésnek nagy elterjedettségét és szerencsés sikerét tehát csak úgy fogjuk megérteni, hogy ha e műtét nehézségei ellenében jelenkori sebészeinknek boncz-élettudományi műveltségét, másrészt műszereinknek czélszerűségét a mérlegbe vetjük.

L A P S Z E M L E.

(M) Méhmirigyek-újképzése méh- és petefészek húslékaiban.

(Uterusdrüsen Neubildung in Uterus und Ovarial-Sarcomen.)

Rokitansky tanártól.

R. tanár több kórbonczatani vizsgálat alapján képződését alakját és szövetét írja le a méh és petefészek oly képleteinek, melyeknek szerkezetébe, a méhmirigyeivel megegyező, mirigyalaku tömlők folynak be, — *Sarcoma adenoides uterinum* — s melyek úgy mint minden mirigyújképletek, az eredeti mirigy állományban vagy annak szomszédságában támadnak. E mirigy-tömlők elfajulása folytán képződik aztán a *cystosarcoma adenoides uterinum*.

Előjönnek ezen újképletek a méh u. n. rostos pófetegeiben — fibröse Polypen —, miket a gömbölyded rostdagoktól — runde Fibroide — meg kell különböztetni. A gömbölyded rostdagok rendesen a méh külső rétegeiben támadnak, mindennünne korlátoltak és a méh tömegéből kifejthetők; azon kötszöveti dagok vagy rostos pófetegek ellenben, melyekről itt szó van, a méh kötszövetalapjában gyökereznek, ki nem fejthetők, közönségesen, de szintén nem mindig, a takhártya alatti rétegből fejlődnek, henger, körte vagy más hasonló alakban a méhüregebe benőnek s a méh takhártyája által fesszesen bevonvák, mely felületökre erősen tapad s olyszertü változásokat mutat, melyeneket a méh idült takarójánál szoktunk észlelni.

A méh takhártyája s a takhártya alatti réteg idült hurut okozta elváltozásainak ismerete gyógytanilag is fontos, azon okozati összeköttetésnél fogva, mely az idült hurut s az imént említett méhhúslekok (pófetegek) közt fenn áll. Ezen elváltozások lényegesen a következők:

1) A takhártya egyenletes vagy helyenkint nagyobb felduzzadása, melynek hol taplós-nemezes (filzig), hol sejtged (areolar), hol egyszersmind szemcsés — szemölcsös (granulirt — papillar) küleme van, mi a kinyúló és kitágult méhmirigyek közti szövet bujálkodásából ered.

2) A méh takhártyája és mirigyeinek túltengése (hypertrophie.)

a) A takhártya egy vagy több körülirt helyen a mirigyek meghosszabbodásával dudorra (Wulst) alakul, mely lassankint kiemelkedvén mintegy nyakot nyer, s néha azonnal is kocsányán függve, a méhüregebe előesik. Ezen pófetegetforma dudorokban — a méh nyakpófetegei, Schleimpolypen — a hosszúra nyúlt mirigy-tömlők részben gyakran elpusztúlnak, lefűzött részeik pedig köles- borsó nagyságnyi tömlökké fejlődnek ki, melyek kocsonyás nyálkát, egyszerű vagy összetett colloidgömböt tartalmaznak. A képlet ilyenkor gömbölyű vagy többlapú tömlők (Kysten) halmazából áll, mely magdús kötszövet- állományba be van helyezve, s melyen a legnagyobb környi tömlők időszakonként föl pattannak és mások által pó-

toltnak. Ez az u. n. sejt — vagy hólyagpöfeteg, Zell-oder Blasenpolyp.

b) Némely ritkább esetekben a méhmirigyek meghosszabbodása két irányban történik, t. i. a méhüreg és a méhgyurma felé, úgy hogy a főnemlített dudor mintegy a méhtömegébe beikelt, hosszant rostos külemü rögtöt képez.

3) A méh takhártya-alatti szövete körülírt túltengése kötszöveti dudorokká, húsulékká (sarcome) melyek lassan u. n. rostos pöfetegekké nőnek. Belsejökben gyakran találtnak részint meghosszabbodott méhmirigyek töredékei, részint újabbképletü mirigy-tömlők (Drüsen-schläuche), melyek valószínűs tömlökké (Kysten) fajulnak el.

4) A méh takhártyájának elfajulása többé-kevésbé tömött, magdús, rostosan csikolt, néha jó vastag, merő és kérés kötszövet-réteggé, melyben a mirigyek elpusztultak. Gyakran apró, leszorított méhmirigyek maradványaiból fejlődött, nyálkás vagy colloid anyagot tartalmazó tömlökké at van szöve.

5) A méhfalainak helyenkinti összenövése, mely kivált a pöfetes takhártya dudorokból, a hólyagpöfetegeből, a kisebb és nagyobb sarkomákból (rostos pöfeteg) indul ki, és magdús, rostosan csikolt, a takhártyából eredő kötszövet által eszközöltetik. Néha a méhüreg tökéletesen elenyészik, vagy a nagyobb sarkomák mindenféle összenövéseket képeznek. (Zeitschrift der Ges. d. Aerzte zu Wien, 1860 37 sz.)

(M) A gümőkór (tuberculosis) gyógyítása, James Turnbull tudortól

A liverpooli Royal Infirmary orvosa J. Turnbull tr. már harmadik kiadást ért munkájában, (*An Inquiry into the Curability of Consumption, the Prevention and the Progress of Improvement in the Treatment*) bebizonyítani törekszik, hogy a tüdőgümőkór legtöbb esetben gyógyítható, s a gyakori szerencsétlen kimenet oka leginkább a gyógyművészet késői közbenjárásának, vagy a beteg áthatatlansága és pontatlanságának tulajdonítandó.

Az elhárító gyógybanás nem különbözik attól, mit közönségesen használnak: az egészségügyi szabályok szorgalmas megtartása a legzsengőbb kortól fogva, kivált örökölt hajlamnál; a légzés működésének rendes állapotban fenntartása; lovaglás és más testgyakorlatok; utazás a tengeren; a fizikai és lelki működések rendben tartása; az elválasztó szervek szabályozása; a zsongító étrend és gyógyszerek. — A szerző mind ezen hatványokra s azok megválasztására nézve igen okos értevéseket állít föl.

A már jelenlévő kór gyógybanása három részre oszlik, a szerint a mint az általános (general) betegségre, az alkati (constitutional) kórra, vagy a helybeli bántalmakra vonatkozik.

Turnbull nézete szerint a tüdővész lényegében táplálati kór, minél fogva első tünetei az emésztés zavarában mutatkoznak is, kivált gyakori és könnyű hányásban. Ezen dyspepticus jelenségek ellen alkalmazza és ajánlja a só- és légsavat (acidum chlorohydricum et nitricum), melyek szerinte nem csak növelik a gyomor nedv oldó erejét, de zsongítólag is hatnak a gyomor működésére. Ha az első oknál fogva rendeltetnek, minél kellemesebb kell azokat tenni, s a nárcshéj-főstvénynyel vagy citromsörpével rendelni; ha ellenben mint zsongítókat használnak, colombo vagy gentiana-léloldattal egyesítendő, s éhgyomorral veendő be. Szerző e szereket még vaskészítményekkel is köti össze, elsőseget adván a citromsavas vasnak, a citromsavas vaskönlegnek (citras ferri ammonicalis), s mindenekelőtt a tinct. ferri acetici aetheréának.

Azon nézetből indulván ki, hogy idült bajoknál, kivált pedig tüdőbántalmaknál az élenyítés (oxydatio) elégtelen, azt tanácsolja, hogy gümőkórban szenvedő betegeknek vagy élenyt (oxygen) egyenesen szolgáltató anyagokat nyújtsunk (chloras kalicus, acidum nitricum csukamájolajjal), vagy pedig oly szereket, melyek a körlég élenyének hatását a test szöveteire s az étkek eléghető elemeire nagyobb fokra képesek emelni (kali, tejczukor, savó).

De mindezen segítő szerek mellett, a fő — s Turnbull véleménye szerint csaknem sajátos gyógyszer — az oleum jecoris aselli, mit állandóan s minden kitelhető ügyességgel kell adagolni.

A helybeli bajok és szöveményeknél, T. a hurut ellen a mákony s morphiunon kívül leginkább ajánlja a beléndek léoldatát (tinct. hyosciami), a túlságosan bő köpésnél pedig a creosotot, az aether aceticus-t s az acid. pyroxylicum-ot. Belehelésül jobbnak tartja az iblany-aethylt mint a jodot, s 15—20 cseppet rendel belőle egyszeri beszívásnak. Vértöpséknél előszeretettel vi-seltetik az acidum gallicum iránt, de a nyugalomnak, a hidegnek, a timsónak sat. sem tagadja jó hatását.

Midőn a tüdővész folyamában lázrohamok lépnek fel, melyek rendesen valamely helybeli izgatásból származnak, akkor a zsongító gyógyszerelést félbe kell szakítani és kali bicarbonicum-ot rendelni, néha kis mennyiségű kéklénysavval, és pedig citromlében. — Túlságos iz-zadásnál legcélszerűbb az acidum sulph. dil. vagy az acid. gallicum. — Émelygésnél és hányásnál, melyek a csukamájolajvételét akadályozzák, oldozó szerek vannak javalva; ezek hasmenésrei hajlamnál mákonynyal vagy Dower-porral köttetnek össze. Más esetekben tej és mésvíz (aq. calcis) tesznek jó szolgálatot, vagy 5—6 csepp chloroform czukorra cseppegtetve; de a főszere az imént említett bántalmaknál szerzőnk szerint mindenkor a creosot, valamint hasmenésnél a nitrás argenti és trinitras bismuthi. (Gaz. hebdomadaire, 1860. dec. 7. sz.)

(M) Szappanosított kőszén kátrány (Coaltar saponiné, verseifier Steinkohlentheer) készítése és alkalmazása tisztátlan sebek és fekélyeknél.

Ujabb időben az eddig használt gerjrontó és fertőztele-nítő szerek (chlor-vegyületek, légsavas ólom, alkénecssavas szíkeg, szén, mész, kreosot sat.) helyett a kőszénkátrány vegyítéke közönbös porokkal, nevezetesen gipszzel és agyag-gal ajánlatott és alkalmaztatott. Ezen vegyíték fölfedezői Corne és Demeaux e tekintetben emlékiratot nyújtottak be a párisi tudományos és orvosi akademiánál, mely érdekes tárgyalásra és kísérletekre szolgáltatott alkalmat. Chevreul, Cloquet és Velpeau kísérleteikkel következő eredményekhez jutottak:

1. Fenés, bő és rossz szagú evet elválasztó seb e kötszer alkalmazására kellemetlen szagát azonnal elveszti.
2. 24, sőt 36 óra múlva is a kötszerek nem árasztanak más szagot, mint az egyszerű seb.
3. Rákos fekélyek, míg ezen szerrel kötöttenek, saját-ságos szagukat elvesztik.
4. Hasonlót tapasztalni bűzös lábfekélyeknél.
5. Bűzös evvel telt ruhadarabok sat. e fertőtlenítő szerrel érintkezésbe hozva, rossz szaguktól azonnal megmen-tetnek.
6. Ugyanez áll fertőzött folyadékokról, a rothadás min-dennemű terményeiről, elbomlott vérárvadékokról sat.
7. Fájdalmat a szer alkalmazása rendesen nem okoz, a sebet nem izgatja s nem gyulasztja meg, sőt siettetni látszik annak megtisztulását és behegedését.
8. A rovarokat, tetűt, bolhát elpusztítja, a férgek képző-désének elejét veszi (a rühatkára mily hatással van még nem tudni).

Nagy előnye ezen szernek az olcsóság, mert mázsája Párisban csak egy frankba kerül. Áll pedig 100 rész finomra törött gipszből, és 1—3 rész kőszén-kátrányból, mely anyago-kat erőművileg mozsárban könnyű elegyíteni. Sebkitőzésnek olajjal kevertetik kenőcsé.

Az utolsó olasz hadjárat alatt (*Campagne d'Italie 1859, par A. Bertherand*) kísérletek tétettek e szerrel kórházi fené-nél. Kevésbé kétségbe ejtó eseteknél jó hatása volt, de a legveszélyesb helyeken is siettetni látszott a seb tisztulását. A kenőcs kevésbé hatályosnak bizonyult a pornál.

Hátrányul szolgált azonban a szernek az, hogy a geny

kifolyását elzárja s némely helyeken nehezen alkalmazható. A bayonni gyógyszerész Leboeuf tapasztalván, miszerint a *saponine*-nal állandó fejeteket készíthetni, ha az vízben oldhatlan anyagok alkoholikus oldatához kevertetik, szappanosított kőszén-kátrányt állított elő. Ezen célra 24 rész *quillaya saponaria* alkoh. oldatot 10 rész kátránnyal kever, s ebből orvosi célokra fejetet készít 1 rész szappanosított kátrány-tinctura és 4 r. kútvíz vegyítése által. Lemaire tapasztalatai szerint ezen fejetet úgy mint bármely más folyadékot alkalmazhatni. Az ötödik fokú szappanosított kátrányfejet szaga kevésbé kellemetlen, mint a tiszta kátrányé; a sebek alatta gyorsan megtisztulnak, fájdalmat rendszerint szintén nem okoz, s ha némely ritka esetekben az még is előállana, csak több vízzel kell fölereszteni, hogy azt végképen megszüntessük. — Gratiolet kísérletei szerint bonczani készítmények előállítására is használható, mert a rothadást megakadályozza, anélkül, hogy az áztatásnak ártana. — Fel-tűnő, hogy hatása tisztán a rothadási folyamra s az erjedésre (fermentatio) látszik korlátolva lenni, mert a moschus, a valeriana, a vajsav, bár szaguk eleinte a kátrány szaga által elfedetik, később egész erejében ismét érezhetővé válik. (Lemaire, *Du coaltar saponiné*, röpirat 1860.)

(M) A csukamájolaj (Leberthran) kellemetlen szagának és ízének javítása.

A francia gyógyszerészek ezen cél elérésére újabban többféle módot ajánlottak.

Sauvan Agen-ban *Oleum jec. aselli cyanohydratum* nevezete alatt keserű mondola essenciával szagtalanú tett olajat hozott a kereskedésbe. (Ezen szer a moschus s más erős szagokat megsemmisíti).

Jeannel Bordeauxban borostyánmedgyvizzel rázza fel a barna csukamájolajat, miáltal sajátos szagát és ízét elveszti, de avas marad; ezt a betegek könnyen veszik, s a vele tett kísérletek bebizonyították, hogy a kis mennyiségű aq. laurocerasi jelenléte nem ártalmas.

Chevrier hasonló csukamájolajat előbb nitro-benzin-nel készített, oly anyaggal, melynek hatását a szervezetre még nem ismerjük ugyan, de mely ez esetben szintén ártalmatlannak tapasztaltatott. — Legújában azonban tisztán physikai kezeléssel sikerült neki oly olajat kiállítani, melynek még azon csípőssége sincs, mely a betegek torkát izgatni szokta. (*Journ. de med. de Bordeaux*, 1860. sept. *Gaz. hebdom.*)

A csukamájolaj íze és szaga rendszeren ugyan csak kezdetben kellemetlen, mindamellett vannak esetek, hol az undor szinte legyőzhetlen, s a betegek a szert kihányják, vagy legalább nehezen emésztik meg. A kellemetlen íz már azáltal is segíthetni, ha a beteg a szer vétele alatt orrát befogja, s mindaddig befogva tartja és száján vesz lélekzetet, míg kis darab kenyér, csokoládé, alma sat. rágása által szájából az olaj maradékokat ki nem takarította. A vízzeli kiöblögetés erre sokkal kevésbé alkalmas. Az emésztés elősegítésére azonban s a kellemetlen íz és szag elfedésére legcélszerűbbnek tapasztaltuk még a legfinyásabb betegeknél is, ha ők ezen olajjal egy-két sardinát vagy caviárt készítenek el, s azt reggelinek és vacsorának eszik meg. Az friss káposztalé hasonló jó hatással van.

(K.A.) Fertőzés egyúttal bujasenyv által.

Egy már nősülése előtt több ízben bujakórban szenvedett férfi megfertőzteté nejét is, ki a terhesség hatodik hónapjában elvetélt. A második terhesség rendes lefolyású volt. A gyermeknél azonban, születése után két hét múlva, a nemzórészen s czombokon bőrpír (erythema) fejlődött s az ajkak és száj takhártyáján zsebrék (aphthae) támadtak. Minthogy az anya emlőiben fájdalmak s a bimbókon pörkök keletkeztek, és így a szoptatás lehetetlenné vált, a gyermek egy egészséges dajkának adatott át. 8 nap múlva ennek is apró hólyagosák támadtak emlőbimbaja udvarán s a tejutak megdagadtak. Elbocsáttatván s hazatérvén, sógornője által kiszoptatá emlőit, mire ez is vörös foltokat kapott a bőrön s elszórt zsebreket a száján.

Most a gyermek egy egészséges nőnek adatott át, ki hasonlóul egészséges gyermekét 13 hónap óta szoptatá. Néhány nap múlva emlőin e nő szintén pörköket, eddigelé egészséges gyermeke pedig zsebreket s torokgyíkot kapott és állalatti mirigyei megdagadtak; később fűgölyök fejlődtek az anya nemzórészen, s mellén s gyermekének borékjain, gát-részen és alfelén. Férjénél hasonló módon a nyelven egy zsebre s három hét múlva a makkon egy lapos tüszeg keletkezett, mely után végre a végbélnyílás körül szintén fűgölyök jelentkeztek. Ezenfelül az apánál, anyánál s gyermeknél bőrfoltok is mutatkoztak. Valamennyi fertőzött a Sedillot-féle labdacok *) használata után kigyógyult. (*Gaz. hebdom.* 1859. 46 sz.)

(Gy) Főcelsavas hamag (permanganas potassae) az ásványvizek vegybontásánál.

Hervier a párisi *Academie des sciences*-nál emlékiratot nyújtott be, melyben ezen készítmény használatát az ásványvizek szerves (organisch) részei fölismerésére és mennyiségök meghatározására tárgyalja. Ezen eljárás a szerző szerint nemcsak ásvány-, hanem mindennemű más ívó vizeknél s mind oly esetekben alkalmazható, hol a növényi részek jelenlétéről meg akarunk győződni. H. azon omladéokban (tör-melék, décombres) mit néha deszka falak bevonására és homok helyett a vakolathoz szoktak venni, a növényi anyagok aránylagos mennyiségét képes volt ez úton meghatározni, mi egészségtani tekintetben fontos, miután angol tapasztalatok azt bizonyítják, hogy rothadó anyagokkal épült lakások az egészségre káros hatással vannak. (*Gaz. hebdom.* 1860. dec 21.)

(M) Aloe soccotrina és Aloe de Barbados aránylagos gyógyértéke.

Mr. Giles de Gilston a londoni gyógyszerészeti társulatnak benyújtott emlékiratában a barbadosi aloének adja az elsőséget, mivel 100 részben 80 rész vizes kivonatot tartalmaz, holott az aloë soccotrinából csak 56% kaphatni; továbbá mivel az aloëne, melynek ő a hashajtó erőt tulajdonítja, könnyebben állítható ki belőle.

Ezen állítmányt tökéletes biztosnak még nem mondhatni. Az angol pharmacopoea az aloë soccotrinának adja az elsőséget; Franciaországban a jó reménység fokán természet aloë használtatik; Pereira, ki a hatásra nézve e fajok közt különbséget nem tett, a soccotrinát kellemes zamatja miatt emeli ki; Smith testvérek állításával, hogy az aloëne a hashajtó elem, nem egyeznek meg Robiquet és Vigla kísérletei, kik hatását lassúnak és csaknem semmisnek tapasztalták. (*Dublin Med. Press.* nov. 1860.)

(M) Tökéletes hüvelyhiány rendszeren működő méhnél; kettős mütét; gyógyulás, Patry tudortól.

Ezen észlelet tárgya fiatal, 17 éves, jó alkatú leány, ki 14 hó óta minden 4 hétben ismétlődő hasfájdalmakban szenved. A méh szája el volt zárva, minélfogva a hószámi vér annak ürében meggyűlt; a hüvely tökéletesen hiányzott, a végbél, s a húgycső egymáshoz közelítve s összetapadva találtattak.

P. a vérnek útát nyitni és hüvelyt készíteni akarván, ezt metsző műszer nélkül vitte véghez, ujjával választván szét s lassankint hátra tolván az egymáshoz tapadt részeket. A műkezelés folyama alatt a nő több ízben életveszélyes hashártyalobban szenvedett. A nő most nyolcz év óta férjénél van, gyermeke nem volt, s hószáma rendszeren jár.

Verdeuil tanácsosabbnak véli a mütétet késsel megkezdeni, az elválasztást részint késsel, részint tompa eszközzel folytatni, s végre a méhet ismét metsző-műszerrel megnyitni; — csak arra kell ügyelnünk, hogy a megnyitott cső folyamában működven, a húgycsövet, a végbélt, a hólyagot vagy épen a hashártyát meg ne sértsük; a célt mindenesetre sokkal gyorsabban érjük el. (*Gaz. hebdom.*)

*) Alkatrészüket hason mennyiségű (3 grmm = 48 szemer) zsír és liganyból, 2 grmm orvosi szappanból s 1 grmm édesgyökérből áll. (K.A.)

T Á R C Z A

Budapesti orvosegylet.

A budapesti orvosegylet f. hó 22-én tartott r. gyűlésében Bókai tudor az idej vörhenyjárványról tartott értekezése folytán a jelenlevő tagtársak közül többen előadák tapasztalataikat e járvány lefolyása és gyógyítása körül. Rózsay tr. mint ritka esetet említett föl, hogy a baj gyermekről agg nőre ragadt el, holott két ugyanazon családbeli gyermek attól ment maradt. — Jankovics tr. 35 évi gyakorlata alatt 30 éven túl lévő egyénekben vörhenyt sohasem tapasztalt. — Patrubby G. tr. említé miszerint a kütegek külső és belső okai gyakran homályosak s hogy különféle alakjaik bonczatani viszonyokon alapulnak; végre hogy a vizeletben nem fehérnye (Albumen) hanem rostonya (Fibrin) foglaltatik, mely a vesékből erőműviileg sajtolatik ki. — Fleischer tr. mint nevezetességet hozza fel hogy egy vörhenyben szenvedő gyermeknél a lehámlási szakban, két nappal halála előtt valódi csaláncs (urticaria) ismételve jelent meg. — Batizfalvi tr. gyógyintézetében egy vörhenyeset sem fordult elő, ámbár ott több gyermek ápolásban részesül. — Kovács tr. azt tapasztalta, hogy vörhenyjárvány rendesen hagymáz vagy cholera után szokott fölmerülni, s leginkább nedves időjárásnál uralgó kórrá válni. — Az elnök Wagner tr. csatlakozik az előadó azon véleményéhez, hogy az idej vörhenyjárvány a legveszélyesebb volt mit eddig tapasztalt. A halál gyakran a betegség első időszakában tisztán a vérbetevég (dyscrasia) következtében állott be, úgy mint ezt hagymáznál is tapasztalunk, máskor ismét azon izzadámos, ronsoló és fenésedésbe átmenő garatlobnál fogva, mely e járványt sok esetben jellegző. W. tr. tagadja azon nézet alaposságát, hogy a vörheny annál könnyebben folyik le, minél virágzóbb a küteg, s még inkább rosszalja az ezen véleményre fektetett gyógyszerelést, mely úgynevezett izzasztó, izgató szerekkel a vérkeringés gyorsítása s a láz által már amúgy is nagy fokra hágott állati meleg növelésével azt mindinkább előcsalhatni véli. Ő nem barátja az erőszakos gyógybánsnak, s nem is tartja a hydro-pathák ajánlotta hideg vízzeli leöntéseket szükségeseknek vagy üdvöseknek, de tapasztalata nyomán a beteg hűvös tartását célszerűnek hiszi, s belső szernek — empirice — leginkább a halványos vizet ajánlja. Patrubby úr véleménye irányában megjegyzi, hogy heveny kütegeknél igenis fehérnye foglaltatik a vizeletben, s rostonya csak is mellette jön elő. — Jankovics és Verebélyi tudorok ajánlják az általuk is üdvöseknek tapasztalt olajos bekenéseket a bőrizgatottság csillapítására s az utóbajok, nevezetesen a vízkór fejlődésének meggátlására.

Az eszmecsere folytán kiderülvén, miszerint a járványok megfigyelése az egyet részéről a tudományra s az egészségi ügyre nézve érdekes adatokat szolgáltatathatna, sőt hogy az egyet szabályainál fogva a járványok illetén megvigyázása és tárgyalása az egyet gyűléseinek első teendői közé tartozik, Kovács tr. és más több tag ajánlatára határozottatott, hogy: 1) a járványokra nézve jövőben külön jegyzőkönyv vitessék; 2) hogy minden évnegyed végével az uralgó járványos kórok rendesen tárgyalassanak; 3) hogy ezen ügy vezetésére külön bizottmány nevezessék ki, s annak tagjai Bókai, Kovács E., Patrubby G., Poor és Rózsay tudorokon kívül még a városi fő- és kerületi orvosok is legyenek.

Az egyet folyó hó 27-kén tartott rendkívüli gyűlésében Lumniczer Sándor tr. tartá emlékbeszédét pesti gyermekkorházunk alapítója, egyetemi rendk. tanár, s a budapesti orvosegylet r. tagja, bold. Schoepf-Merei Ágost felett, elhunyt jeles tagtársunk nem mindennapi érdemeihez méltó, nemes szavakkal. A szép számmal jelen volt tagok és vendégek osztatlan figyelemmel kísérték az ösztöneiben tiszta, tevékenységében pártját ritkító, akarat és sorsedzette, életpályáját azon férfiúnak, ki talentoma, szelleme, s

személyes szeretetre méltó tulajdonainál fogva mindenhol kitűnő helyet foglalt volna, s kinek kora elveszte rendünk, intézeteink, irodalmunk és hazánkra nézve pótolhatlan veszteség. Az előadás végével közös helyeslés fogadá a szónokot, ki szép feladatának oly méltóan felelt meg. — Az emlékbeszédet t. olvasóinknak a jövő év első számával küldendjük meg.

Győzzön a mi jobb.

Válasz dr. Chyzer Kornél úrnak megjegyzéseire.

Tollharci vizsketegben nem szenvedvén csak röviden kívánok felelni Dr. Chyzer úrnak, kinyilatkoztatván hogy e tárgyban a következők leendnek első és utolsó soraim.

Az orvostörvényszéki személyzet szükségessége honunkban — mint azt e becses lapok 47 számában megmutattam — általánosan elismert dolog; ugyanazért e lapok szerkesztősége is az említett számu lapnak tárczájában a közvéleményt ez ügyben magáévé tette; Chyzer úrnak illetékességét el nem ismerhetem, mert arra másfél év alatt történt alkalmazás nem elegendő, és mert az, mit nézeteim megdöntésére akar használni, vagy az észszerű összefüggést nélkülözi, vagy pedig oda mutatni látszik, hogy Ch. úr nem bír orvostörvényszéki ismeretekkel; ő ugyanis a törvényszéki orvostant formulákban képzei és szent egyszerűséggel következőleg kérdezősködik: „S miért nem lehetne a legjobb gyakorló orvos egyáltalán törvényszéki, ha megtanulta egyszer a formulát, melybe az egyöntetűség s bizonyos szabályszerűség kedvéért (melyet a törvényszék tőle kíván) orvosi észleleteit egy egyén felől összefoglalja?”

Hisz én sem állítottam mást, mint hogy a legjobb gyakorló orvos is csak akkor alkalmas az orvostörvényszéki gyakorlatra, ha e tantanulmányozta; hogy pedig e tan nem formulákban áll, tudja mindenki, ki azzal foglalkozott. Hogy Ch. úr a törvényszéki orvostanban semmi specialitást nem lát, az onnan ered, mert ő a tant magát sem látja; ez kitűnik abból is, hogy ő neki „oly esetek felett is kell gondolkozni, miket megtanulni alkalmam sem volt (Psychoses)“!!! Kiváncsi vagyok tudni, miként találta el Ch. ur a psychosiseket másfél évi orvostörvényszéki gyakorlata alkalmával, ha azokat nem tanulmányozta.

Miután Ch. úr a lap egyik felén kézzel lábbal dolgozik a törvényszéki orvosok ellen, ugyanazon lap másik felén következőleg szól: „Arról kell főleg és legelőbb a kormánynak nézetem szerint gondoskodnia, hogy vidéken mentől több orvos szétszórva legyen s ha egy helyen többen vannak, akkor egyet, ki e tárgyban legtöbb tapasztalatot tanusít, lehet különösen az orvosi törvényszéki esetek felvételével megbízni.“ Itt tehát Ch. úr maga is elismeri, hogy szükség van oly egyénre, ki az orvostörvényszéki esetekkel foglalkoznék és hogy azt kell ezek vitelével megbízni ki e tárgyban legtöbb tapasztalatot tanusít. Hiányzik tehát mint mondtam Ch. ur megjegyzéseiben a következetesség, s az összefüggés. — Ezek szerint Ch. ur megjegyzései még világosabban bizonyítják az orvostörvényszéki személyzet szükségességét, de bizonyítják azt is, hogy az egyetemes lágelmék kora letűnvén, legtanácsosabb mindenkinek önmagát egy szakmában tökéletesíteni; *restons chez nos moutons!* Ön madarainál, én a törvényszéki orvostannál.* — Nagy-Várád december 15. 1860.

Dr. Grosz Lajos.

* Ugy látszik hogy csak félreértés oka a tisztmunkatársaink közt keletkezett vitának. Ch. tr. ur valószínűen azt hitte hogy G. ügyfelünk a gyakorló orvosokat általán nem tartja képeseknek törvényszéki orvosi kérdések megoldására, s hogy e tudomány valamint annak gyakorlata képviselőit egészen külön egyeniségeket óhajt. Nézetünk szerint G. úrnak éppen nem volt szándéka ezt allítani. A mint mi őt értjük csak azt akarta bebizonyítani, hogy az orvostörvényszéki tudomány külön tanulmányt igényel, melyre nem minden magán orvosnak van érkezése, s ennél fogva az igazságszolgáltatás érde-

V e g y e s e k.

Pest. — Sauer egy. tr. ki már 1848 évben a közegészségi ügy élén állott, most újonnan annak vezetésével bizatott meg mint országos főorvos és a magas k. helytartóság tanácsosa. E hivatalt a tisz. tanár úr mint értesültünk, csak azon föltétel alatt vállalta el, ha tanári hivatásának továbbra is szentelheti idejét, úgy mint ezt első kinevezése alkalmával tette volt.

— Az orvostanári kar a Bene-féle utaztatási segélydíjra valamint a Csauz-féle 12,000 frtnyi tőkével megalapított ösztöndíjakra nézve azt határozta, hogy kamataik a tőkéhez csatoltassanak mindaddig, míg az örökösödési adó által megfogyott tőkék ki nem egészítettnek.

— Az könyvkiadó társulat engedélyezése iránt még augusztus hóban Benedek ö. Exciánál benyújtott, egyetemi tanáraink s több ügyfelünk által aláírt folyamodvány tárgyában értesülünk, miszerint az a belügyministeriumtól a m. magyar kir. kanczelláriának adatott át, honnan még ö Felsőge elé kell terjesztetnie. Miután tudunkra az akkori egyesült cs. kir. helytartóság a társulat megalakulása ellen kifogást nem tett, bizton reméljük, hogy ezen közös ügyünk a legmagasabb fórumnál is helyben fog hagyatni.

* A lapunk utolsó számában említett sóskasavas czereny (Oxalis cerii), mit Simpson tr. a terhesek hányása és hányingere, de más dyspeptikus bántalmak ellen is ajánl — Wagner Dániel vegytudor gyógytárában, „a Nádorhoz“ már megszerezhető.

□ Dr. Sugár Fábíusz „Orvosi naplója“ az 1861. évre a nyomdai önkény alul végre kiszabadulván megjelent; szétküldése nagyrésztben már meg is történt, és mire az új év beköszönt, már az előfizetők asztalán is leend. Ismertetését lapunk jövő évi 1. száma hozandja.

— A bécsi orvosi tanulók bál-bizottmányai a frack és attila felett vitatkoznak, az utóbbit ki akarván zárni. „Lehetséges-e, így nyilatkozik az „Allg. Wiener med. Ztg.“, hogy ifjak, kiknek láthatáruk természettudományi tanulmányok által tágult, kik az anyagcserére az élet folyamait visszavezetni megszokták, s szaktudományuknál fogva az alak értékét ismerik, hogy ugyanazon ifjak egy ruha darab alakján fennakadnak. Vegyének elő a göröcsövet! Attila és frack — mindkettő szaruszövetből áll. Hogy az egyiknek nyújtványai vannak, s a másiknak nem, hogy az egyiknek sajátos hurok, gomb és csomó rendszer látható, mely a másikon hiányzik, az a dolog lényegére nézve mitsem tesz. A szövetelemek ugyanazok, s a tudomány ellen vétkezik, ki az alak miatt egyiknek vagy másiknak adja az elsőséget. Szén és gyémánt, frack és attila csak ugyanazon elem allotropicus állapotai. A világ kitért izületeiből. Az orvos feladata leginkább, azt, mennyire teheti, helyre igazítani, s létesíteni azt, mire a nagy politikusok nem voltak képesek, a nemzetiségek egyenjoguságát s a frack és attila hason állását.“

— A montpellieri orvosi karhoz physiologia tanárnak kinevezett Rouget tr. szabatosan és világosan adta elő székfoglaló beszédében az elveket és módszert, melynek az újabb tudomány haladását köszöni. Ő kimutatta, hogy az összehasonlító boncztan. az észlelés és a tények személyes bírálata, a minden irányban tett kísérletek s az inductio eszközei voltak minden valódi fölfedezésnek Harvey korától kezdve a mai napig. A nélkül, hogy visszautasítaná a kórtan segédelmét, bebizonyítá, hogy az ép

kében fekszik állandó törvényszéki orvosokkal rendelkezhetni (de kiket természetesen csak a gyák. orvosok sorából választhat), s nem, mint azelőtt szokásban volt, hol az egyikhez hol a másikhoz kinek orvosi diplomája van, míg bonyolult esetekben is különbség nélkül felvilágosítás végett fordulni. Hogy törvényszéki orvosi vélemények adására orvosgyakorlati, úgy mint histologikus, élet- és létektani, sőt jogtudományi ismeretek is megkívántatnak, abban véleményünk szerint, mindkét ügyfelünk egyetért, s hogy az orvos az élet kíváncsiak szerint hol egyik hol másik irányban nagyobb jártasságot és tapasztalatot szerezhet és szerezni fog, azt valószínűen senkinek sem fogja tagadni.

Sz.

Pesten, 1860. M ü l l e r E m i l könyvnyomdája Dorottya-utca 12. szám.

✍ Mai számunkhoz az orvosi műszógyűjtemény egy fél íve és az 1860-ik évi folyam tartalma van csatolva.

élet törvényeinek ismerete sokkal képesebb a beteg élet tüne-ményeit földéríteni. „Minden élő lény b e l s ő szervezetét tanulmányozni, abból az életműködéseket megfejteni, a viszonyt, mely ezen tüne-mények s a nagy természetörök közt létezik meghatározni, ez a legmagasztosb czél, melyre az élettan törekedhetik; ez azon elv, mely az egyetemes tudományos mozgalmat mostanlag egy közös irányban vezérli az élet törvényei buvárlatában. Edinburgban és Bécsben, Párisban és Londonban, Berlinben és Philadelphióban.“ Az ifju tanár szavai egyhangu lelkesedéssel fogadtattak.

Heti kimutatás a pestvárosi köz-kórházban f. é. december 21-től december 27-ig ápolt betegekről.

		Felvétel.			Elboos.			Meghalt.			Visszamaradt.				
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülő nő	gyermek	elmelő.
		férf.	nő		férf.	nő		férf.	nő		férf.	nő			
Dec.	21-én.	7	7	14	14	6	20	2	1	3	294	234	—	—	17
	22-én.	12	4	16	5	3	8	—	—	—	301	235	—	—	16
	23-án.	11	6	17	12	10	22	—	—	—	299	231	—	—	15
	24-én.	9	4	13	8	5	13	—	1	1	299	230	—	—	16
	25-én.	10	5	15	9	4	13	1	—	1	299	231	—	—	16
	26-án.	3	1	4	—	—	—	1	1	2	301	231	—	—	16
	27-én.	15	11	26	7	—	7	—	—	—	309	241	—	—	15

A létszám növekedett, a takáros heveny bajok folytonosan uralkodnak. Az elhaltak száma igen kevés.

P á l y á z a t o k.

Magyar-Lapson, Décs kerületében ideig. járási orvosi állomás 420 o. é. frt évi díjjal s szabályszerű napi díjakkal üresedésbe jött. Pályázhatnak német, magyar és román nyelvben jártas orvos-sebész tudorok. A kellően fölszerelt folyamodványok 1861. jan. 15-ig a cs. k. kerületi hatósághoz intézendők. Nagy-Szeben 1860. november 30-án.

✍ Az év végével lapjaink t. cz. olvasóit azoknak további megrendelésére s tudományos vállalatunk pártolására tisztelettel újra felkérjük.

Az OHL. ötödik évfolyama, az egyetemi tanár urak s hazánk legjelesb orvosi capacitásai közremunkálása mellett, ezután is bővített alakban — havonként rendszeren két fél ívnyi melléklettel — azonkívül időszakonként rajzokkal s felvilágosító táblázatokkal ellátva fog megjelenni.

Az új évi első számmal dr. Lumniczer Sándor bold. Schoepf-Merei Ágost felett tartott emlékbeszédét fogjuk díszes kiadásban a tisz. olvasók kezébe juttatni.

Az előfizetési árak :

Fél évre: helyben házhoz hordással 4 frt 50 kr; vidékre postán küldve 5 frt.

Egész évre: helyben házhoz hordással 9 frt; vidékre postán küldve 10 frt o. é.

A t. orvos-gyógyszerész növendék urak a lapot úgy mint eddig, a postadíjon kívül, fele árán rendelhetik meg.

Gyűjtőknek minden 8 példány után egy tiszteletpéldány jár.

Előfizethetni Pesten a kiadónál, Dorottya-utca 12. sz. és a szerkesztőnél, Ujtér 10. szám alatt, vidéken minden cs. k. postahivatalnál — Az előfizetési pénzeket kérjük bérmentesen beküldeni. — Lapunk teljes számú példányait még mindig kaphatni.

Az OHL. szerkesztősége és kiadója.

